

"Ihmisenä kohtaaminen on kaiken a ja o"

Näkökulmia vankilassa työskentelevien opettajien työstä, ammatti-identiteetistä ja ominaisuuksista

Turun yliopisto
Opettajankoulutuslaitos, Rauma

Laatijat:
Enni Lehtimäki
Mia-Marie Mikkola

31.3.2023

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Enni Lehtimäki & Mia-Marie Mikkola

Otsikko: “Ihmisenä kohtaaminen on kaiken a ja o” - Näkökulmia vankilassa työskentelevien opettajien työstä, ammatti-identiteetistä ja ominaisuuksista

Ohjaaja(t): yliopistonlehtori Marita Neitola

Sivumäärä: 79 sivua + liitteet 6 sivua

Päivämäärä: 31.3.2023

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa, mistä vankilan opetustyö rakentuu sekä miten vankilassa työskentelevä opettaja kuvailee ammatti-identiteettiään ja ominaisuuksiaan. Tämä tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin ja tutkimusstrategiana on tapaustutkimus. Tutkimusmetodiksi aineiston tuottamista varten valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun. Muodostimme haastattelun teemat teoreettisen viitekehyksen avulla. Teoreettisena viitekehyksenä haastatteluteemoille toimi Korthagenin opettajuuden muutosten tason malli. Tutkimukseen osallistui kuusi vankilassa työskentelevää opettajaa ja yksilöhaastattelut toteutettiin loppuvuodesta 2022. Aineisto analysoitiin teoriasidonnaisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen tulosten mukaan vankilan opetustyötä ohjaavat vankilan käytännöt ja turvallisuuteen liittyvät tekijät. Yhteistyö kollegoiden kanssa koettiin verrattain vähäiseksi ja läheisimpiä kollegoja ovat Rikosseuraamuslaitoksen työntekijät, kuten vartijan ja ohjaajan kaksoisroolissa työskentelevä työntekijä. Osa haastateltavista koki työssään yksinäisyyttä. Opettajat kertoivat, että vankiloissa on siviilielämässä järjestettävään opetukseen verrattuna paremmat resurssit. Opetus tapahtuu pääosin pienryhmissä ja opetusmenetelmät valitaan yksilöllisesti. Tyypillinen opiskelija on syrjäytynyt ja moniongelmainen, jolla on heikko käsitys itsestään. Opettajat korostivat tasavertaisten suhteiden merkitystä opiskelijoihinsa.

Opettajat pohtivat laajasti omaa opettajuuttaan sekä ammatti-identiteettiään ja kuvailivat itseään ihmistyöntekijöinä ja humanisteina. Ammatti-identiteetti koettiin muuttuvaksi. Oma työ näyttäytyi yhteiskunnallisesti merkittävänä ja työviihtyvyys oli korkeaa. Sellaista pahoinvointipuhetta, jota on ollut yleisesti opettajuudesta viime vuodet esillä, ei tullut aineistosta lainkaan esille. Opettajia yhdisti vahva ymmärrys ja myötätunto opiskelijoita kohtaan eivätkä he mieti opiskelijoidensa tekemiä rikoksia. Yhdenvertaisuusajattelu työtä määrittävänä arvona näkyi siinä, että vanki -termin sijaan käytetään mieluummin opiskelija -sanaa. Opettajien omina piirteinä mainittiin joustavuus, asiantuntevuus sekä kyky kohdata ihmiset ihmisenä ja kyky kohdata erilaisuutta.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että opettajat eivät pelkää työssään, vaikka työhön liittyy olennaisia riskitekijöitä. Työturvallisuutta varmistetaan monin eri keinoin, kuten jatkuvalla henkilö- ja kulunvalvonnalla sekä tarkalla opiskelijavalinnalla. Ihmisarvon kunnioittaminen sekä ihmisen kohtaaminen ihmisenä ovat olleet koko tutkimusaineistoa halkova teema. Opettajien työtä raamittavat arvot ovat pehmeitä. Yhdenvertaisuus, tasa-arvo sekä toisen mahdollisuuden antaminen olivat keskeisiä työtä määrittäviä tekijöitä. Opettajat pohtivat kattavasti yleisiä opettajalle sopivia piirteitä, mutta omien ominaisuuksien määrittely oli opettajille haasteellista. Mielenkiintoinen yhteys löytyi siitä, että opettajat eivät tuoneet ilmi varsinaista kutsumusta tai halua hakeutua vankilaan töihin. Lähinnä sattuma ajoi heidät alalle, mutta tästä huolimatta opettajat mainitsivat viihtyvänsä työssään.

Avainsanat: opettajuus, vankilaopettajan ammatti-identiteetti, vankilaopettajan ominaisuudet, vankilan opetustyö, vankilaopetus

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Vankilaopetus osana suomalaista koulutusjärjestelmää	8
2.1	Suomalainen vankilaopetus	9
2.2	Vankilaopetuksen järjestäminen	10
2.3	Koulutusmuodot ja -määrät suomalaisissa vankiloissa	11
2.4	Vanki opiskelijana.....	14
2.5	Opettajana vankilassa	17
3	Opettajuuden rakentumiseen vaikuttavat osatekijät	20
3.1	Opettajan ammatti-identiteetti	20
3.2	Näkökulmia opettajien ominaisuuksiin	24
3.3	Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen malli.....	26
4	Tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat	32
5	Tutkimuksen toteutus	33
5.1	Tutkimuksen metodologinen lähtökohta.....	33
5.2	Tutkimuksen osallistujat.....	35
5.3	Aineiston keruu.....	35
5.4	Aineiston analysointi.....	37
6	Tutkimustulokset	40
6.1	Vankilan opetustyö	40
6.1.1	Opetusympäristö ja opiskelijat	41
6.1.2	Työturvallisuus ja yhteistyö.....	43
6.1.3	Opettajan toiminta ja työpäivään valmistautuminen	45
6.1.4	Suhteet ja luottamus	46
6.1.5	Opettajan kompetenssit ja opetusmenetelmät.....	47
6.2	Vankilaopettajan ammatti-identiteetti ja ominaisuudet	49
6.2.1	Omaan opettajuuteen vaikuttavat tekijät.....	50
6.2.2	Omien roolien tunnistaminen opetustyössä	52
6.2.3	Koettu kutsumus	53
6.2.4	Työn merkityksellisyys, vaikuttavuus ja arvot	54
6.2.5	Opettajien käsitykset itsestä	57

7	Pohdinta.....	60
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	60
7.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus sekä jatkotutkimusideat	67
	Lähteet.....	72
	Liitteet.....	82
	Liite 1. Saatekirje	82
	Liite 2. Haastateltaville lähetetty haastattelurunko	83
	Liite 3. Luokittelussa käytetty esimerkkitaulukko	85
	Liite 4. Taulukko ominaisuuksista	86

1 Johdanto

Käsitlemme tutkimuksessamme suomalaista vankilaopetusta. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja sillä on vaikutusta sekä yksilötasolla että valtakunnan tasolla. Schenck (2005) mainitsee, että vankilakoulutuksen tavoitteena on rikosten uusimisen ehkäisy. Tämän lisäksi tärkeää on se, että vangit jatkaisivat opintojaan tai löytäisivät työpaikan vankilassa vietetyn ajan jälkeen. Tämä tarkoittaa vaikuttavuuden näkökulmasta sitä, että mikäli rikoksia jää tekemättä, uhreja jää syntymättä. Koulutuksen ja työpaikan turvin yksilön on mahdollista kiinnittyä takaisin osaksi yhteiskuntaa. Rikosseuraamuslaitos (2022c) linjaa, että koulutuksen avulla tuetaan vankien kasvua ihmisinä ja keskeistä on uskoa ihmisen mahdollisuuksiin muuttua sekä nähdä ihminen hänen tekojensa takana. Koulutus on yksi parhaista sijoituksista, jonka yhteiskunta voi tehdä rangaistusympäristössä (Frolander-Ulf, 2001).

Costelloe (2014) on todennut, että vankilassa tapahtuvalla koulutuksella on kuntouttava rooli. Koulutuksella ja elinikäisellä oppimisella on merkittävä rooli sillä, miten marginalisoidut ja syrjäytyneet sijoittuvat takaisin yhteiskuntaan. Vangit voidaan luokitella syrjäytyneiksi, koska vankila itsessään eristää heidät yhteiskunnasta. Vankilassa vietetty aika usein lisää vankien huono-osaisuutta ja vangeilla ilmenee haasteita ennen vankilaa sekä sen jälkeen (Saari & Kainulainen, 2021). Koulutuksella voidaan vahvistaa heidän aktiivista kansalaisuuttaan ja sosiaalisia taitoja. Koulutuksen sekä muiden toimintojen avulla tuetaan vankien osallisuutta vankiloissa. Tämän katsotaan lisäävän toimintakykyä ja elämänlaatua sekä elämänhallinnan taitoja. (Saari & Grönlund, 2021.)

Schenckin (2005) mukaan opettaminen vankilassa vaatii erityistaitoja, joiden avulla opettaja vastaa vankilakoulutuksen erityistarpeisiin. Opettajien tulee olla päteviä työhönsä ja heidän tulee pystyä käsittelemään vankien erilaisia taustoja. Opetushallituksen (2012) mukaan vangeilla ilmenee muita useammin sekä sosiaalisia että terveydellisiä ongelmia, jonka lisäksi heidän koulutustaustansa on keskimääräistä heikompi. Äärelä (2012) viittaa väitöskirjassaan Haapasalon (2006) teokseen, jossa hän listaa rikollisuuden riskitekijöitä. Näitä riskitekijöitä ovat antisosiaalisuus, heikko koulumenestys, kaltoinkohtelu lapsena ja muut varhaisiässä koetut stressitekijät. Vankilaopettajan työtä ohjaavat samat normit ja lait kuin siviilielämässä tapahtuvaa opetusta. Turvallisuuteen liittyvät tekijät ovat keskeisessä osassa vankilaopettajan työssä sekä ohjaavat kaikkea opettajan toimintaa. Schenk (2005) on todennut, että vankilassa

opettaminen vaatii opettajalta sosiaalista sitoutumista ja kokonaisvaltaista kiinnostusta yksilöä kohtaan. Vankilaopettajan usko omaan työhönsä auttaa häntä jatkamaan ammatissaan (Carr, 2000).

Vankilaopettajan tulee kohdata opiskelijat yksilöllisesti niin, että jokainen tuntee olonsa hyväksi opetuksen aikana. Opetus etenee opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja opetusta järjestetään yksilö- sekä pienryhmätasolla. Opetuksen aikana huumori ja hauskuus ovat tärkeässä osassa. Työ vaatii joustavuutta ja luovuutta erilaisten opetustapojen löytämiseksi. (Carr, 2000.) Näiden tekijöiden lisäksi vankilaopetuksen järjestämiseen vaikuttaa turvallisuus, vankien määrä, henkilöstöresurssit sekä opetustilat (Rikosseuraamuslaitos, 2013). Vankilaopettajien tulee sopeutua oikeusjärjestelmään ja heidän tulee toimia opetukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Vankilaopettajan kohtaamiin haasteisiin vaikuttavat hänen oma persoonallisuutensa, koulutuksensa ja opetustehtävänsä. Jatkuva kehittyminen on keskeistä vankilaopettajan ammatissa. (Patrie, 2017.)

Opettajan ammatti-identiteetti rakentuu suhteessa kasvatustehtävään sekä käsityksiin opetuksesta ja oppimisesta. Ammatti-identiteetti muovautuu ajan myötä ja se kehittyy jatkuvasti. (Koski-Heikkinen, 2014.) Ammatti-identiteetin muodostuminen alkaa jo opettajaksi kouluttautuesssa ja tätä voidaan pitää jatkuvana oppimisprosessina (Timostsuk & Ugaste, 2010). Opettajien ammatilliseen identiteettiin vaikuttaa yksilölliset piirteet, työyhteisö ja toimintaympäristö. Lisäksi siihen vaikuttaa ulkoisina tekijöinä valtio ja politiikka. (Timostsuk & Ugaste, 2010; Koski-Heikkinen, 2014.) Näitä valtion tuomia ohjaavia tekijöitä ovat opettajan työtä ohjaavat normit ja lait. Samoin kuin opettajan ammatillista identiteettiä, myös opettajan ominaisuuksia on tutkittu laajasti. Michals & Kessler (2015) kirjoittaa, että vankilassa työskenteleviä opettajia yhdistää myötätuntoisuus, ystävällisyys sekä halu auttaa opiskelijoita muuttamaan elämäänsä.

Tässä tutkimuksessa opettajuuden rakentumista tarkastellaan Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen mallin pohjalta. Tämän mallin pohjalta voidaan tarkastella opettajuuden muodostumista ja opettajan työhön vaikuttavia tekijöitä. Sipulimallin avulla opettaja voi reflektoida itseään ja aktiivisen reflektoinnin avulla tulla paremmaksi opettajaksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että reflektoidessaan opettaja huomioi eri tekijöiden merkityksen omassa toiminnassaan. Sipulimallissa on seitsemän tasoa, jotka etenevät uloimmasta kehästä sisimpään kehään. Sipulimallin kehät ulkoa sisälle ovat ympäristö, käyttäytyminen, kompetenssit,

uskomukset, ammatti-identiteetti, kutsumus sekä ydin. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Koski-Heikkinen (2014) viittaa väitöskirjassaan Vertasen (2002) teokseen, jonka mukaan opettajuus koostuu opettajan työn sosiaalisesta luonteesta, opettajan professiosta, opettajan koulutuksesta ja työkokemuksesta sekä opettajan omasta persoonasta. Opettajuuden muodostuminen on prosessi, jossa opettajan on pohdittava mitä hän tekee ja keneksi hän tulee (Timostuk & Ugaste, 2010).

Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää, mistä vankilan opetustyö rakentuu. Tämän lisäksi kiinnostuksen kohteena on vankilassa työskentelevän opettajan ammatti-identiteetti sekä millaisia ominaisuuksia vankilassa työskentelevällä opettajalla on. Vankilassa työskentelevällä opettajalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kautta Rikosseuraamuslaitoksen vankilassa työskentelevää henkilöä. Teoreettisessa taustassa käsitellään suomalaista vankilaopetusta, vankilaopettajuutta, vankilaopettajien ammatti-identiteettiä, vankilaopettajien ominaisuuksia sekä Fred Korthagenin opettajuuden muutosten tasoja.

2 Vankilaopetus osana suomalaista koulutusjärjestelmää

Suomalaisen vangin koulutuksesta vastaa yhdessä Rikosseuraamuslaitos koulutuksen järjestäjän kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta lähtee siitä, että tavoitteena on vähentää tuomittujen riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin (Rikosseuraamuslaitos, 2022d). Suomessa koulutusta voidaan pitää keskeisenä vankia kuntouttavana toimenpiteenä ja uusintarikollisuutta ehkäisevänä tekijänä. Suomalaisissa vankiloissa voi opiskella perusasteen, toisen asteen ja korkea-asteen taseisia opintoja. Käytännössä valittavissa olevat koulutukset vaihtelevat rangaistuslaitoksittain. Suomessa vankien koulutuksessa sovelletaan lainsäädäntöä, joka on yleisesti voimassa kaikkea opetusta koskien. Näitä lakeja ovat muun muassa Perusopetuslaki, Laki ammatillisesta koulutuksesta ja Lukiolaki (Lahtinen & Lankinen, 2022).

Rikosseuraamuslaitos suunnittelee opetuksen strategian yhdessä Opetushallituksen, Opetusministeriön sekä koulutuksen järjestäjien kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö hallinnoivat vankilaopetusta ja vankilaopetus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Vankilaopetuksen tulee vastata yleisen koulutusjärjestelmän antamaa opetusta ja sen on noudatettava valtakunnallisia opetussuunnitelmia. Suomessa vangin rangaistukseksi katsotaan ainoastaan vapauden menetyks. Tällöin vangilla tulee olla yhtäläinen oikeus koulutukseen kuten muilla kansalaisilla. Asetus pohjautuu mahdollisuuksien tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja normaalisuusperiaatteeseen. (Opetushallitus, 2012.)

Vankeuslain (767/2005) kahdeksannen luvun ensimmäisessä momentissa käsitellään toimintaan osallistumista. Siinä todetaan seuraavasti: “Vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Se vahvistaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä. Se myös tukee vangin päihtetöntä elämäntapaa” (VL 8:1 §). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vankilassa järjestettävän koulutuksen tavoitteena on vahvistaa ja tukea vangin edellytyksiä selviytyä vankeusajan jälkeen siviilissä. Vankilassa toimintaan osallistuminen ja kuntouttava toiminta käsittää muutakin kuin opiskelua, vaikka tässä tutkimuksessa koulutus onkin keskiössä.

Koulutukseen hakeutuminen ja opiskelijavalinta tapahtuu tarkkojen menettelyiden kautta. Opiskelijaryhmiä muodostettaessa on kiinnitettävä huomiota vangin motivaatioon,

päihitteettömyyteen sekä koulutukseen soveltuvuuteen. Kuten kaikki vankilassa, myös koulutus lähtee turvallisuuden kautta. Tällä hetkellä läheskään kaikki aikuisista vangeista ei opiskele. Alaikäisten vankien asema on hieman erilainen. Elokuussa 2022 voimaan tullut Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) velvoittaa myös Rikosseuraamuslaitoksen varmistamaan, että jatkossa alle 18-vuotiaat vangit saavat mahdollisuuden suorittaa toisen asteen tutkinnon. Laki on velvoittava, eikä tutkintavankeus tai vankeus ole syy keskeyttää nuoren opintoja. Tällä hetkellä lakimuutos koskettaa vuositasolla noin kolmeakymmentä alaikäistä, lähinnä tutkintavankeudessa olevaa, henkilöä. (Rikosseuraamuslaitos, 2022a.)

2.1 Suomalainen vankilaopetus

Vankilassa järjestettävää opetusta pidetään kiinteänä ja olennaisena osana vankeinhoitoa. Koulutusta tulee pitää keskeisenä tekijänä vangin kokonaisvaltaisessa kuntouttamisessa. Se tukee ajatusta, jossa vankia pyritään kuntouttamaan siten, että työllistyminen vankeusrangaistuksen jälkeen on mahdollista. Koulutuksen avulla pyritään antamaan vangille keinoja ihmisenä kasvamiseen ja kehittymiseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2021a.) Vangin työhön ja koulutukseen liittyvien velvollisuuksien lisäksi myös koulutuksen järjestäjällä on vastuu. Vankilaopetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta ja opetusta saa antaa ainoastaan opetusviranomaisena. Opetuksen tulee lisäksi tuottaa osaamista, joka vastaa nykyisen työelämän tarpeisiin. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) Suomalainen vankilaopetus voidaan tiivistää ajatukseen, jossa yksilöllä on oltava mahdollisuus muuttua sekä kehittyä. Keskeisiä käsitteitä ja toimintaperiaatteita ovat oikeudenmukaisuus ja ihmisarvon kunnioittaminen. (Rikosseuraamuslaitos, 2022c.)

Vankilassa järjestettävään kuntouttavaan toimintaan kuuluu sekä työtä että koulutusta. Osallistuessaan työtoimintaan vanki hankkii usein tiettyyn tutkintoalaan kuuluvaa osaamista, joka tulee erikseen tunnustaa. Työtoiminnan kautta hankittu osaaminen kirjataan vangin omiin asiakirjoihin. Vankia voidaan motivoida hakeutumaan varsinaiseen koulutukseen ja tutkinto-ohjelmaan työtoiminnan avulla. (Opetushallitus, 2021.) Erityisesti opiskelu on yksi keskeisistä toiminnoista, joihin vanki voi osallistua rangaistuksen täytäntöönpanon aikana (Rikosseuraamusvirasto, 2008). Vanki on velvollinen osallistumaan järjestettyyn toimintaan vankilan työ- ja toiminta-aikana. Toiminnan tarkoituksena on tukea vangin henkilökohtaisia valmiuksia. Henkilökohtaisilla valmiuksilla tarkoitetaan yhteiskuntaan integroitumista.

Koulutusta voidaan pitää yhtenä keskeisimmistä keinoista pyrittäessä edistämään vangin sijoittumista yhteiskuntaan vankeusrangaistuksen päättymisen jälkeen. Koulutusta suunniteltaessa tulee huomioida yksilöllisesti vangin oppimisvalmiudet, koulutustausta, toimintaympäristö sekä lainsäädäntö. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.)

Rikosseuraamuslaitoksen arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus sekä usko ihmisten edellytyksiin muuttua ja kasvaa. Sen yhteiskunnallinen tavoite vankien, yhdyskuntaseuraamusta suorittavien sekä kansalaisten näkökulmasta on ohjata vankeja rikoksettomaan elämäntapaan. Rikosseuraamuslaitos huolehtii turvallisuudesta siitä alkaen, kun vankeusrangaistus toimeenpannaan. Sen toiminnassa täyttyy oikeusturvan vaatimus sekä yhdenvertaisuus. Lisäksi yhteiskunnalliseen tavoitteeseen kuuluu yhteiskunnallisen turvallisuuden lisääminen. Keinoina ovat muun muassa se, että vangeille kohdennetaan erilaisia palveluita ja palvelut tuotetaan niin, että päämääränä on vaikuttavuus. Koko henkilökunta osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön ja on sitoutunut edistämään rangaistusajan tavoitteiden saavuttamista. (Rikosseuraamuslaitos, 2022c.) Opetukseen osallistumien ja sitä kautta toimintakyvyn ylläpito sekä lisääminen ovat keskeisiä rangaistusajan tavoitteita sekä vangille kuuluvia oikeuksia.

2.2 Vankilaopetuksen järjestäminen

Suomessa opetusta järjestetään kolmella rikosseuraamusalueella. Nämä ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluvat Helsingin, Hämeenlinnan, Jokelan, Ojoisten, Suomenlinnan, Keravan, Vantaan ja Riihimäen vankilat. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluu Huittisten, Kylmäkosken, Käyrän, Köyliön, Turun, Vaasan, Vanajan ja Vilppulan vankilat. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluvat Kestilän, Kuopion, Pelson, Naarajärven, Pyhäselän, Sulkavan, Mikkelin, Jyväskylän, Ylitornion, Sukevan, Oulun ja Juuan vankilat. Lisäksi Oulun ja Kuopion vapauttamisyksiköt kuuluvat tähän alueeseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2022e.)

Vankilaopetusta järjestää aikuislukiot, ammatilliset oppilaitokset, ammatilliset erityisoppilaitokset sekä aikuiskoulutuskeskukset (Rikosseuraamuslaitos, 2013). Opetushallitus ja Ammattiopetus Luovi ovat tehneet selvityksen, jossa kartoitetaan

vankilaopetusta ja sen järjestämiseen liittyviä ilmiöitä. Aineisto kerättiin kyselyiden avulla. Kysely lähetettiin 395:lle koulutuksen järjestäjälle. Kyselyyn vastanneista vain 31 järjestäjää ilmoitti toteuttavansa koulutusta vankiloissa. Edellä mainitut koulutuksen järjestäjät ovat ammatillisia oppilaitoksia, aikuislukioita sekä erityisoppilaitoksia. Valtaosa kyselyyn vastanneista koulutuksen järjestäjistä ei toteuta vankilaopetusta. Järjestäjien mukaan opettajilla ei ole tarpeeksi erityisosaamista, jota vankilaopetus vaatii. (Opetushallitus, 2012.)

Tavoitteena on, että vangeille pystytään tarjoamaan laitosmuotoisen opetuksen lisäksi myös sen ulkopuolella järjestettävää opetusta (Opetushallitus, 2012). Vankeuslain (767/2005) kahdeksannen luvun kahdeksannessa momentissa mainitaan, että “Vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. --- Rikosseuraamusalue tai vankila sopii vankilassa toteutettavasta tutkintoon johtavasta tai muusta koulutuksesta koulutuksen järjestäjien kanssa” (VL 8:8 §). Pääosin vankien opetus tapahtuu rangaistuslaitoksissa eli vankiloissa. Rikosseuraamuslaitos on luonteeltaan kontrolli- ja täytäntöönpano-organisaatio, jonka kautta seuraamukset toimeenpannaan laillisesti ja turvallisesti. Tämän ohella Rikosseuraamuslaitokselle kuuluu joitakin sosiaalityön tehtäviä, jolloin sen tehtävänä on vähentää rikollisuutta ja syrjäytymistä. Yhä enenevässä määrin Rikosseuraamuslaitosta halutaan ohjata suuntaan, joka korostaa vankien kuntoutusta ja yhteiskuntaan integrointia. (Autio ym., 2010.)

2.3 Koulutusmuodot ja -määrät suomalaisissa vankiloissa

Vankilassa voi opiskella perusasteen, toisen asteen sekä kolmannen asteen koulutuksia. Tämän lisäksi tarjolla on erilaisia kursseja sekä oppisopimuspalveluja. Koulutustarjonta vaihtelee sekä vankilan sijainnin että vangin yksilöllisten ominaisuuksien perusteella. (Rikosseuraamuslaitos, 2022e.) Tällä hetkellä vankien käytössä olevasta toiminta-ajasta koulutukseen käytetään vain vähän yli kymmenen prosenttia. Määrä on alhainen ja sitä halutaan lisätä yli puolella vuoden 2023 aikana. (Rikosseuraamuslaitos, 2021b.) Valtakunnallisena tavoitteena on vangin työllistyminen hänen vapauduttuaan. Kaikki koulutukset eivät kuitenkaan tähtää tutkintoon, vaan vangin integroitumista yhteiskuntaan tuetaan muilla keinoin. Mikäli vanki vapautuu tutkinnon ollessa kesken, on tavoitteena, että hän jatkaa tutkinnon suorittamista vankilan ulkopuolella. (Opetushallitus, 2021.)

Opetushallituksen (2021) selvityksen mukaan vankiloissa järjestetään eniten ammatillista koulutusta ja sen jälkeen perusopetusta. Lisäksi vankiloissa voi opiskella lukio-opintoja tai osallistua valmentaviin opintoihin. Useimmiten ammatilliset koulutukset ovat teknisiä taitoja vaativia aloja, joissa korostuu käytännöllisyys akateemisuuden sijasta. Koulutus voi olla luonteeltaan valmentavaa eli tavoitteena on antaa valmiuksia opiskelua varten tai se voi olla tutkintotavoitteista, jolloin tavoitteena on tutkinto ja työllistyminen. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen sekä varsinainen opiskelijavalinta tapahtuvat vankilan ja koulutuksen järjestäjän yhteistyön avulla. Vanki voi hakea koulutuksiin milloin tahansa rangaistuksen suorittamisen aikana. Koulutuksiin hakeutumisen mahdollisuudet ja koulutustarjonta vaihtelevat kuitenkin vankilan mukaan.

Rikosseuraamuslaitoksen selvityksen mukaan oppivelvollisuuden suorittaneiden vankien osuus vangeista on noin 94 prosenttia (Koski & Miettinen, 2007). Määrä on pysynyt suhteellisen ennallaan, sillä Rikosseuraamuslaitos (2021b) ilmoitti muutama vuosi sitten, että noin 92 prosenttia vangeista on saanut peruskoulun päättötodistuksen. Noin 60–70 prosentilla vangeista ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa, mutta tätä useampi on aloittanut toisen asteen opinnot. Useimmiten toisen asteen opinnot ovat jääneet kesken. Vuonna 2008 arviolta viisi prosenttia kaikista vangeista oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Yliopisto- tai muita korkeakouluopintoja on suorittanut suurin piirtein kuusi prosenttia kaikista vangeista, joista noin kaksi prosenttia on suorittanut kokonaisen tutkinnon. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.)

Ainoastaan yksi kolmasosa aikuisista vangeista opiskelee vankeusaikanaan. Tämän ajatellaan johtuvan riittämättömästä koulutustietoisuudesta, jonka lisäksi haluttua koulutusta ei aina ole tarjolla. (Koski & Miettinen, 2007.) Vuonna 2013 koulutukseen osallistui noin 243 vankia päivässä. Vuoden 2013 tilastojen perusteella eniten vankeja osallistuu valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen. Tämän jälkeen suurimmat osallistumismäärät ovat ammatillisessa perus- ja lisäkoulutuksessa. Näiden jälkeen eniten osallistujia on lukio-opetukseen ja perusopetukseen, vähiten osallistujia on korkea-asteen koulutukseen. Vangit saattavat osallistua myös useampaan koulutusmuotoon vuoden aikana. (Rikosseuraamuslaitos, 2013.) Opiskelijamäärät vankiloissa ovat suhteellisen vakiintuneita. Suoraa opiskelijamäärää ei ole kuitenkaan saatavilla vuosittain, sillä tilastokeskus ei ilmoita vankilassa opiskelevia omana ryhmänään. (Opetushallitus, 2012.) Opiskelijamääriä ilmoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen tilastolliseen vuosikirjaan ainoastaan joinakin vuosina. Tämä aiheuttaa sen, ettei tuoreimpia lukumääriä ole välttämättä saatavilla.

Vankeuslain (767/2005) kahdeksannen luvun kahdeksannen momentin mukaan “--vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annettava tilaisuus sen suorittamiseen” (VL 8:8 §). Vankien kohdalla oppivelvollisuudesta puhuttaessa on useimmin kyse aikuisten perusopetuksesta, sillä selvästi suurin osa vangeista on joko täysi-ikäisiä tai lähes täysi-ikäisiä. Aikuisten perusasteen opinnoissa kyse on oppivelvollisuuden piiriin kuuluvasta opetuksesta. Aikuisten perusopetuksessa vangit voivat suorittaa perusopetuksen oppimäärän, yksittäisiä oppiaineita tai korottaa perusopetuksen päättötodistuksen arvosanoja (Opetushallitus, 2021). Aikuisten perusopetuksesta säädetään kurssimäärinä. Aikuisten perusopetus sisältää lukutaitovaiheen, sekä alku- ja päättövaiheen. Opetusta järjestetään lähiopetuksena ja monimuoto-opetuksena. Oppivelvollisuuden tehtävänä on luoda sellaista osaamista, jota yksilö tarvitsee selviytyäkseen yhteiskunnassa ja jokapäiväisessä elämässä. Osaamisen mukana tulevat tiedot ja taidot luovat yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja hyvinvointia. (Lahtinen & Lankinen 2022.)

Vankilassa koulutukseen osallistuvat suorittavat useimmiten ammatilliseen koulutukseen liittyviä opintoja ja toiveet koulutuksesta suuntautuvat useimmiten näihin opintoihin. Ammatilliseen koulutukseen kuuluu myös valmentava ja kuntouttava koulutus. (Koski & Miettinen, 2007.) Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle ammatillista osaamista ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua. Ammatillisen perustutkinnon suorittamisen jälkeen opiskelija pystyy toimimaan ammatti- tai toimialansa perustehtävissä. Riippumatta siitä miten osaaminen on hankittu, jokaiselle on luotava mahdollisuus osoittaa ammattitaitonsa. (Lahtinen & Lankinen, 2022.) Koulutus on mahdollista suorittaa koevapauden alkaessa oppisopimuksella. Ammatillista koulutusta järjestetään vankilan sisällä ja sen ulkopuolella. Vankilassa järjestetään ammatillista opetusta niiltä aloilta, joissa työllistyminen katsotaan mahdolliseksi tai jopa hyväksi vankeusajan jälkeen. Vanki voi aloittaa ammatilliset opinnot vankilassa ollessaan tai jatkaa opintoja, jotka ovat aiemmin jääneet kesken. (Opetushallitus, 2021.)

Vankilassa on mahdollista opiskella lisäksi ammatillisten tutkintojen yhteisiä osia eli yto-opintoja. Nämä opinnot vahvistavat osaamista, joka on tärkeää kaikilla aloilla. Yhteiset tutkinnon osat koostuvat kolmesta osaamisalueesta, joita ovat viestintä- ja vuorovaikutus, matemaattisluonnontieteellinen sekä yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Vankilassa voi lisäksi opiskella TUVA-koulutuksessa, joka on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus. Tämä on koulutuskokonaisuus, joka yhdistää perusopetuksen lisäopetuksen, lukioon valmistavan

koulutuksen sekä tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen. Tämä koulutusmuoto on uusi ja sitä on järjestetty elokuusta 2022 alkaen. Sen lähtökohta on oppivelvollisuuslaissa säädetty opiskelupaikan osoittaminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022.) Opiskelijat voivat korottaa perusopetuksen arvosanoja tai suorittaa lukio- ja ammatillisen koulutuksen opintoja. Tavoitteena on antaa opiskelijoille sellaisia valmiuksia, että he voivat hakeutua tutkinto- tai lukiokoulutukseen. Tavoitteisiin kuuluu lisäksi opiskelu- ja elämäntaitojen vahvistaminen. (Opetushallitus, 2022a.)

Usein vankiloissa tarjotaan myös yleissivistävää koulutusta eli lukiokoulutusta, sillä kaikilla vangeilla ei ole halukkuutta suorittaa ammatillisia opintoja (Opetushallitus, 2021). Korkeakouluopintoja voi suorittaa ainakin Riihimäen vankilassa. Korkeakouluopinnot järjestetään avoimen yliopiston kautta itsenäisesti etäopiskellen. Tämän lisäksi tarjolla on ammattikorkeakouluopintoja. (Rikosseuraamuslaitos, 2022b.; Rikosseuraamuslaitos 2022e.) Etäopiskeluna suoritettaviin opintoihin tarvitaan lupa, joka myönnetään tarvittaessa (Rikosseuraamuslaitos, 2013). Lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitokset ja erilaiset järjestöt tarjoavat erilaisia kursseja vangeille. Kurssien sisältö pohjautuu vankien tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin, kuten ruoanlaittoon tai digiosaamiseen. Kurseille osallistuminen vahvistaa vangin itsetuntoa osaamiskokemusten kautta. (Opetushallitus, 2021.)

2.4 Vanki opiskelijana

Schenck (2005) kuvailee teoksessaan tyypillistä pohjoismaalaista vankia. Hänen mukaansa tyypillinen vanki on iältään 30-vuotias ja lopettanut koulunsa varhain. Usein heillä on vain vähän työkokemusta ja taustalla vakava päihderiippuvuus. Muuhun väestöön verrattuna monilla vangeilla on matala koulutustaso (Rikosseuraamuslaitos, 2021b). Tämän lisäksi monesti vangit mieltävät itsensä epäkelvillisiksi ja kokevat, ettei heillä ole yhteiskunnalle merkitystä (Costelloe, 2014). Tämä johtuu kielteisistä kokemuksista sekä vastoinkäymisistä, jotka ovat jatkuneet läpi elämän. Moni suomalaisista vangeista on kokenut elämässään yksinäisyyttä sekä hylkäämisen kokemuksia (Saari & Kainulainen, 2021). Heillä on taustallaan usein traumaattisia kokemuksia lapsuudesta, jotka ovat johtaneet syrjäytymiseen myöhemmässä elämässä. Tämän ohella vangeilla esiintyy useammin ongelmia terveydentilan kanssa. (Äärelä, 2012.)

Opetushallituksen (2007) tekemän selvityksen mukaan viidesosalla vangeista ilmenee luku- ja kirjoitustaidon vaikeuksia, jonka lisäksi matemaattisia oppimisvaikeuksia esiintyy tätäkin useammin. Selvitys toteutettiin Rikosseuraamusviraston toimeksiantona. Vankilassa opiskelevilla ilmenee useammin lukivaikeutta kuin muulla väestöllä (Koski & Miettinen, 2007). Kaikkia vankien oppimisvaikeuksia ei tunnisteta tai huomata. Tunnistamattomat oppimisvaikeudet aiheuttavat monenlaisia haasteita arjessa. Ne hankaloittavat selviytymistä arjessa, heikentävät itsearvostusta sekä vaikuttavat kielteisesti opiskeluhaluun. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.)

Vaikeimmissa tapauksissa oppimisvaikeudet johtavat päihteiden väärinkäyttöön sekä syrjäytymiseen, jotka puolestaan lisäävät mielenterveyden ongelmien vakavuutta. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) Toistuvat epäonnistumisen kokemukset johtavat siihen, että yksilö omaksuu kielteisen asenteen koulutusta kohtaan sekä alkaa etsiä vaihtoehtoisia keinoja selviytyä elämässä. Ehkäistäkseen syrjäytymisen riskiä on tärkeää tunnistaa ja huomata oppimisvaikeudet mahdollisimman ajoissa. Vankien oppimisvaikeuksien tunnistamisella voidaan ehkäistä rikoksen uusintamahdollisuutta sekä syrjäytymistä. Tunnistamisen ja puuttumisen avulla pystytään myös kasvattamaan yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollisuutta. (Äärelä, 2012.)

Vankeudesta aiheutuva vapaudenriisto saattaa laimauttaa sekä passivoida vankeja, jolloin toiminnan sekä erityisesti koulutuksen tavoitteena on normalisoida tilannetta sekä ehkäistä sosiaalisen toimintakyvyn vähentymistä. On tutkittu, että vankien työ- ja toimintakyky alenee hyvin pian vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon myötä. Tämä näkyy muun muassa kielteisyysnäkökulmista, opiskelusta ja kuntoutusta kohtaan. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) Kuntoutuminen vaatii vangilta sekä sosiaalista että inhimillistä pääomaa. Vangin motivoitumiseen vaikuttaa keskeisesti vangin uskomukset omista kyvyistä. Monella vangilla on hyvin heikko käsitys itsestään sekä kielteinen mielikuva kouluajoista (Rikosseuraamuslaitos 2021b).

Tämä tarkoittaa sitä, että vankien motivointi nousee keskeiseksi tekijäksi. Vankien motivaatio opiskeluun näyttää muutoshaluna sekä positiivisena asenteena. Rikollisesta elämäntavasta luopuminen edellyttää sitoutumista ja velvoitteiden sisäistämistä. Se sisältää paljon uusia tapoja, rutiineja ja uskomuksia. (Lavikkala, 2011.) Mikäli vankien halutaan tuntea olonsa kelpoiksi kansalaisiksi ja tavoitteena on heidän aktiivinen kansalaisuuteensa, tulee vankien

yhteiskunnallisia arvoja vahvistaa koulutuksen avulla (Costelloe, 2014). Vangit itsekin pitävät koulutusta tärkeänä, sillä koulutus auttaa heitä vahvistamaan itsetuntoa ja itseluottamusta. He tunnistavat koulutuksen yhteiskunnallisen tärkeyden (Frolander-Ulf, 2001.)

Osastolle sijoittaminen liittyy kiinteästi vankeusajan aikaiseen opiskeluun. Opetusryhmät pyritään muodostamaan sen perusteella, että niissä opiskelisi sellaisia vankeja, jotka pystyvät toimimaan keskenään toistensa kanssa. Yleensä sellaiset opiskelijat asuvat myös samoilla osastoilla. Osastoille sijoitettaessa otetaan huomioon vangin ikä, yksilölliset ominaisuudet, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä vangin rangaistusajan suunnitelma. Tämän lisäksi vangin on mahdollista pyytää mahdollisuutta asua joko osittain tai kokonaan erillään muista vangeista. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) Huomioon tulee ottaa tämän lisäksi se, ettei vankia saa siirtää suljetumpaan osastoon kuin mitä vankilassa pitäminen, järjestys ja turvallisuus edellyttävät. Tämä aiheuttaa suunnittelun ja toteutuksen haastetta opetusryhmien kokoonpanon muodostuksessa sekä opetuksen toteutuksessa. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) On keskeistä, että opettaja saa kaiken tarvittavan tiedon vankilassa opiskelevista. Tässä tapauksessa opettaja pystyy suunnittelemaan, kehittämään, dokumentoimaan ja arvioimaan opetustaan. (Tapaninen ym., 2012.)

Rangaistusajan suunnittelu on tärkeää. Suunnittelun avulla varmistetaan vangin osalta turvallinen rangaistuksen täytäntöönpano. Täytäntöönpanossa huomioidaan vangin osallistuminen ja osallisuus. Rangaistusaikana vankia motivoidaan vangin tavoitteiden ja tarpeiden kautta. (Tapaninen ym., 2012.) On tavoittelemisen arvoista, että vangit hyödyntäisivät koulutusmahdollisuuksia ja olisivat ylpeitä siitä, että saavat opiskella (Frolander-Ulf, 2001). Kokonaisvaltaisen kuntoutuksen kannalta koulutus on keskeisessä roolissa, koska se edistää vankien kehitystä ja kasvua (Rikosseuraamuslaitos, 2013). Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on keskeistä, että vangille kerrotaan kaikista tarjolla olevista koulutusohjelmista. Tämä tapahtuu usein koulutuksen järjestäjän laatiman koulutusmateriaalin kautta. (Opetushallitus, 2021.)

Vangille laaditaan henkilökohtainen rangaistusajan suunnitelma, johon sisällytetään tieto koulutuksen toteuttamisesta. Toisinaan vankilaopetukseen osallistuville tehdään lisäksi henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS) tai erityisopetusta tarvitseville henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Pedagogisten asiakirjojen laatiminen edellyttää vuorovaikutusta, aikaa, keskustelua sekä resursseja. (Opetushallitus, 2012.)

Tulohaastattelun ja henkilökohtaisen oppimisen suunnitelman avulla saadaan tärkeää tietoa vangin aiemmasta koulutustaustasta sekä oppimisen edellytyksistä. Henkilökohtaisessa oppimissuunnitelmassa huomioidaan vankien diagnoosit, lääkitys, opiskelun tavoitteet sekä käytössä olevat tai tarpeelliset tukitoimet. (Tapaninen ym., 2012.) Vankeuslain (767/2005) kahdeksannen luvun kahdeksannen momentin mukaisesti “Vangin opintoja on ohjattava ja tuettava sekä opiskelumenestystä seurattava. Koulutuksesta annettavasta todistuksesta ei saa ilmetä, että opintoja on harjoitettu vankilassa” (VL 8:8 §).

Rikosseuraamuslaitos on tehnyt tutkimuksen, jossa tutkittiin vankilaelämän laatuun vaikuttavia tekijöitä. Kolmasosa vangeista tunsi, että osallistuminen vankilan toimintoihin vaikuttaa positiivisesti heidän ajatteluunsa ja käyttäytymiseensä. (Linderborg ym., 2012.) Vangit ovat usein sitoutuneita vankilassa opiskeluun. Opiskelu keskeytetään harvoin, sillä lähes aina vangit suorittavat opintonsa hyväksytysti loppuun asti. (Äärelä, 2012.) Oulun vankilassa on toteutettu oppipajakokeilu, jossa opettajat saivat tulohaastattelun ja henkilökohtaisen oppimisen suunnitelman kautta tietoa vangin aikaisemmista opinnoista. Tämän ohella haasteet elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä sekä vankien vuorovaikutustaidot ja oppimisvaikeudet tulivat tulohaastatteluiden avulla ilmi. Oppipajakokeilussa ilmeni, että parhaat tulokset saadaan, kun henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatii ja haastattelun toteuttaa erityisopettaja. Kokeilu oli osa Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen -hanketta, joka toteutettiin vuosina 2009–2012. (Tapaninen ym., 2012.)

2.5 Opettajana vankilassa

Vankilaopettajat työskentelevät pääsääntöisesti ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että Rikosseuraamuslaitos ei ole opettajien työnantaja, vaan työnantajana toimii kaupunki, koulutuskeskus tai koulutusyhtymä. Koulutuksen järjestäjät, kuten ammattioppilaitokset, vastaavat aina opetustyön resurssoinnista (Opetushallitus, 2012). Vankilaopetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta ja opetusta saa antaa ainoastaan opetusviranomaisen. Tämä tarkoittaa sitä, että vankilassa tapahtuvaa opetusta raamittaa samat lait ja normit kuin siviiliopetusta. Opettajilta vaaditaan alalle soveltuva tutkinto ja työssä tulee noudattaa samoja opetukselle asetettuja periaatteita. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.)

Vankilaopettajien tulee olla riittävän perehdytettyjä vankilaturvallisuuteen sekä turvallisuusriskeihin. Opettajalta edellytetään tämän lisäksi kykyä toimia opetustilanteissa annettujen ohjeiden mukaisesti. Rikosseuraamuslaitoksen tulee puolestaan huolehtia siitä, että opettaja tuntee olonsa turvalliseksi koko opetustapahtuman ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että opetustilanteissa on oltava riittävästi läsnä valvontahenkilöstöä. Koulutuksen järjestäjän kannalta yhdeksi riskiksi nousee turvallisuustilanteen takaaminen siinä tilanteessa, mikäli resurssipulan vuoksi valvontahenkilöstöä ei ole riittävästi saattamaan vankeja tai valvomaan opetusta. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.)

Turvallisuuskulma tulee esille myös kokemukseen perustuvassa artikkelissa. Anna-Liisa Pitkäaho-Pussila (2012) kertoo kirjoituksessa omista kokemuksistaan vankilaopettajana. Hänelle kerrottiin jo perehdytysvaiheessa, että on tärkeää asettaa rajat sille, millaista käytöstä sietää vangeilta. Vartijat korostivat, ettei uhkailua tule sietää työssä missään tilanteessa. Pidempään työskennelleet opettajat kertoivat työn rajaamisen auttavan omaa opetusta. Naisopettajalta saatettiin odottaa siveellistä pukeutumista, jonka lisäksi kalliita koruja ei tullut pitää oppituntien aikana. Opettajalla on ollut käytössään turvapuhelin, sillä kaikilla oppitunneilla ei ole valvontahenkilöstöä mukana. Lisäksi turvallisuus vaikuttaa siihen millaiset materiaalit opettajalla on käytössä.

Patrien (2017) mukaan opettajien materiaaliset resurssit ovat usein vähäiset turvallisuussyistä johtuen. Opetusmenetelmät ovat opettajan keskeinen työväline. Vankilassa käytetään opetusmenetelminä ohjattua opetusta, oppimistehtäviä sekä opetuskeskustelua. Erilaisten opetusmenetelmien käyttöä rajoittaa sekä ajankäytön että henkilöstön resurssit. Tämän lisäksi vankilaympäristö itsessään vaikuttaa opetusmenetelmien valintaan. Oppivälineinä käytetään useimmiten kirjoja ja muita oppimateriaaleja. (Opetushallitus, 2012.) Opettaja hankkii opetuksen tueksi opetusmateriaalia ja käyttää sellaisia opetusmenetelmiä, jotka ovat vangeille sopivia. Näiden tulee olla konkreettisia, monipuolisia ja keskittymistä tukevia. Toisinaan opettajan on kuitenkin muokattava materiaaleja sekä etsittävä niitä muualta. Muokkaaminen ja materiaalin etsiminen vaativat vankilaopettajalta luovaa ajattelua sekä mielikuvituksen käyttöä. (Ålander & Virtanen, 2012.)

On tärkeää, että materiaali motivoi ja innostaa opiskelijoita. Materiaaleja ja opetusmenetelmiä pohdittaessa on keskeistä huomioida yksilölliset tarpeet. Tässä tapauksessa opettaja auttaa opiskelijoita saamaan itselleen myönteisiä oppimiskokemuksia. (Ålander & Virtanen, 2012.)

Usein opetussuunnitelmat, -menetelmät ja -materiaalit on suunniteltu niin, että niitä voidaan käyttää avoimessa oppimisympäristössä. Vankila on suljettu ympäristö, jolloin suunnitelmien, menetelmien ja materiaalien soveltaminen haastavat opettajaa. Haasteita opetukselle luovat lisäksi vankilan toimintaympäristö, lainsäädäntö sekä erilaiset määräykset. Opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitava aina erityiset turvallisuuteen liittyvät asiat. (Reiman, 2012.) Tärkeää on, että opettajille annetaan tietoa vankila- ja rikoshallinnan asioista, jotka vaikuttavat heidän pedagogisiin ratkaisuihinsa (Schenck, 2005). Vankilaopetusta toteuttavan henkilökunnan osaamista kehitetään säännöllisesti. Osaamisen kehittämisen tarpeeseen vastataan jatkuvalla kouluttautumisella ja riittävällä tuen antamisella. Vankilaopetuksen henkilökunnalle tarjotaan koulutustapahtumia kuten webinaareja ja seminaareja. Osaamisen kehittäminen vaatii osallistujilta sitoutumista. (Opetushallitus, 2021.)

Opettajan työhön liittyy vankilassa opetuksen lisäksi kuntouttava rooli. Kuntouttavaa työtä tekevien henkilöiden mukaan heillä on keskeinen rooli vankien auttamisella ja tukemisella (Linderborg ym., 2012). Asiantuntija, kuten opettaja, voi omalta osaltaan vaikuttaa merkittävästi vangin kuntoutumiseen. Asiantuntijan on otettava huomioon sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutussuhde sekä vangin yksilölliset tarpeet. Yksi keskeinen elementti on vuorovaikutussuhteen jatkuvuus asiakkaan ja asiantuntijan välillä. Tämä tukee asiakkaan uskoa itseensä sekä mahdollisuuksia selvittää erilaisista eteen tulevista haasteista. (Lavikkala, 2011.) Työelämän muutos ja murros heijastuu vankilassa työskentelyyn. Muutokset näkyvät ennen kaikkea kriminaalipolitiikassa, strategioissa ja linjauksissa sekä muutospainneissa. Työssä on yhä enemmän huomioitava ympäristöön liittyvät näkökulmat sekä eettisyys. Työntekijöiltä vaaditaan enemmän aineettomia resursseja, asiakaslähtöisyyttä sekä asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden ja erilaisuuden huomiointia. (Autio ym., 2010.)

3 Opettajuuden rakentumiseen vaikuttavat osatekijät

Laaksosen (2016) mukaan opettajuuden ytimen muodostaa erilaisuuden ymmärtäminen. Opettaja kohtaa uransa aikana monia eri-ikäisiä ja eri taustoista tulevia ihmisiä. Tämä haastaa osaltaan opettajuutta, sillä opettajan on kyettävä huomioimaan jokaisen henkilökohtaiset ja yksilölliset tarpeet. Tämä korostuu erityisesti vankilaopettajan työssä, jossa opiskelijoiden taustat ovat hyvin erilaisia ja lähtökohtaisesti monella opiskelijalla on taustallaan moniongelmaisuuksia sekä matala koulutustaso (Rikosseuraamuslaitos, 2021b). Tarpeet tulee huomioida sekä opetusta suunniteltaessa että toteutettaessa. Opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi yhdessä muodostavat opettajuuden ytimen. Opettajan näkemykset opettamisesta ja oppimisesta vaikuttavat opettamiseen merkittävästi. Lisäksi opettajuuden ytimeen sisältyy tietämys opetuksen sisällöistä, pedagogiikasta ja oppimisen välineistä. Päätösten tekeminen, ongelmien ratkaisu, arviointi ja päätöksenteko ovat opettajuuden ydintä. Opettajuuden perustaan kuuluvat käyttäteoriat, muutokset, tietämys, vaikuttaminen, kehittäminen, yhteisöt ja asiantuntijuus. (Laaksonen, 2016.)

Opettajuus muovaantuu ja kehittyy ajan myötä. Nykyinen opetussuunnitelma vaatii opettajalta vanhojen tapojen muuttamista, luovuutta, asiantuntijuutta ja avoimuutta. Sen myötä käsitys opettajasta on muovautunut enemmän ohjaajaan ja opiskelija nähdään aktiivisena toimijana. Opettajan tulee tukea itsetuntoa, motivaatiota ja pystyvyyden tunnetta. Opettajuuteen vaikuttaa erilaiset yhteiskunnan ilmiöt ja muutokset. Yksi merkittävimmistä tekijöistä opettajuuden muuntumiseen on opetussuunnitelman muutokset. Muutokset vaativat opettajalta toimeen tarttumista, yritteliäisyyttä, positiivista asennetta, joustavuutta ja ongelmanratkaisukykyä. (Kallio, 2016.) Nämä korostuvat etenkin vankilaopettajan ammatissa, jossa työn ohella kouluttautuminen ja osaamisen kehittäminen ovat keskeisessä roolissa (Opetushallitus, 2021). Osaamisen kehittäminen ja opettajuuteen perinteisesti liitetyt tekijät ovat merkittäviä ammatti-identiteettiin vaikuttavia tekijöitä.

3.1 Opettajan ammatti-identiteetti

Eteläpelto ja Vähäsantanen (2010) toteavat, että ammatti-identiteetti koostuu ihmisen käsityksistä itsestään ammatissaan sekä siitä, millainen ammattilainen hän haluaa olla.

Ammatti-identiteettiin kuuluu ajatukset siitä mikä on merkityksellistä, mihin yksilö identifioi itsensä ja miten hän sitoutuu ammattiinsa. Lisäksi ammattieettiset kysymykset ja arvot sekä tavoitteet ja käsitykset ovat keskeisiä tekijöitä. Ammatti-identiteetti muuttuu vuorovaikutussuhteissa, eri konteksteissa ja ajassa. Nykyajan yhteiskunnassa vaaditaan muuntuvaa ammatti-identiteettiä ja tätä rakennetaan koko työuran ajan. Ammatti-identiteetti voidaan nähdä yhtenä persoonan ja minäkuvan osana, koska sillä on suuri merkitys yksilön elämään. Usein vakaan ammatti-identiteetin omaava opettaja on suopeassa asemassa työyhteisössään, häntä arvostetaan ja hänen auktoriteettiaan kunnioitetaan. Auktoriteetti voidaan nähdä myönteisenä silloin kun opettaja luo työympäristöönsä hyvän vuorovaikutusilmapiirin. Tässä tapauksessa välittäminen on läsnä, mutta opettaja pystyy toimimaan tarvittaessa jäməkästi. (Koski-Heikkinen, 2014.)

Ammatti-identiteetti syntyy yhteisössä toimimalla ja oppimalla. Tässä tapauksessa osallisuus ja samaistuminen yhteisön normeihin sekä toimintatapoihin on tärkeä osa ammatti-identiteetin syntyä. (Eteläpelto & Vähäsantanen, 2010.) Vankilassa työskentelevältä opettajalta voidaan erityisesti odottaa yhteisiin sääntöihin ja normeihin sitoutumista. Työtä ohjaavat monet eri asetukset ja lait. (Rikosseuraamusvirasto, 2008.) Yhteisöltä, kuten työympäristöstä, opitaan niitä toimintatapoja ja normeja, jotka ohjaavat työntekoa. Ammatti-identiteettiin vaikuttavat henkilökohtaiset ja sosiaaliset merkitykset. Opettajien ammatti-identiteetti muodostuu yhteiskunnallisten ja työyhteisön odotusten, roolien ja näkökulmien kautta. Nämä ovat toisinaan ristiriidassa keskenään, jolloin opettaja saattaa kohdata konfliktin ammatti-identiteettiään muodostaessaan. (Eteläpelto & Vähäsantanen, 2010.) Myös Beijaard ja Meijer (2017) tuovat ilmi sen, että opettaja saattaa kokea jännitteitä erilaisten näkökulmien välillä rakentaessaan ammatti-identiteettiään. Jännitteet voivat olla myös sisäisiä eli henkilökohtaisia.

Kaljonen (2014) on todennut, että ammatti-identiteetti näkyy kaikessa opettajan työssä. Opetustilanteissa tämä heijastelee siinä millaiseen asemaan opettaja asettaa itsensä suhteessa oppilaisiin ja opiskelijoihin. Erityisesti vankilassa työskentelevän opettajan on keskeistä korostaa tasavertaisuuteen pohjautuvia suhteita opiskelijoihin. Suhteissa korostuu niiden laatu. Suhteiden ei tulisi olla liian läheisiä muttei myöskään liian etäisiä. (Michals & Kessler, 2015.) Opettajan on lisäksi työssään pohdittava, miten hän tukee oppimisprosessia ja millainen oppimisympäristö palvelee oppimista parhaiten. Opettajan työn muutosten myötä opettajien on pohdittava omaa ammatti-identiteettiään eri konteksteissa. Ammatti-identiteetin voidaan sanoa olevan dialogia sisäisten ja ulkoisten odotusten sekä roolien kesken. Pedagogisesti sitoutunut

opettaja voi kokea ristiriitaa silloin kun opettamisen lisäksi työhön kuuluu muitakin osa-alueita. Työyhteisön kanssa koetut kokemukset ja yhteinen arvopohja voimistavat ammatti-identiteetin muovautumista. Opettajat rakentavat ammatti-identiteettiään ja kehittävät asiantuntijuuttaan yhdessä kollegoiden kanssa. Asiantuntija-ammateissa yhteinen jaettu tieto- ja tiedepohja ovat tärkeässä roolissa. (Kaljonen, 2014.)

Ammatti-identiteettiä voidaan kutsua myös termillä asiantuntijuuteen liitettävä identiteetti. Asiantuntijaidentiteetti liittyy työyhteisöön ja työhön. Se on tärkeä osa sitä, kuinka yksilö ja yhteisö suhtautuu työyhteisön muutokseen ja kehitykseen. Solidaarisuus, läheisyys ja yhteenkuuluvuus ovat identiteetin perusta. Samalla asema ja asettuminen yhteisöön rakentavat identiteettiä. (Kaljonen, 2014.) Asiantuntijuus ei ole pelkkä yksilöllinen kokemus, vaan tämän ohella kiinteästi kollektiivinen eli yhteinen ominaisuus. Opettajat pohtivat yhdessä, miten opetussuunnitelmaa toteutetaan oman opetuksen sekä oman oppilaitoksen kannalta. (Tynjälä, 2004.) Vankilaopettajan työtä ohjaavat useat eri opetussuunnitelmat ja rangaistuslaitokset tekevät valtakunnallisten suunnitelmien lisäksi omat opetussuunnitelmat. Suunnitelmissa otetaan huomioon muun muassa opiskelijoiden taustat, kuten erilaisiin kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluminen. Nämä raamittavat työtä vankiloissa. (Opetushallitus, 2022b.)

Identiteetti muodostuu aina suhteessa toisiin ihmisiin, tilanteisiin ja kontekstiin (Koski-Heikkinen, 2014). Ammatti-identiteetin kehittymisen ehto on, että yksilö näkee itsensä osana yhteisöä ja yhteistä työtä. Se on yhteydessä työyhteisön arvoihin ja työkuultuuriin. Opettajan ammatti-identiteetin muodostuminen riippuu toimintaympäristöstä. Toisinaan opettaja voi kokea ristiriitoja omien ajatusten ja tunteiden välillä suhteessa toimintaympäristöönsä. (Koski-Heikkinen, 2014.) Tämä vaatii opettajalta aktiivista ja tavoitteellista itsereflektiota. Identiteetin muodostumiseen vaikuttaa myös opettajan kasvatustehtävä sekä työn sosiaalinen status. Opettaja rakentaa identiteettiään suhteessa opetustyöhön ja opiskelijoihin. Näistä saadut kokemukset ovat merkittävä osa ammatti-identiteetin kehittymistä erityisesti ensimmäisten työvuosien aikana. Ammatti-identiteettiin vaikuttavat henkilön ikä ja elämäntilanne sekä persoonallisuus. (Koski-Heikkinen, 2014.) Opettajan identiteetin muodostumiseen vaikuttaa se, kuinka aktiivisesti opettaja muovaa ja kehittää omaa identiteettiään (Beijaard & Meijer, 2017).

Opettajan ammatti-identiteetti on jatkuvasti kehittyvää ja muuntuu olosuhteiden mukaisesti (Vänskä, 2018). Ammatti-identiteettiin sisältyy opettajan arvot ja etiikka sekä tavoitteet. Ammatti-identiteettiin vaikuttaa yksilön elämänhistoria ja -kokemukset. Jokainen opettaja luo

itselleen uniikin ammatti-identiteetin, jossa keskeistä on yksilön oma kokemus. Opettajan suorittamat tutkimukset ohjaavat identiteetin rakentumista. Opettajan omien näkökulmien lisäksi ammatti-identiteetin syntymiseen vaikuttavat yhteisölliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset näkökulmat. (Kukkonen, 2018.) Opetuksen voidaan katsoa olevan sekä ammatillista että henkilökohtaista. Opettajan olemus ihmisenä vaikuttaa siihen, millainen hän on työssään. Tämä tarkoittaa sitä, että molemmat osa-alueet ovat osa opettajan identiteettiä. Lisäksi opettamiseen liittyvät uskomukset vaikuttavat siihen millainen opettaja on. Uskomukset ohjaavat opettajan toimintaa ja sitoutumista työhön. Arvot ja uskomukset sekä tiedot ja taidot eli kompetenssit vaikuttavat opettajan identiteettiin. Tämän lisäksi ympäristöllä on merkitystä. (Beijaard & Meijer, 2017.) Vankilassa työskentelevän opettajan työympäristö on suuri ammatilliseen identiteettiin vaikuttava tekijä. Työhön vaikuttavat lukuisat eri ympäristöön liittyvät tekijät, kuten rangaistuslaitosten suljettu ympäristö sekä työturvallisuus.

Viime aikoina on käyty paljon keskustelua opettajan professionaalisuudesta. Opettajan työhön voidaan liittää monia professionaalisuuden tunnusmerkkejä. Opettajan työtä ohjaa vahvasti tieteellinen tieto ja ammatille ominainen autonomisuus. Työ vaatii sitoutumista, vastuunottamista ja se on yhteiskunnallisesti merkittävää. Professionaalisuuteen liitetään myös ammattietiikka. Opettajalla ammatillinen ja moraalinen ajattelu ovat yhteydessä toisiinsa ja käyvät keskustelua keskenään. Opettajan ammattietiikan perustan muodostaa oikeudenmukaisuus, totuudellisuus ja huolenpito. (Koski-Heikkinen, 2014.) Kukkonen (2018) mukaan didaktinen, pedagoginen ja sisällöllinen asiantuntijuus ovat opettajan ammatti-identiteetin perusta.

Sisällöllinen asiantuntijuus tarkoittaa opetettavan aiheen ja asian hallitsemista. Didaktinen asiantuntijuus sisältää tietämyksen opettamisesta ja opetuksen suunnittelusta, arvioinnista ja toteutuksesta. Pedagogista asiantuntijuutta tarvitaan puolestaan sosiaalisissa ja eettisissä tilanteissa, joita opettaja kohtaa työssään. Pedagogiseen asiantuntijuuteen sisältyy ymmärrys erilaisten elämäntilanteiden ja muutosten vaikutuksesta opetukseen ja oppimiseen. (Kukkonen, 2018.) Erityisesti vankilaopettajan ammatissa painottuu kyky kohdata ihmisiä erilaisista taustoista ja erilaisten elämäntilanteiden keskeltä. Ihmisen kohtaaminen ja toisen mahdollisuuden antaminen ovat Rikosseuraamuslaitoksen ja vankilaopettajan työn lähtökohtia (Rikosseuraamuslaitos, 2022c).

3.2 Näkökulmia opettajien ominaisuuksiin

Opetushallituksen (2012) teettämän selvityksen mukaan vankilaopettajan tärkein ominaisuus on kyky kohdata erilaisia ihmisiä sekä erilaisten oppijoiden ja oppimisvaikeuksien tuntemus. Selvityksessä tarkasteltiin vankilaopetusta Suomessa vuonna 2011. Vankilaopettajan työssä on keskeistä osata tunnistaa erilaiset erityisryhmät. Opettajalta vaaditaan hyvää itsetuntoa, joustavuutta sekä kykyä sopeutua vankilaympäristöön. Tämän lisäksi keskeisenä ominaisuutena pidettiin persoonallisuutta ja käytännön kokemusta, jotka koettiin tärkeimpinä kuin muodollinen pätevyys työhön. Selvitykseen vastanneiden opettajien mukaan edellä mainitut ominaisuudet ovat tärkeämpiä kuin erityispedagoginen osaaminen tai kyky toimia vankilaympäristössä eri ammattilaisten kanssa. (Opetushallitus, 2012.)

Suurin osa henkilöstöstä pyrkii pitämään ystävälliset välit vankeihin. Tärkeää on oikeudenmukaisuus, luottamuksellisuus sekä molemmin puoleinen kunnioitus. Suurin osa henkilökunnasta kokee, että välit vankeihin ovat mutkattomat. He ajattelevat, että vankien kunnioitus ja arvostus saavutetaan silloin, kun välit ovat ystävälliset mutta suhteessa säilyy tietty etäisyys. Luottamus rakentuu yksilöllisesti ja prosessimaisesti. (Linderborg ym., 2012.) Rikosseuraamuslaitoksen (2012) selvityksen perusteella vankiloiden henkilökunta kokee työympäristönsä turvalliseksi. Selvityksessä tutkittiin vankilaelämän laatuun vaikuttavia tekijöitä. Fyysisten ominaisuuksien lisäksi henkilökunta ajattelee, että toimiva vuorovaikutus ja vankien tunteminen luovat sekä ylläpitävät turvallisuutta. Kyselyyn vastanneet vangit pitivät tärkeänä, että henkilökunta kohtelee heitä johdonmukaisesti, inhimillisesti ja asiallisesti. (Lavikkala, 2011; Linderborg ym., 2012.)

Lavikkalan (2011) mukaan rikosseuraamustyössä on oleellista, että vuorovaikutussuhde asiakkaaseen eli opettajan näkökulmasta opiskelijaan on jatkuvaa. Tämä helpottaa luottamuksen rakentumista. Usein vankeja motivoi työntekijän antama tuki, joustavuus ja avoimuus. Luottamusta lisääviä tekijöitä ovat reiluus, ystävällisyys ja kunnioitus. Vangit arvostavat sitä, että heidän kanssaan kommunikoidaan kunnioittavasti ja työntekijä on heille läsnä. Luottamus vankien ja työntekijöiden välillä mahdollistaa erilaisen lähestymistavan ja auttaa ristiriitojen ratkaisemisessa. On tärkeää muistaa, että rikosseuraamustyössä asiakkuus ei perustu vapaaehtoisuuteen. Tällöin vaaditaan erityistä osaamista rakentaa myönteinen suhde, joka vahvistaa vangin motivaatiota. Rikosseuraamustyön tavoitteet määräytyvät yksilön

tarpeiden lisäksi yhteiskunnallisista ja poliittisista tarpeista. Tämän ohella lailliset tekijät vaikuttavat paljon siihen, mistä lähtökohdista toimintaa voidaan toteuttaa.

Tässä tapauksessa opettajalta, kuten muiltakin työntekijöiltä, vaaditaan selkeitä tavoitteita, sosiaalisten arvojen vahvistamista, yhteistyötä ongelmanratkaisussa, integroivaa lähestymistapaa sekä roolien selkeyttä. (Lavikkala, 2011.) Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä toimii vangeille eräänlaisena sosiaalisena mallina. Työntekijän aito kannustus, tuki ja vangin kohtaaminen ihmisenä synnyttävät vangissa toisinaan velvollisuuden tunnetta sekä opettajaa, että opiskelua kohtaan. Lisäksi työntekijän näyttäytyminen moraalisesti oikeudenmukaisena on yhteydessä vangin sitoutuneisuuteen ja myönteiseen asenteeseen. Tunnetta lisää myös se, mikäli työntekijä käyttää auktoriteettiasemaansa oikeudenmukaisesti. (Lavikkala, 2011.)

Pitkäaho-Pussila ja Virtanen (2012) kirjoittavat, että keskeinen osa opetusta on huumorin käyttäminen. Tämän lisäksi tärkeäksi nousee vankien kohtelu yhdenvertaisella tavalla suhteessa niihin, jotka eivät opiskele vankilassa. Huumorin käyttäminen työssä luo positiivista ilmapiiriä sekä mielekkään oppimisympäristön. Oppimistulokset ovat usein parempia positiivisessa oppimisympäristössä kuin negatiivisessa oppimisympäristössä. Huumoria tulee kuitenkin käyttää oikein työssä ja arvioida sen sopivuutta tilanteissa. On tärkeää olla oma itsensä, mutta kuitenkin niin, ettei ryhdy liian tuttavalliseksi vankien kanssa. Opettajuuteen kiinnittyy vahvasti myös yhteistyö eri toimijoiden ja kollegoiden kanssa. Yhteistyön muotona ovat muun muassa keskustelut, kehittämistyö sekä tiedon, osaamisen ja materiaalien jakaminen kollegoille.

Opettajan tietokanta muodostuu sisältötiedosta, opetussuunnitelmatiedosta, pedagogisesta tiedosta, opiskelijoista, koulukontekstista ja koulutuksen tarkoituksesta (van Driel ym., 1998). Pedagoginen tietämys sisältää tiedot opettamisen ja oppimisen käytänteistä sekä erilaisista menetelmistä. Tähän liittyy tietämys opetuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Pedagogiseen osaamiseen liittyy oppijoiden motivointi, kannustaminen, ohjaus sekä erilaisten menetelmien käyttö. (Laaksonen, 2016.) Erityisesti monipuolisten pedagogisten opetusmenetelmien käyttö on keskeistä vankilaopettajan työssä (Ålander & Virtanen, 2012). Pedagogiikan teoreettinen tietämys on pedagogisen osaamisen lähtökohta (Laaksonen, 2016). Sisältötieto on tietämystä opetettavasta asiasta, sen käsitteistä, teorioista ja käytänteistä (Laaksonen, 2016; Shulman, 1987). Yksi opettajan keskeisimmistä ominaisuuksista on sekä substanssitudon että pedagogisen tiedon hallinta niin, että ne integroituvat yhdessä pedagogiseksi sisältötiedoksi. Tämä tarkoittaa sitä, että opettaja tietää, kuinka tiettyjä sisältöjä tulee opettaa, minkälaisia

käsityksiä oppijoilla on edellä mainituista sisällöistä sekä minkä tasoisia oppimisen haasteita näiden oppimiseen mahdollisesti liittyy. (Shulman, 1987; Cochran ym., 1993; van Driel ym., 1998; Meijer ym., 2002; Tynjälä, 2006.)

Vankilaopettajan ammatissa erityisesti yhteiskunnalliset linjaukset sekä toimintaympäristö vaikuttavat työhön sekä työhön liittyviin käsityksiin. Nämä puolestaan heijastelevat suoraan omaan opettajuuteen sekä vaikuttavat siihen, millä tavalla opettaja toimii työssään. On tärkeää ymmärtää yhteiskunnan ja tulevaisuuden muutoksia. Koulutusjärjestelmien muutoksessa ja murroksessa tarvitaan myös opettajuuden muutosta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että opettajien on jatkuvasti muokattava toimintaansa ja ajatteluaan. (Laaksonen, 2016.) Oman opettajuuden sekä työhön liittyvien ajattelu- ja toimintamallien tiedostaminen sekä muuttaminen ovat mahdollisia reflektoinnin avulla. Tässä tapauksessa opettaja, kuten vankilassa työskentelijä, pohtii syvällisesti omaan opettajuuteen liittyviä ilmiöitä ja opettajuuden rakentumista. (Korthagen & Nuijten, 2019.)

3.3 Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen malli

Opettajuuden rakentumista, kuten ammatti-identiteettiä tai henkilökohtaisia ominaisuuksia, voidaan tarkastella Fred Korthagenin sipulimallin avulla (*The onion: a model of levels of change*). Sipulimallin kerroksia hyödyntämällä on mahdollista pohtia omaa opettajuutta ja sen eri tasoja. Malli koostuu eri kerroksista eli tasoista ja siinä korostuu yksilön itsereflektointi. Reflektiota tapahtuu sipulimallin eri kerroksissa (Maaranen & Stenberg, 2017; Korthagen & Nuijten, 2019). Korthagen (2001) on linjannut, että ”reflektio on väline, jolla kokemukset muunnetaan dynaamiseksi tiedoksi”. Aktiivinen reflektointi opetustyössä mahdollistaa tietoisempia ajattelu- ja toimintatapoja sekä niiden muuttamista. Reflektio on tutkimuksessa ja kirjallisuudessa ristiriitainen käsite, eikä sen merkityksestä ole selvää yksimielisyyttä. Vaarana on, että käsitteen epäselvyydestä johtuen reflektiosta tulee opettajalle hämmentävä kokonaisuus, joka on yksinkertaisesti liian iso, epämääräinen ja ylimalkainen keino kehittää ja tukea omaa opettajuutta. (Korthagen, 2001.) Hoekstra (2007) on tutkinut, että opettajat käyttävät opettajuutensa rakentumisen tarkastelussa yleensä sipulin uloimpia kerroksia. Tämä tarkoittaa sitä, että opettajien reflektio ei ole syvällistä eikä se näin ollen edistä opettajien ammatillista kasvua.

Sipulimallin kerroksia hyödyntämällä eli refleктоimalla yksilö voi tulla tietoiseksi omista ulottuvuuksistaan (Korthagen & Nuijten, 2019). Mallia esitellään alempana kuviossa 1. Sipulimalli on saanut nimensä siitä, että opettajuuden voidaan katsoa koostuvan eri kerroksista. Uloimmassa kerroksessa vaikuttaa kaikki ulkoiset asiat, sisimmässä kaikkein henkilökohtaisimmat. Eri kerroksia eli kehä ikään kuin kuorimalla voidaan päästä ihmisen ytimeen käsiksi. Kehien kuoriminen terminä saa aikaan mielikuvan sipulin kuorimisesta. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Sipulimallin avulla on mahdollista tutkia opettajan eri kerroksia, myös sisimpiä, sillä syväoppimista ja yksilön kehitystä ei tapahdu ilman sisimpien kerrosten aktivointia. Mallin kautta voimme lisäksi ymmärtää, miksi ongelmatilanteissa ja niiden ratkomisessa keskittyminen jää usein pinnallisen pohdinnan tasolle syvällisemmän analyysin sijaan. Se johtuu suurimmaksi osaksi itsereflektion puutteesta tai haasteista. (Korthagen & Nuijten, 2019.) Toisin sanoen sipulimalli voi tarjota ihmiselle keinoja ymmärtää itseään.

Sipulimallin uloimmasta kehästä eli kerroksesta löytyy ympäristö. Tässä kerroksessa on kyse siitä, mitä kaikkea opettaja kohtaa ammatissaan sekä mitkä tekijät vaikuttavat opettajan työhön. Näitä asioita ovat opiskelijat, opetustilat ja oppimisympäristöt, kollegat sekä työtä raamittavat säännöt ja normit. (Korthagen & Nuijten, 2022.) On huomattava, että opettajuus on aina kulttuurisidonnaista ja kulttuuriset sekä yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat opettajan työhön uloimmalla kehällä (Laaksonen, 2016). Uloin kehä edustaa pinnallista reflektiota kuten sitä, miten opettaja aikoo ratkaista eteen tulevia asioita. Toisessa kehässä eli kerroksessa on käyttäytyminen. Tässä kerroksessa perimmäinen kysymys on se, mitä opettaja tekee tietyissä tilanteissa. Opettaja voi tulla tietoiseksi siitä, miten hän toimii ympäristössä suhteessa muihin ja millainen vaikutus hänen omalla toiminnallaan on. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Yksilön käyttäytymistä ohjaa hyvin usein opitut mallit ja tämän tiedostaminen on keskeistä. Kyse on siitä, miten yksilö selviytyy ympäristön tuomista haasteista. (Korthagen, 2013; Korthagen & Nuijten, 2019.) Vankilaopettajan työssä kohtaamat haasteet liittyvät erityisesti turvallisuuteen liittyviin tekijöihin, kuten riittävän valvontahenkilöstön turvaamiseen opetustilanteissa (Rikosseuraamusvirasto, 2008).

Kolmannesta sipulin kerroksesta löytyy yksilön kompetenssit. Kompetensseissa kyse on tiedoista ja taidoista eli siitä, mihin opettaja on pätevä. Näitä ovat muun muassa vankilassa työskentelevän opettajan koulutustausta sekä aiempi työkokemus. Kompetensseihin liittyy kiinteästi opettajan aineenhallinta, pedagogiset keinot sekä tietämys. Kerros on ensimmäinen niin kutsutuista sisemmistä kerroksista, jolloin se ei ole täysin suoraan toisten ihmisten

havaittavissa. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Kerroksessa on kyse siitä, millä käytössään olevilla keinoilla opettaja ohjaa sekä tukee ja kehittää opiskelijoiden oppimisprosessia. Neljännessä kerroksessa sijaitsee uskomukset. Kyse on siitä, mitä henkilö ajattelee tilanteesta. Tämä voi tarkoittaa muun muassa sitä, ettei opettaja huolellisesta valmistautumisestaan huolimatta suoriudu toiveidensa mukaan, mikäli hän ajattelee opetuksen aikana, ettei hallitse opetettavaa oppiainetta riittävän hyvin. (Korthagen & Nuijten, 2022.)

Uskomuksista voi muodostua itseään toteuttava ennustus ja ne määrittävät osittain opettajan kompetenssien eli tietojen ja taitojen hyödyntämistä (Korthagen & Nuijten, 2022). Uskomuksiin kuuluu opettajan omat kokemukset koulusta ja opetuksesta. Omat kokemukset vaikuttavat opettajan opetuksenaikaiseen toimintaan ja muodostavat pohjan opettajan näkökulmille. (Laaksonen, 2016; Leatemala, 2022.) Neljännessä kehässä kyse on lisäksi siitä, että opettaja kokee tärkeäksi auttaa opiskelijoita löytämään vastauksia kysymyksiinsä ja arvioimaan niitä (Korthagen, 2013; Korthagen & Nuijten, 2019). Tämä on keskeistä erityisesti nykyisten opetussuunnitelmien mukaan, jossa korostuu opiskelijan rooli aktiivisena toimijana ja tiedon etsijänä (POPS, 2014; Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2017).

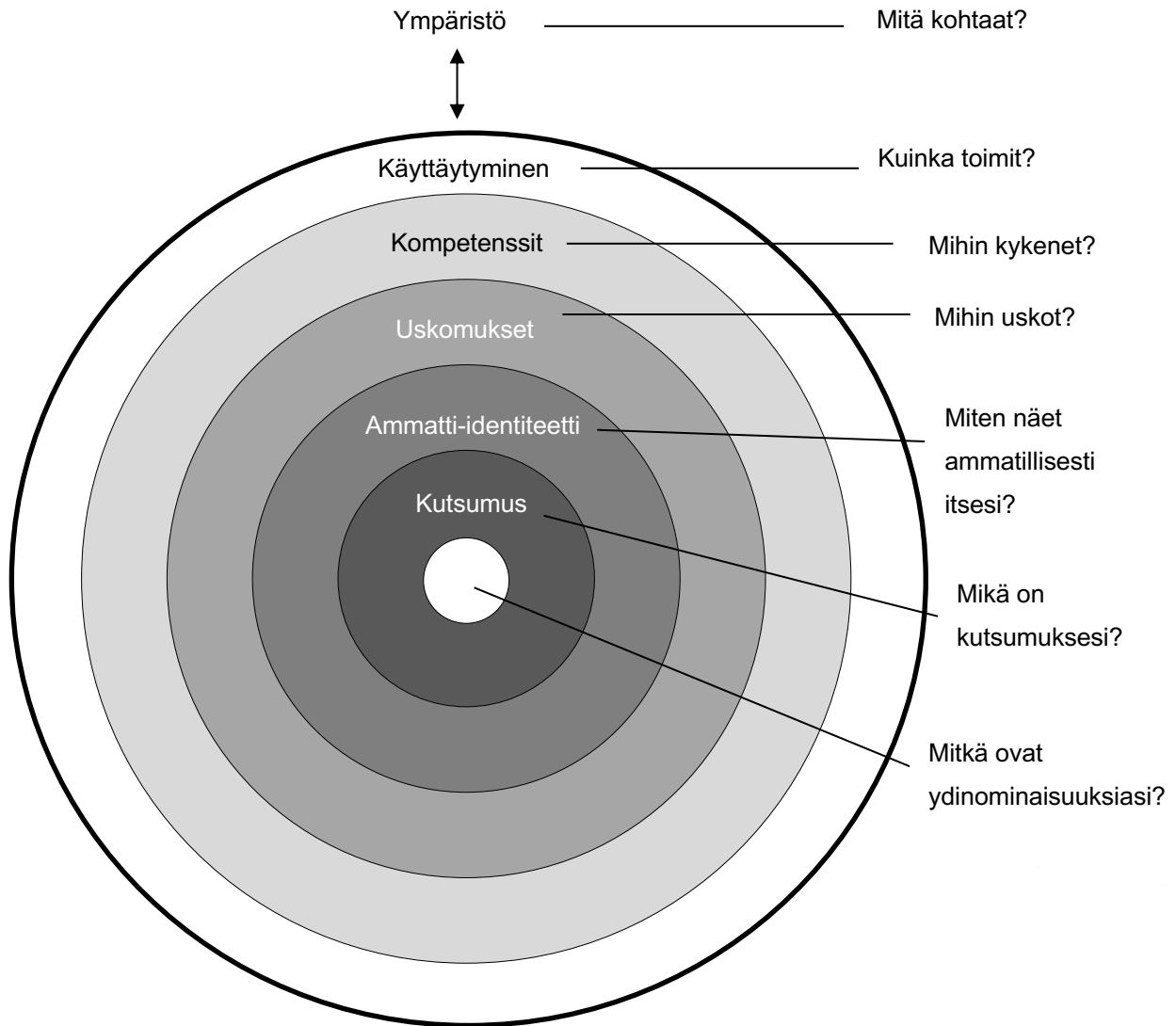
Viidennessä kerroksessa on ammatti-identiteetti. Identiteetissä kyse on siitä, millaisia käsityksiä opettajalla on itsestään ammatillisessa mielessä sekä millaisessa roolissa hän näkee itsensä työssään. Käsitykset itsestä reagoivat voimakkaasti ulompien kehien kanssa: ne vaikuttavat suoraan siihen, millaisia uskomuksia opettajalla on työhön liittyvistä tilanteista ja miten ne vaikuttavat opettajan kompetensseihin sekä tämän käyttäytymiseen. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Kyse voi olla siitä, että opettaja näkee itsensä tietynlaisena oppaana, joka tukee opiskelijoiden kehitystä ja opettaa heitä oppimaan. Identiteetissä kyse on pohjimmiltaan siis siitä, miten yksilö kokee itsensä. (Korthagen, 2013; Korthagen & Nuijten, 2019.) Ammatti-identiteetin muodostuminen on pitkä prosessi ja se muodostuu vähitellen. Maaranen ym. (2019) viittaavat artikkelissaan Murrayn ja Malen vuonna 2005 tekemään tutkimukseen. Heidän tutkimuksessaan havaittiin, että opettajien ammatti-identiteetin muodostaminen kestää kahdesta kolmeen vuoteen.

Kuudennesta kerroksesta löytyy kutsumus. Tässä kerroksessa keskitytään siihen, mikä antaa merkityksellisyyden kokemuksi opettajan työssä. Vankilaopettajan ammatissa tämä tarkoittaa työn vaikuttavuutta ja merkitystä sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Kutsumuksessa kyse on ihanteista ja arvomaailmasta, jotka osaltaan vaikuttavat yksilön käsitykseen itsestään. Kyse

on siitä, mikä inspiroi opettajia ja millaista paloa he tuntevat työtään kohtaan. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Kutsumuksella voidaan tarkoittaa lisäksi sitä, että opettaja kokee vaikuttavansa maailmaan auttamalla opiskelijoita tulemaan itseohjautuviksi ja itseään kehittäviksi aikuisiksi. (Korthagen, 2013; Korthagen & Nuijten, 2019.)

Seitsemännessä eli sisimmässä kerroksessa ovat henkilön ydinominaisuudet. Ytimessä kyse on siitä, mikä tekee ihmisestä yksilöllisen ja uniikin. Keskeisiä kysymyksiä on se, millainen opettaja on ja mitkä ovat hänen persoonallisuuspiirteitään. Vaikka ydinominaisuudet ovat sipulin sisimmässä kehässä, opettajan ydin voi näyttäytyä selkeästi myös ulkopuolisille ihmisille. Tämä tapahtuu etenkin silloin, kun ihminen tuntee kutsumusta työssään. Toisinaan käy myös niin, että persoonallisuuspiirteet eivät aivan pääse oikeuksiinsa tietyissä tapauksissa. Tällainen voi olla tilanne, jossa opettaja ei tunne oloaan varmaksi ja todelliset ydinominaisuudet jäävät piiloon. (Korthagen & Nuijten, 2022.) On keskeistä muistaa, että kaikki sipulin kerrokset vaikuttavat toisiinsa (Korthagen, 2013; Korthagen & Nuijten, 2019). Sipulimallin eduiksi voi lukea sen, että sen avulla opettaja voi mallin avulla laajentaa ja syventää omaa reflektiotaan (Korthagen & Nuijten, 2022).

Sipulimallin kaikkien seitsemän kerroksen voidaan olettaa vaikuttavan opettajien näkemyksiin ja käyttäytymiseen. Niiden kautta voidaan tunnistaa opettajien kohtaamia haasteita ja samalla voidaan havaita erilaisia opettajien kohtaamia ongelmia työssään. Sipulimallin kerroksista käyttäytyminen, kompetenssit, uskomukset, identiteetti ja ydin edustavat opettajan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Nämä kerrokset limittyvät toisiinsa, jolloin niiden tulisi olla yhdensuuntaisia. Mikäli niissä ilmenee ristiriitaisuutta, opettaja voi kohdata työssään haasteita, jotka vaikuttavat hänen toimintaansa tai ajatteluunsa. (Leatemia ym., 2022.) Nämä henkilökohtaiset osa-alueet ovat tärkeitä opettajan identiteetin kannalta, koska ne ohjaavat opettajan työtä ja toimintaa opetuksen aikana sekä sen ulkopuolella (Maaranen & Stenberg, 2017).

Kuvio 1. Fred Korthagenin (2019) sipulimalli (suom. Lehtimäki & Mikkola, 2023).

Opettajuuden muutosta voidaan katsoa urakehityksen kannalta. Tässä tapauksessa opettajuuden muutos on halua kouluttautua, kehittyä sekä hankkia lisää tietämystä ajan ilmiöistä. Opettajuuden muutokseen vaikuttaa opettajan kyky reflektoida ja jäsentää omaa toimintaansa sekä arvojaan. Lisäksi opettajan tulee osata arvioida omaa oppimista ja opetusta ohjaavaa teoreettista viitekehystä, jota hän käyttää työssään. Nämä tekijät muodostavat opettajuuden ytimen. (Laaksonen, 2016.) Reflektion avulla opettaja voi kehittyä ammatillisesti. Maaranen ym. (2019) viittaavat artikkelissaan Smithiin (2010), jonka mukaan ammatillinen kehittyminen on sisäinen prosessi. Tutkimusten mukaan ammatillista kehittymistä estäviä tekijöitä ovat erilaiset stressitekijät työssä. Näitä ovat vähäinen kannustus esimieheltä, resurssipula, kokemus ajan riittämättömyydestä sekä erilaiset yksilölliset tekijät, kuten vähäinen motivaatio omaan

työhön. Laaksonen (2016) viittaa Vahermanin (2004) sanoihin siitä, että opettajuus muovautuu pitkän jakson aikana. Hänen mukaansa opettajuus muovaa henkilön koko persoonaa. Persoonallisten piirteiden ja opettajuuden suhde on siis kaksisuuntainen.

Erityisesti vankilaopettajan työssä kyky reflektoida omaa opettajuutta on keskeistä. Opettajat työskentelevät päivittäin vaikeiden ja ristiriitaisten asioiden parissa, jolloin ymmärrys omasta toiminnasta sekä henkilökohtaisten ominaisuuksien vaikutuksesta työhön ovat ensisijaisia. Ne eivät auta pelkästään ymmärtämään itseään, vaan reflektoinnin avulla opettaja voi tulla tietoiseksi omasta ammatti-identiteetistään ja jopa paremmaksi opettajaksi, mikäli sisemmät kehät pääsevät oikeuksiinsa uloimpien kehien kanssa ammatillisessa ympäristössä. (Korthagen & Nuijten, 2022.) Maaranen ym. (2019) viittaavat Loungrah (2014) jonka mukaan Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen malli tekee näkyväksi ja havainnollistaa hyvin opettajien uskomuksia ja arvoja. Sipulimallin avulla voidaan siis tutkia myös vankilassa työskentelevän opettajan opettajuutta kokonaisvaltaisesti. Sipulimalli mahdollistaa opettajan työn, ammatti-identiteetin sekä opettajan henkilökohtaisten ominaisuuksien tarkastelun.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, mistä vankilan opetustyö rakentuu ja miten vankilaopettajat kuvailevat omaa ammatti-identiteettiä sekä omia ominaisuuksiaan. Vankilassa työskentelevällä opettajalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kautta Rikosseuraamuslaitoksen vankilassa työskentelevää henkilöä. Tutkimuksen tehtävänä on tarkastella vähän tunnettua ilmiötä, sillä opettajan työstä vankilassa on vähän tutkimustietoa. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja sillä on vaikutusta sekä yksilötasolla että valtakunnan tasolla. Tutkimus on luonteeltaan kartoittava ja sen tarkoituksena on etsiä uusia näkökulmia sekä selvittää vähän tutkittua ilmiötä.

Tutkimusongelmat:

1. Mistä vankilan opetustyö rakentuu?
2. Miten vankilaopettajat kuvailevat ammatti-identiteettiään ja ominaisuuksiaan?

Muodostimme tutkimusongelmat Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen mallin pohjalta. Ensimmäiseen tutkimusongelmaan pyrimme vastaamaan hyödyntäen sipulimallin kerroksia 1–4. Näitä ovat ympäristö, jossa opettaja työskentelee, käyttäytyminen eli opettajan toiminta, kompetenssit eli tiedot ja taidot sekä uskomukset eli opettajan käsitykset tilanteista. Toiseen tutkimusongelmaan vastaamme hyödyntämällä sipulimallin kerroksia 4–7. Näitä ovat uskomukset eli opettajan käsitykset vankilaopettajuudesta, ammatti-identiteetti eli opettajan käsitykset itsestään, kutsumus eli työn vaikuttavuuden kokemus sekä ydin eli opettajan henkilökohtaiset persoonallisuuspiirteet. Keskitymme kummankin tutkimusongelman kohdalla pohtimaan haastateltavien reflektoinnin pohjalta, mitä kaikkea omaan opettajuuteen liittyy ja millaisia ominaisuuksia opettajilla itsellään on. (Korthagen, 2004.) Oman työn reflektoinnin avulla voi olla mahdollista, että opettajalle aukeaa uusia näkökulmia ja ymmärrys omasta opettajuudesta syventyy (Korthagen & Nuijten, 2022).

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutetaan laadullisin eli kvalitatiivisin menetelmin. Laadullisen tutkimuksen perustana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkimuskohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym., 2018.) Laadullisen tutkimuksen avulla pyrimme löytämään merkityksiä sekä huomioimaan kokemuksellisuutta. Toisin sanoen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää ja kuvailla tutkimuskohdetta sanallisesti. (Ronkainen ym., 2014.)

5.1 Tutkimuksen metodologinen lähtökohta

Tässä tutkimuksessa keskeistä on laadullisten metodien käyttö. Niillä tarkoitetaan sellaisten toimintatapojen käyttöä, jossa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esiin. Tutkimus on luonteeltaan kartoittava, eli pyrimme selvittämään vähän tunnettuja ilmiöitä sekä etsimään uusia näkökulmia. (Hirsjärvi ym., 2018.) Näkökulma tutkimukselle on kokemuksellinen, jossa tutkimuksen kohteena ovat subjektiiviset merkitykset (Jokinen, 2021). Tutkimusstrategianamme on tapaustutkimus, jossa keskitymme keräämään intensiivistä tietoa yksittäisestä pienestä ryhmästä ja pyrimme kuvailemaan haastattelun avulla ilmiöitä. (Hirsjärvi ym., 2018.) Kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta on ollut tutkimuksessa keskeistä. Tärkeää on ollut lisäksi se, että ihmiset ovat toimineet tiedon keruun lähteinä mittausvälineiden sijaan. Tutkimuksessa on tarkoituksena löytää odottamattomia ja monitahoisia seikkoja. (Hirsjärvi ym., 2018.) Laadullinen tutkimus on usein luonteeltaan sensitiivistä, koska se johdattaa lähelle tutkittavien elämää ja kokemusmaailmaa (Kallinen ym., 2015). Tutkimuksessa käytetään teoriasidonnaista lähestymistapaa, joka tarkoittaa sitä, että aineiston analyysissä hyödynnetään kytköksiä teoriaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Tutkimusmetodiksi eli aineiston tuottamisen menetelmäksi valitsimme teemahaastattelun, joka toteutettiin yksilöhaastatteluna. Haastattelu soveltuu aineistonkeruun menetelmäksi silloin, kun aiheena on vähän tutkittu ja sensitiivinen tai arka ja vaikea teema (Kallinen ym., 2015; Hirsjärvi ym., 2018). Haastattelu on hyvä valinta silloin, kun pyrkimyksenä on selvittää, miksi ihminen toimii tietyllä tavalla tai kuinka hän ajattelee. Halusimme tietää mitä haastateltavamme kokevat, tuntevat ja uskovat tutkimuksen kohteena olevista ilmiöistä eli vankilaopetuksesta. (Tuomi & Sarajärvi, 2012; Hirsjärvi ym., 2018; Puusa, 2020.) Teemahaastattelulla tutkitaan useimmiten

sellaisia sensitiivisiä aiheita, joita haastateltavat eivät ole tottuneet käsittelemään säännöllisesti. Tällaisia aiheita ovat ihanteet ja arvostukset. (Hirsjärvi & Hurme, 1995.) Nämä seikat puoltavat teemahaastattelun sopivuutta tähän tutkimukseen, sillä tutkimuksen kohteena on vankilassa toimivien opettajien omat käsitykset ja kokemukset opettajana toimimisesta ja opettajuudesta. Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvata haastateltavan omaa toimintaa. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa haastateltavan omat kokemukset ja ajatukset toiminnasta ja käyttäytymisestä ovat olennaisia sekä millaiset toimet mahdolliset auttavat tai estävät häntä saavuttamasta tavoitteitaan. (Hirsjärvi & Hurme, 1995.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle haastattelulle ominainen muoto, jossa kysymykset ovat tarkkaan rajattuja ja niiden esitys on ennalta määrätty. Haastattelussa teeman kannattelevat haastattelun etenemistä, mutta tilaa jää lisäkysymyksille ja puheesta nouseville ilmiöille. (Hirsjärvi & Hurme, 1995; 2022.) Teemahaastattelu mahdollistaa syvällisen tulkinnan ihmisen ilmiöille antamista merkityksestä sekä sen, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Tuomi & Sarajärvi, 2012). Se soveltuu sensitiivistä aihetta käsittelevään tutkimukseen, koska teemahaastattelussa voidaan edetä haastateltavien ehdoilla (Kallinen ym., 2015). Haastateltavien ehdoilla eteneminen on mahdollista saavuttaa intensiivisellä sekä herkällä läsnäololla, jossa haastateltavaa ei pyritä liikaa ohjailemaan sekä tarjotaan tilaa haastateltavan omille tulkinnoille. Lisäksi on tärkeää pitää haastattelutilanne kiireettömänä sekä rakentaa luottamuksellinen ilmapiiri. Olennaista tässä tutkimuksessa on se, ettemme pyri tekemään vahvoja ennakko-oletuksia haastateltavista. Haastattelusta on mahdollista tehdä tärkeitä huomioita, mikäli tutkija on valmis luopumaan ennakko-oletuksistaan. (Granfelt, 2017.)

Teemahaastattelun eduiksi voidaan lukea se, että yleisesti haastattelusta saatu tietomäärä on syvää ja tutkijan on mahdollista paneutua huolellisesti aineistoon. Toisaalta tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan työmäärä kasvaa suhteellisen suureksi verrattuna joihinkin toisiin haastattelutyyppeihin. (Hirsjärvi & Hurme, 1995.) Teemahaastattelua luodessa tutkija perehtyy ensin kirjallisuuteen, joka käsittelee tutkimusaihetta. Tämän jälkeen tutkija muodostaa tutkimuksen kannalta keskeiset teemat. (Kallinen & Kinnunen, 2021.) Muodostimme haastattelun teemat teoreettisen viitekehyksen perusteella. Tämän tutkimuksen teemat muodostuivat Korthagenin muutosten tasojen mallin pohjalta. Tutkimuksen teemat on muodostettu teoriaan nojaten niin, että teemojen avulla saadaan vastauksia tutkimusongelmiin. Tämän lisäksi teemahaastattelussa tarvitaan lisäksi haastattelua kannattelevia tukikysymyksiä,

joista osa muodostuvat haastattelun aikana ilmenevistä asioista. (Tuomi & Sarajärvi, 2012.) Tutkimuksen haastattelurungossa (liite 2) oli esillä pääteemat. Lisäksi olimme pohtineet muutamia lisäkysymyksiä teemojen tueksi.

5.2 Tutkimuksen osallistajat

Haastattelimme tutkimukseen yhteensä kuutta eri henkilöä. Haastateltavien joukossa on eri ikäisiä, eri sukupuolta olevia, eri vankiloissa työskenteleviä sekä eri koulutustaustan omaavia opettajia. Yhteinen tekijä kaikilla tutkimukseen osallistujilla on vankilaopettajuus. Osallistujien taustatietoja ei eritellä tässä tutkimuksessa sen tarkemmin yksityisyydensuojan takia, sillä vankilaopettajat ovat Suomessa hyvin marginaalinen ryhmä. Tutkimusaineisto hankittiin laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan niin, että kohdejoukko valittiin tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym., 2018). Näyte on tarkoituksenmukainen, sillä haastateltaviksi ovat valikoituneet sellaiset henkilöt, joilla tiedetään olevan tuntemusta tutkittavasta aiheesta (Puusa, 2020). Tutkimuksen tuottajiksi valitsimme vankilassa työskenteleviä opettajia, joiden voidaan ajatella olevan tutkittavan aiheen asiantuntijoita.

5.3 Aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa aineisto on hankittu itse keräämällä. Kontaktoimme Rikosseuraamuslaitoksen rangaistuslaitosten johtoa sekä ulkopuolisia koulutuksen järjestäjiä suoraan. Tutkittavien hankintaa haastoi se, että tutkimuksen kohdejoukko on marginaalinen. Haastateltavien etsiminen alkoi helmikuussa 2022 ja tutkimuksen onnistumisen kannalta riittävä tutkimusjoukko saavutettiin lokakuussa 2022. Tutkimukseen osallistumisesta annettiin lisätietoa niille, jotka ilmaisivat halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Heille lähetettiin tutkimuksen saatekirje (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Tutkimuslupa varmistettiin saatekirjeen kautta. Tutkittavat antoivat luvan käyttää vastauksia tutkimuksessa osallistumalla haastatteluun. Ennen tutkittavien hankintaa tiedustelimme Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa. Kävi ilmi, että meidän tapauksessamme tutkimusluvan erilliseen anomiseen ei ollut perustetta.

Aineiston keruu oli tarkoitus toteuttaa ryhmähaastattelun kautta. Ryhmähaastattelussa intressi kohdistuu ryhmän vuorovaikutukseen, näkemysten perusteluun ja ilmaisuun (Kallinen & Kinnunen, 2021). Mielenkiinnonkohteena tässä tutkimuksessa on yksilön kokemus ja hänen tietonsa, joka puoltaa yksilöhaastattelun valintaa. Tutkimusjoukkoa kerätessämme huomasimme, että ryhmähaastattelu ei sovellu aineistonkeruumenetelmäksi tutkimuksemme sensitiivisen luonteen takia. Tutkimusongelmamme kohdistuu henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja identiteettiin, joista saattaa olla vaikea keskustella ryhmässä. Emme saaneet tarpeeksi haastateltavia, kun haimme tutkittavia ryhmähaastatteluun. Saimme tutkimusjoukon kerättyä, kun tarjosimme myöhemmin mahdollisuutta yksilöhaastatteluun.

Kaikki haastattelut toteutettiin yhden viikon aikana joulukuussa 2022. Tätä ennen haastateltaville lähetettiin haastattelun teemat etukäteen tutustuttavaksi. Teemahaastattelulle on ominaista haastattelun aihepiirien tietäminen etukäteen. Haastattelut toteutettiin Turun yliopiston oman Zoom-palvelun välityksellä. Haastattelutilanteiden aikana olimme Turun yliopiston opiskelijoille varatussa erillisessä ryhmätyötilassa, jotta yhteys olisi mahdollisimman tietoturvallinen sekä haastattelutilanne mahdollisimman rauhallinen ja neutraali. Haastateltavat osallistuivat haastatteluun työtiloistaan tai kotoaan. Ennen haastattelun alkua varmistimme haastateltavilta toistamiseen tutkimusluvan saamisen. Kuvayhteys oli auki molemmin puolin koko haastattelun ajan viiden haastattelun aikana. Yhden haastattelun aikana haastateltava ei halunnut aukaista kuvayhteyttä. Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Haastattelujen kesto vaihteli ja keskimääräinen haastattelun kesto oli yksi tunti ja viisi minuuttia.

Haastattelun avulla haastatteli ja haastateltavat ovat suorassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Haastattelussa haastateltava kohdataan subjektina ja hän saa osallistua aktiivisesti haastattelun kulkuun. (Hirsjärvi ym., 2018.) Haastattelun aikana pyrimme olemaan mahdollisimman neutraaleja ja halusimme antaa haastattelulle kiirettömän ilmapiirin. Haastattelussa edettiin teemahaastattelun rungon mukaisesti. Lähdimme haastatteluissa liikkeelle siitä, että haastateltavat saivat ensin kertoa omasta työstään ja taustastaan vapaasti. Teemoihin käytetty aika vaihteli haastattelujen välillä, mutta teemat käytiin läpi jokaisessa haastattelussa. Huolehdimme vuorollamme ajankäytöstä sekä teemojen läpikäymisestä. Ajankäyttöä tarkkaillut osapuoli teki lisäksi yleisiä muistiinpanoja haastattelun etenemisestä ja näitä huomioita hyödynnettiin seuraavien haastatteluiden aikana. Huomioissa painottui muun muassa puhenopeus, mukavan ja turvallisen ilmapiirin ylläpitäminen, kiireettömyys, ilmiöiden

monipuolinen ja syvälinen pohdinta, hedelmälliset keskustelunaiheet sekä riittävästi asiassa pysyminen niin, ettei tutkimuksen tarkoitusperästä eksytä liikaa.

5.4 Aineiston analysointi

Tässä tutkimuksessa käytetään teoriasidonnaista sisällönanalyysiä. Analyysitapaan liittyy kytkösten hakeminen teoriaan. Tämä näkyy tutkimuksessamme siten, että teemat ovat jo etukäteen muodostetut teoreettisen viitekehyksen perusteella. Aineistosta tehdyille havainnoille haetaan teoriasta vahvistusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Ensimmäiseksi haastatteluiden jälkeen aineisto litteroitiin eli muutettiin tekstiksi. Litterointi on keskeinen vaihe aineiston analyysissa, sillä sen aikana tutkija tekee lukuisia teoreettisia ja analyttisiä valintoja. Litteroinnin avulla tutkija pääsee tutustumaan keräämäänsä aineistoon ottaen samalla etäisyyttä haastattelutilanteeseen. (Ruusuvuori & Nikander, 2017.) Litterointivaiheessa aineistosta poistettiin kaikki tunnistetiedot. Jokainen osallistuja sai oman tunnisteensa ja heidät koodattiin tunnistein (H1, H2, H3, H4, H5 ja H6). Tässä tutkimuksessa aineisto analysoitiin soveltuvien osien, jolloin litteroitiin hyvin tarkasti kaikki puhuttu lukuun ottamatta minimipalautteita kuten äännähdyksiä, taukoja tai äänensävyjä. (Ruusuvuori & Nikander, 2017.) Kaikista haastatteluista koostuneen litteroidun aineiston yhteenlaskettu sivumäärä oli 76 sivua.

Litteroinnin jälkeen aineisto koodattiin. Tutkimuksessa koodaus tapahtui siten, että kävimme litteroidun aineiston useasti läpi ja koodasimme aineistoa eri värein. Värejä oli yhteensä kahdeksan erilaista, joista seitsemän väriä liittyi haastattelumme teemoihin. Aineiston pääteemoina toimivat Korthagenin opettajuuden muutosten mallin nimittäjät. Pääteemat olivat olemassa jo ennen analysointivaihetta. Kahdeksas värikoodi oli luokittelematon, joka ei sellaisenaan sopinut mihinkään Korthagenin sipulimallin teemaan. Tutkimuksessa ei takerruttu kuitenkaan liian tiukasti ennalta määriteltyihin teemoihin, vaan moni vastaus sopi useaan eri teemaan.

Koodauksen jälkeen vastaukset luokiteltiin taulukoihin. Luokittelun avulla aineisto tiivistyy, sillä yksittäiset tekijät sisällytetään ylempiin luokkiin (Tuomi & Sarajärvi, 2012). Luokittelussa muodostimme yksittäisiä alaluokkia pääluokkien alle aineistosta löytyneiden havaintojen perusteella. Luokittelun yhteydessä teimme tiivistetyn version pääteemoista sekä alateemoista (taulukko 1). Tämän lisäksi muodostimme jokaisesta teemasta oman taulukon.

Esimerkkitaulukko löytyy liitteistä (liite 3). Taulukoita oli kokonaisuudessaan seitsemän eli haastatteluteemojen verran. Taulukoista kertyi lopulta yhteensä 69 sivua sisältäen haastateltavien tiivistetyt maininnat eri aiheisiin liittyen.

Taulukko 1. Tiivistelmä aineiston luokittelusta ja luokkien muodostamisesta.

Pääteemat		Alateemat
Ympäristö	Opettajan työhön vaikuttavat tekijät	Kollegat ja yhteistyö. Opetettava aine. Opetusryhmä ja opiskelijat. Opetus- ja työympäristö. Työturvallisuus.
Käyttäytyminen	Opettajan toiminta	Opetustilanteet. Suhteet ja luottamus opiskelijoihin sekä työnantajaan. Työpäivään valmistautuminen. Työssä koetut onnistumiset ja haasteet.
Kompetenssit	Opettajan tiedot ja taidot	Aiempi työkokemus. Koulutustausta. Pedagogiset opetusmenetelmät.
Uskomukset	Käsitykset opettajuudesta ja käytännön työstä	Käsityksiä vankilaopettajuudesta. Käsityksiä yleisesti opettajuudesta. Työhön liittyviä oletuksia.
Ammatti-identiteetti	Miten opettaja näkee ja kokee itsensä	Käsitykset itsestä. Oma opettajuus. Työnrajaus. Työroolien tunnistaminen.
Kutsumus	Työhön liittyvät ihanteet ja inspiraatiot, työn merkitys itselle ja yhteiskunnalle	Hakeutuminen vankilaopetukseen. Omat arvot. Työn merkityksellisyys ja vaikuttavuus. Työviihtyvyys.
Ydin	Opettajan henkilökohtaiset ominaisuudet	Omat vahvuudet ja kehityskohteet. Omien ominaisuuksien hyödyntäminen työssä. Yksilölliset persoonallisuuspiirteet.

Vaikka pääteemat ja aineistosta muodostetut alateemat olivat analysointivaiheessa kaikilla haastateltavilla samat, niin etenkin kaikkiin alateemoihin ei välttämättä kertynyt jokaisen kohdalla vastauksia. Toisiin alateemoihin sen sijaan saimme huomattavasti vastauksia. Luokittelun avulla huomasimme, mikäli jokin aihe toistui useamman haastateltavan puheessa. Luokittelun jälkeen valmiista taulukoista etsittiin yhteisiä tekijöitä, joiden pohjalta muodostettiin lopulta tutkimuksen tulokset. Luettavuuden helpottamiseksi näytteistä on poistettu täytesanoja sekä toistoja. Taulukosta 2 selviää tiivistetyssä muodossa aineiston analysointivaiheen prosessit.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston analysointivaiheen eri prosesseista.

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Alateemat	Pääteemat
<i>“Eli kokoajan kamerat katsoo missä mä meen, mitä mä teen ja on sanottu, että älä ota juoksuaskelia. Kävelet rauhallisesti. Et se on merkki heille et jos mä otan vähänkin ripeämmän askeleen, niin mulla on silloin hätä.”</i> (H3)	Opettajan tulee omalla toiminnallaan varmistaa asianmukainen toiminta opetustiloissa. Opettajaa seurataan valvomosta.	Opetustilanteet Kollegat ja yhteistyö, opetus- ja työympäristö, työturvallisuus	Käyttäytyminen Ympäristö

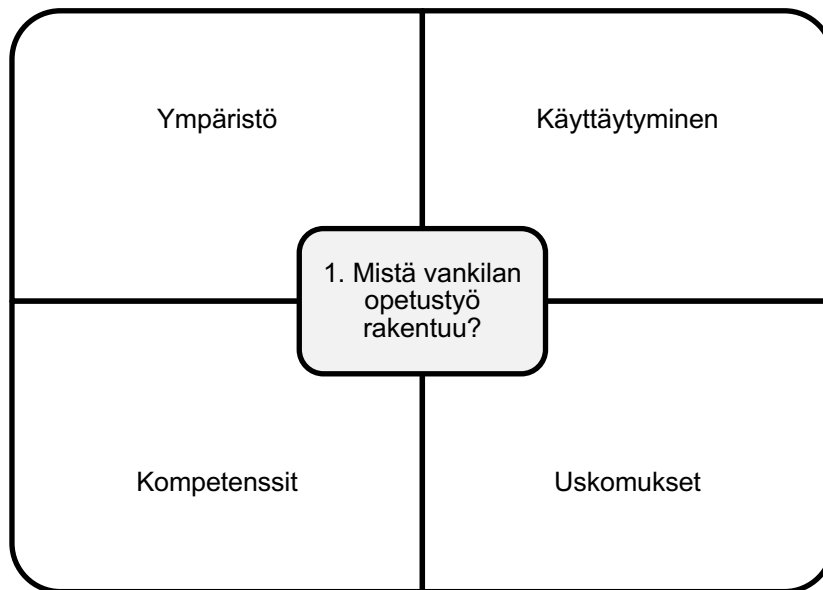
6 Tutkimustulokset

Tutkimuksen avulla pyrimme löytämään vastauksia kahteen tutkimusongelmaan. Ensimmäisen tutkimusongelman avulla lähdimme selvittämään sitä, mistä vankilan opetustyö rakentuu. Toisen tutkimusongelman kautta halusimme vastauksia siihen, miten vankilaopettajat kuvailevat ammatti-identiteettiään ja ominaisuuksiaan. Yksilöhaastatteluihin osallistui kuusi eri opettajaa ja heidät on koodattu tunnistein H1–H6. Näytteistä on poistettu kaikki tutkimukseen osallistuneiden tunnistetiedot.

6.1 Vankilan opetustyö

Tässä luvussa vastaamme ensimmäiseen tutkimusongelmaan eli siihen, mistä vankilan opetustyö rakentuu. Vankilan opetustyö koostuu ympäristöstä, käyttäytymisestä, kompetensseista sekä uskomuksista (kuvio 2). Ympäristössä on tutkimuksessamme kyse siitä, mitä opettaja kohtaa ammatissaan. Ympäristöön luokiteltiin aineiston perusteella opetusympäristö, opetusryhmät ja opiskelijat, opetettava oppiaine, opintokokonaisuus tai aihe, kollegat ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa sekä vankilaopetukseen kiinteästi liittyvä työturvallisuus. Käyttäytymiseen eli opettajan toimintaan luokiteltiin aineiston perusteella opetustilanteet, suhteet sekä luottamus opiskelijoihin ja työnantajaan, työpäivään valmistautuminen sekä työssä koetut onnistumiset ja haasteet. Kompetenssit eli opettajan tiedot ja taidot pitävät sisällään opettajan aiemman työkokemuksen, koulutustaustan sekä pedagogiset opetusmenetelmät. Tämän lisäksi uskomukset eli käsitykset opettajuudesta ja käytännön työstä sisältävät haastateltavien käsityksiä vankilaopettajuudesta sekä yleisesti opettajuudesta että työhön liittyvistä oletuksista.

Kuvio 2. Vankilan opetustyön rakentumiseen liittyvät pääteemat.

6.1.1 Opetusympäristö ja opiskelijat

Suomen vankiloissa voi opiskella monipuolisesti ja tarjonta vaihtelee rangaistuslaitoksittain. Haastateltavat kertoivat opettavansa yksittäisiä tutkinnon osia, tutkintoon valmentavia opintoja, peruskoulutason opintoja sekä ammatillisia opintoja. Opetusympäristöt ovat haastateltavien mukaan vaihtelevia, mutta äärimmilleen valvottuja. Kaikki opiskelijat opiskelevat samoissa tiloissa. Opettajat ilmoittivat pitävänsä yksityisopetusta ja järjestävänsä opetusta toisinaan verkon välityksellä. Joissain tapauksissa tietyt vangit opiskelevat yksin selleissään. Selliopiskelu tulee kyseeseen silloin, jos olosuhteet kuten turvallisuustekijät edellyttävät niin. Kaikki vankilassa tapahtuva opetus edellyttää sekä henkilö- että kameravalvontaa. Osa opetuksesta tapahtuu tietyissä vankiloissa porttien ulkopuolella. Yksi haastateltavista kertoi, että he käyttävät opetustiloissa täysin samoja työkaluja kuin siviiliopetuksessa huolimatta siitä, että olosuhteet opiskelulle ovat hyvin erilaiset.

“Tää on semmonen paikka, vaikka tää tuntuu hassulta paikalta, niin kyllä täällä on murhamiehiä ja on sitä ja tätä rikollista, niin kyllä meillä on kaikki työkalut käytössä kirveestä lähtien --- on koneita ja kaikki mitä nyt siviilissäkin tarvitaan, niin kaikki on tossa käytössä.” (H6)

Lisäksi saatavilla olevat resurssit vaikuttavat siihen, missä opetus lopulta kulloinkin järjestetään.

“Välillä ei tuu koko opiskelijaryhmää paikalle. Välillä saattaa mennä viikko, että nyt ei saada vartijaa töihin ja sitte pitää keksii muuta tapaa siihen opetukseen. Pitää olla oikeen luova, et miten sen opetuksen sit antaa --- meijänhän on annettava lain mukaan riittävä määrä opetusta, niin siinä sitte alkaa miettimään, että jaaha, meen koulutustiloista osastolle ja kysyn, että saanko pitää siellä sohvanurkalla oppitunnin. Joskus se oppitunti sitte pidetään siinä osaston sohvanurkalla.” (H3)

Opiskelijat ovat pääosin täysi-ikäisiä miesvankeja. Suurimmalla osalla opiskelijoista on taustallaan pelkkä peruskoulupohja, jolloin he pääsääntöisesti täydentävät toisen asteen tutkintoa tai muita kesken jääneitä tutkintoja. Opiskelijat tarvitsevat toisinaan erityistä tukea opintojen suorittamiseen. Opiskelijat tulevat hyvin monenlaisista taustoista ja monella on joko ollut tai on edelleen vakava päihdeongelma. Heillä on heikko käsitys itsestään sekä negatiiviset mielikuvat koulusta ja opettajista. Eri tapahtumat ovat johtaneet siihen pisteeseen, missä opiskelijat parhaillaan ovat.

“Opiskelijoita on potkinut koulu päähän ja yhteiskunta päähän ja kaikki päähän. He yrittävät jostain raapia samat mahdollisuudet kuin muilla ja kun niille ei sitä hyvällä anneta niin ne päättää, että he ottaa sen itse.” (H4)

“Mun opiskelijoista suurimmalla osalla ei oo ollu semmosia aikuisia koskaan, jotka ois heitä vaikka rakastanu. Siinä on hirveen vaikee tuntee empatiaa uhria kohtaan, jos sitä ei tiedä olevan olemassa.” (H2)

“Opiskelijoilla on vääristynyt kuva itsestään alussa. Monelle yhteiskunta on tehnyt sen selväksi et he ei kelpaa, varsinkin koulumaailma. Monella on leima, eikä heille ole annettu mahdollisuuksia. Et tota oikeen niinko hävettää mejän koululaitosten puolesta välillä.” (H3)

Opetusryhmien koko vaihtelee yksilöopetuksesta muutamaan kymmeneen henkeen ollen yleisimmin alle kymmenen henkeä. Alle kymmenen hengen ryhmäkoko perustellaan eniten turvallisuustekijöillä sekä opetuksen sujuvuuden kannalta. Opiskelijat ovat opetuksessa suurimmaksi osaksi hyvin lyhyen ajan. Opetuksessa vietetty aika riippuu monesta eri tekijästä, kuten meneillään olevista oikeusprosesseista, tuomioiden pituudesta sekä opiskelijan omista valmiuksista. Opiskeluihin osallistumisen edellytys on, että vanki sitoutuu päihdeettömyyteen.

Pääsääntöisesti opetusryhmät koostuvat sellaisista opiskelijoista, jotka pystyvät toimimaan yhdessä ja jotka ovat samoilta osastoilta.

Opiskelijavalinnan käytänteistä annettiin monia näkökulmia. Tietyissä tapauksissa opettajat osallistuvat itse opiskelijavalintoihin opinto-ohjaajan tai työhönsijoittelijan kanssa. Opiskelijavalinnoissa on tarkka seula ja päätökset tehdään turvallisuus edellä. Opiskelijat valikoidaan huolella ja toisinaan opettajat haastattelevat itse mahdollisia tulevia opiskelijoitaan. Tällä pyritään varmistamaan, ettei opetustilanteissa syntyisi konflikteja ja että motivaatio on kunnossa. Yksi haastateltava kertoi tilanteesta, jossa opinto-ohjaajan ja työhönsijoittelijan lisäksi vangit vaikuttavat keskenään koulutukseen osallistumiseen.

“Tääl on vähän semmosia omia nokkimissääntöjä et noi vangit osittain määräilee, kuka tulee koulutukseen ja kuka ei.” (H6)

“Mä osallistun haastatteluun ja tiukkaan kyllä niinko katson, että onko kaverilla motivaatio. Ja teen selväks et mul ei oo aikaa ruveta leikkimään tässä ja kokeilemaan -- tää ei oo mikään päiväkoti ku opiskellaan että on mukavaa päivätoimintaa muun tylsän arjen ohella --- siihen [opiskeluun] pitää sitoutua ja mä luotan heihin ja heidän sitoutumiseen sataprosenttisesti. Sillon he pystyy luottaa muhun, että mä teen kaikki, jotta heidän omat tavoitteet saavutetaan.” (H3)

6.1.2 Työturvallisuus ja yhteistyö

Työturvallisuus on yksi keskeisimmistä vankilassa työskentelevän opettajan työtä määrittävistä asioista. Työturvallisuutta ylläpidetään monin eri tavoin kuten henkilövalvonnan, kameravalvonnan, lukittujen ovien ja metallinpaljastinten avulla. Erilaisia turvallisuutta tuovia välineitä ovat hälytysnapit ja radiopuhelimet, joista saa hälyttämällä nopeasti apua tarpeen vaatiessa. Opettajilla ei ole koskaan ollut vaaratilanteita opiskelijoiden kanssa ja erinäiset välikohtaukset tapahtuvat yleisimmin opiskelijoiden välillä. Pääsääntöisesti työturvallisuutta tukeviin toimenpiteisiin oltiin tyytyväisiä.

“Koskaan ei ole tullut vaaratilannetta. Opiskelijat tulevat monen metallinpaljastimen läpi ja ovat selvinpäin.” (H2)

“Niin ne väittää, että täällä on hyvä työturvallisuus, --- on paljon pisteitä, mitkä eivät näy kameroissa.” (H6)

Myös opettajilla itsellään on vastuu työturvallisuuden toteutumisesta. Juoksuaskelia ei saa ottaa, sillä se tulkitaan valvomossa hädäksi. Opettajien tulee liikkua ja toimia rauhallisesti. Huolellisuusvelvoite on myös täytettävä. Kriittiset välineet, kuten avaimet, on pidettävä omassa hallussa. Pääsy sisälle toimintaympäristöön uutena työntekijänä sekä tapojen ja sääntöjen omaksuminen vie aikaa. Opettajan omasta toiminnasta saatiin osittain eriäviä näkemyksiä.

“Opiskelijalle ei saa koskaan kääntää selkää tai jos lattialle tippuu jotain, niin minä en sitä saa nostaa ylös, vaan opiskelija nostaa.” (H3)

“On pakko kääntää selkä opiskelijoille --- on ollut tilanteita, että olen polvillaan ja opiskelija on takana, sillä saattaa olla työkalut käsissä ja muuta. Mut tää menis vaikeeks, jos tätä ajattelis sillä tavalla, että mä koko ajan pelkään.” (H6)

“Meidän täytyy noudattaa Risen turvallisuussääntöjä, --- opiskelija voi yrittää kiertää näitä uuden opettajan kanssa ja pyytää pieniä palveluksia, --- ne pyynnöt voi vaikuttaa pieniltä ja viattomilta, mutta opiskelijoille ei tehdä mitään palveluksia. Se on ihan ehdoton.” (H1)

Yhdenkään opettajan työnantaja ei ole Rikosseuraamuslaitos eli Rise, vaan he työskentelevät ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kautta vankilassa opettajana. Tämä tarkoittaa sitä, että opettajat työskentelevät fyysisesti Rikosseuraamuslaitoksen tiloissa eli rangaistuslaitoksissa, mutta työnantaja on eri kuin lähimmällä työparilla eli ohjaajalla tai vartijalla. Opettajat mainitsivat tekevänsä monien eri tahojen kanssa yhteistyötä työnsä puolesta. Näitä tahoja ovat ohjaajat, vartijat, opinto-ohjaajat, työhönsijoittelijat, vankilaopettajakollegat eri yksiköistä, esimies sekä koulutuksesta vastaava apulaisjohtaja. Työ koetaan jopa yksinäisenä huolimatta siitä, että opettajan ammatti on hyvin ihmissläheinen. Työyhteisön rooli hyvinvoinnin tukijana ei ollut yksiselitteinen asia ja yksinäisyys toistui puheissa enemmän kuin työyhteisön tuki. Eri työnantajat aiheuttavat myös sen, että opettaja joutuu toisinaan punnitsemaan omaa paikkaansa.

“Meillä on ihan mieletön työyhteisö ja se on varmaan asia, miksi pysymme järjissämme täällä vaikeissakin asioissa.” (H2)

“Vankilaopettajat ovat parhaimmillaan tai pahimmillaan ihan yksin siellä, ilman kollegaa. Tämä on ongelma, joka tunnistetaan. Jos tällöin opettaja ei asetu samalle viivalle vankilan työntekijöiden kanssa, niin työhyvinvointi ja jaksaminen saattavat vaaraantua. --- Ollaan niin sanotusti kahden työnantajan välissä. Rise ohjeistaa arjen elämisen ja työnantaja muut, niin siinä on opettaja äkkiä huuli pyöreänä, että kenenkä käskyjä tässä nyt kuunnellaan.” (H5)

”Vankilan henkilökuntaa ei kiinnosta ”meikäläinen”. Olen vain yksi ihminen, joka käy siellä töissä. Ei he oo kiinnostunu mun työstä eikä musta varsinkaan, --- mä en kuulu siihen Riseen enkä vankilahenkilökuntaan, ni en pääse heidän kanssa [lähimmät työkaverit] osallistumaan ollenkaan [työhyvinvointia tukeviin tekemisiin kuten virkistyspäiviin]. Et sit tavallaan se mukava tekeminen, mukava yhdessäoleminen, niin se jää multa aina pois.” (H3)

6.1.3 Opettajan toiminta ja työpäivään valmistautuminen

Vankilan opetustyö koostuu myös käyttäytymisestä eli opettajan toiminnasta. Käyttäytymiseen luokiteltiin aineiston perusteella työpäivään valmistautuminen, opetustilanteet, työn haasteet ja onnistumiset, suhteet opiskelijoihin sekä luottamus opiskelijoihin ja työnantajaan. Opettajat kertoivat, että suunnitelmia on oltava valmis muuttamaan “jos ei minuuteissa, niin sekunneissa”. Etukäteissuunnittelua tehdään vaihtelevasti. Tietyissä tapauksissa opettajat valmistautuvat työpäiviin suunnittelemalla jokaisen oppitunnin huolellisesti siitäkin huolimatta, että varasuunnitelmat joutuvat hyvin usein käyttöön. Opetuksen sujumiseen suunnitelmien mukaan vaikuttaa moni tekijä, joista eniten toistui opiskelijoiden valmius opiskeluun kyseisenä päivänä, valmius yksilö- tai ryhmätyöskentelyyn sekä valvontahenkilöstön saatavuus. Maininnat etukäteissuunnittelusta kuitenkin vaihtelevat.

”No mä suunnittelen mun tunnit aina, --- laitan kansiot valmiiksi etukäteen kullekin päivälle, että tätä tehdään maanantaina ja tätä tiistaina, --- ja sitte siinä pitää aina vähän miettiä, kun suunnittelee tuntia, että ketä mulla on siellä, että siinä tiettyjä teemoja ei voi oikeen käsitellä, jos on semmonen porukka, jossa on esimerkiks paljon väkivaltarikollisia.” (H1)

”Sillon nuorempana mun tuntisuunnitelmilla saattoi olla jopa lukujärjestys, mut sitku tää on tämmöstä vähän niinku Helsingissä rautatieasema et täällä yhtäkkii huomataan et se opiskelija onkin lähtenyt sinne ja tämä toinen on täällä ja yhdellä on psykoosi päällä, niin tavallaan siinä on niin miljoona liikkuvaa osaa täällä vankilassa. Et tässä tulee se kokemus, että takataskusta pittää pystyä vetäsee sata asiaa eikä hirveenä miettiä ennakkoon.” (H2)

Työpäivään valmistautuminen poikkeaa tavallisen opettajan arjesta monella tavalla. Opettajat ilmoittautuvat heti valvontakeskukseen tultuaan paikalle, jonka jälkeen he hakevat avaimet ja muut turvallisuusvälineet. Työtiloihin pitää kulkea useamman suljetun oven ja metallinpaljastimen läpi. Opetusmateriaalien tilaukset hoituvat myös eri tavalla kuin vankilan porttien ulkopuolella.

“Saatan mennä rautakauppaan ja tilaan tavaraa seuraavalle viikolle, mutta kuorman pitäisi tulla jo joskus aamupäivällä, et me saadaan se tänne sisään. Kun siinäki on vähän sellasia ongelmia, et ne tavarat täytyy ensin koiralla nuuhkituttaa, ettei sieltä tule mitään tavaraa tänne sisäänpäin. Et siin on vähän tällasia, et se ei oo niinku normaalia hommaa ollenkaan.” (H6)

Onnistumisen kokemuksia ei ilmennyt aineistosta määrällisesti kovinkaan paljon. Opettajien onnistumiset työssä tarkoittavat lähinnä opiskelijoiden kokemia onnistumisia. Näitä olivat opiskelun saavuttaminen, ahaa-elämysten kokeminen tai opintojen loppuun saattaminen. Onnistumisten yhteydessä mainittiin kuitenkin selkeästi, että onnistumisia ei ole liikaa. Kuten missä tahansa työssä, myös vankilaopettajat kokevat työssään haasteita. Haasteita mainittiin vaihtelevasti, kuten riittämättömyyden tunne työssä. Syyksi mainittiin henkilökuntaan liittyvät tekijät. Näitä olivat henkilökunnan vähyys ajoittain sekä henkilökunnan väsyminen, jolloin henkilökunnan tarvitsee kannatella opiskelijoiden lisäksi toisiaan. Opettajat määrittivät työn haasteeksi opiskelijoiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvät ongelmat sekä tilojen soveltuvuuden opetuskäyttöön. Haasteena mainittiin lisäksi se, etteivät he saa tietää mitä heidän entisille opiskelijoilleen myöhemmin kuuluu. Rikoksen tehneiden henkilöiden koulutukseen tai työhön sijoittumisesta myöhemmin siviilissä ei pidetä kirjaa eikä tietoa ole mistään saatavilla.

“Kun opiskelija lähtee portin toiselle puolelle, niin tieto ei välity minulle onko opiskelijat tehneet jo tunnin sisällä uuden rikoksen tai onko heistä tullut hyviä perheenisia tai ovatko he hommanneet ammatin.” (H3)

“Mä en tiedä yhtään mitä niille tapahtuu sen jälkeen, kun ne häipyvät tutkintavankeudesta. Mä en koskaan tiedä mikä on viimeinen kerta, kun mä käyn opettamassa. Mulle vaan todetaan et se on siirtynyt eteenpäin jonnekin.” (H4)

6.1.4 Suhteet ja luottamus

Opettajat pohtivat kirjavasti suhdettaan opiskelijoihin. Haastatteluiden aikana keskusteltiin siitä, miten opettajat puhuttelevat tai puhuvat opiskelijoista. Tapoja oli erilaisia, joista yksi oli kysyä aina aluksi, millä nimellä opiskelija haluaa itseään kutsuttavan. Tämän lisäksi vankisanalla koettiin olevan kielteisempi kaiku kuin neutraalilla opiskelija-termillä. Opettajat puhuivat hyvistä suhteista opiskelijoihin, mutta kuitenkin rajasivat suhteita tarkkaan. Opiskelijan kanssa ei voi ystävystyä eikä opiskelijalle voi tehdä palveluksia. Ei ole kuitenkaan olemassa yleistä linjausta siitä, mitä tietoja opettaja saa itsestään jakaa. Opettajat olivat siinä

käsityksessä, että toiset kertovat hyvinkin avoimesti itsestään ja elämästään, kun taas toiset ovat salanneet kaikki tietonsa. Suhteet opiskelijoihin olivat tasa-arvoisuuteen painottuvia ja opiskelijoiden itsetuntoa vahvistavia.

“Yhdessä mennään, me henki, --- haluan välittää opiskelijoille tunteen, että he ovat tärkeitä ja että olen täällä heitä varten.” (H3)

“Yritän keskustelun avulla saada opiskelijat kiinnostumaan oppimisesta ja ymmärtämään, että maailma on kiinnostunut heistä.” (H4)

“En halua liikaa puristaa tuosta niskan päältä, mutta en anna kaikkeen vapauksiakaan. Että semmonen tietty turvallinen olo ja semmonen olo, et mä oon samaan suuntaan soutamassa, me ollaan samassa veneessä ja meillä on yhteinen fokus siinä hommassa.” (H5)

Opettajien suhteista opiskelijoihin sekä työyhteisön jäseniin mainittiin erityisesti luottamus. Haastateltavat erittelivät puheessaan luottamuksen kollegoihinsa, Riseen sekä opiskelijoihin. Opettajat painottivat opiskelijan ja opettajan välisen luottamuksen tärkeyttä. Ei ole kuitenkaan täyttä varmuutta siitä, että onko heillä tosiasiassa luottamusta keskenään. Voi olla, että opiskelijat käyttäytyvät tietyllä tavalla siksi, että se on heille edullisempaa. Opiskelijat ovat lisäksi äärimmäisen tarkkoja siitä, mitä opettaja heille lupaa. Mikäli lupauksia ei anneta tai niitä ei pysty pitämään, opettaja menettää opiskelijoiden silmissä kasvonsa. Erittäin keskeinen teema oli luottamus Riseen. Vaikka Rise ei olekaan opettajien työnantaja, on sillä merkittävä asema opettajien työsuhteen kannalta. Luottamus Risen kanssa tarkoittaa sitä, että opettajan on toimittava luottamusta herättävällä tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, ettei opettaja hoida opiskelijoiden omia asioita tai suhteita ulkopuolelle tai heittäydy liian tuttavalliseksi.

“Olen Risellä kylässä ja ne pistää ovesta ulos, jos kyläily ei suju sovitusti.” (H1)

6.1.5 Opettajan kompetenssit ja opetusmenetelmät

Vankilan opetustyö koostuu kompetensseista eli opettajan tiedoista ja taidoista. Kompetensseihin luokiteltiin aineiston perusteella opettajien koulutustausta ja aiempi työkokemus sekä pedagogiset keinot ja opetusmenetelmät. Yksityisyydensuojan vuoksi haastateltavien tarkkoja koulutuspolkuja ei eritellä, mutta ne olivat kirjavia ja suurimmalla osalla oli monia suoritettuja tutkintoja taustalla. Valtaosalla oli taustallaan vuosien työkokemus

ennen työskentelyä vankilaopettajana. Kokemus nähdäänkin tämän työn valttikorttina. Kokemuksen katsotaan antavan enemmän keinoja käytännön työhön, joka tarkoittaa muun muassa monipuolisempien opetusmenetelmien käyttöä.

“Pitää olla pikkusen elämäkokemusta, koska ne kysymykset mihinkä törmää vankilassa, niin on eduksi, että on pikkusen kauraa purastu itekkin, --- et sitä osais asettua tommosen vanki-ihmisen ajatuksiin paremmin, kun tietää itsekin, ettei elämä oo pelkkää leikkiä ja letunsyöntiä.” (H5)

Opettajat pyrkivät parhaansa mukaan huomioimaan erilaiset opiskelijat opetuksessa. Keskeisiksi teemoiksi mainittiin eriyttäminen, yksilötehtävät, pari- ja ryhmätyöt sekä erilaiset rentoutuskeinot. Opintoja on myös mahdollista suorittaa keskustellen. Tällä tavoin pyritään huomioimaan kaikki se tieto, joka opiskelijalla on, mutta jota hän ei syystä tai toisesta saa paperille ilmaistua. Tämän lisäksi opintoja on mahdollista suorittaa kirjallisesti sekä osissa.

Työvälineiden ja materiaalien käytössä oli eroavaisuutta. Opettajat käyttivät pääsääntöisesti monipuolisia materiaaleja ja välineitä, kuten arjen taitoja opiskellessa keittiöveitsiä. Opetussuunnitelman merkitys oli osittain eriävä. Joissain tapauksissa opetussuunnitelmaa ei mainittu kertaakaan ja toisinaan sitä korostettiin omaa työtä raamittavana tekijänä. Lisäksi ilmeni, että opetussuunnitelman seuraamisesta on saatettu luopua kokonaan erityisolosuhteiden takia.

Vankilan opetustyö koostuu lisäksi työhön liittyvistä olettamuksista. Tällä tarkoitetaan haastateltavien käsityksiä omasta pärjäämisestä käytännön työssä sekä uskomuksia yleisesti opettajuudesta. Aineistosta ilmeni opettajan työn mahdollistama valta-asema. Valta-asemaa moitittiin erityisesti siitä, että opettaja voi työssään sanoa sellaisia asioita opiskelijalle, jotka jättävät kauaskantoisia jälkiä.

“Jokaisen opettajan pitäis oppia pyytämään anteeks. Näyttäkää mulle sellainen opettaja, joka pyytää anteeks, ni ei niit oo. Vaikka mun tiedot ja taidot on ylivertaiset, niin silti en mä voi kaikkee tietää heidän elämästä ja silloin mä voin välillä pyydellä anteeks aika paljo.” (H4)

“Opettajat käyttää aivan älyttömän suurta valtaa. Me ei välttämättä tiedosteta, että minkälaista valtaa se on, mutta hypoteettinen esimerkki voisi olla sellainen, että sanoo jollekin 'sä et tuu koskaan oppimaan tota kertolaskua'. Se on sellainen vallan sivallus, joka jää korvien väliin.” (H5)

Opettajat vertailivat puheessaan siviilissä tapahtuvaa opetusta ja vankilaopetusta keskenään. He eivät haluaisi enää työskennellä muualla kuin vankilassa. Perusteluja haettiin muun muassa ryhmäkokojen eroista, joissa vankilaopetus erottui edukseen. On helpompaa eriyttää ja huomioida tasapuolisemmin opiskelijat, jos heitä on keskimäärin alle kymmenen henkeä. Opetuksen ohella ei myöskään tarvitse käyttää aikaa kaikkeen muuhun, joka opettajan työhön tavallisesti kuuluu. Näitä ovat yhteydenpito koteihin, opetusta häiritsevien puhelinten käyttöön puuttuminen, kurinpito sekä epämääräiset poissaolot.

“Täällä me pyöritään tässä meidän omassa pikku kuplassa. Me vedetään tämmöstä kivaa rallia tässä kuplassa. Tääl on jotenki selvemmät nää roolit ku siviilissä, kun ympyrät on paljon pienemmät, --- jos ukko ei oo paikalla ku pitäis olla, niin soitto valvontaan ja sitte kohta on paikalla.” (H1)

“Siviilikoulussa lapset ja nuoret eivät ole aina selvinpäin, joten kyllä näen, että tämä on turvallisempi työpaikka kuin peruskoulu.” (H2)

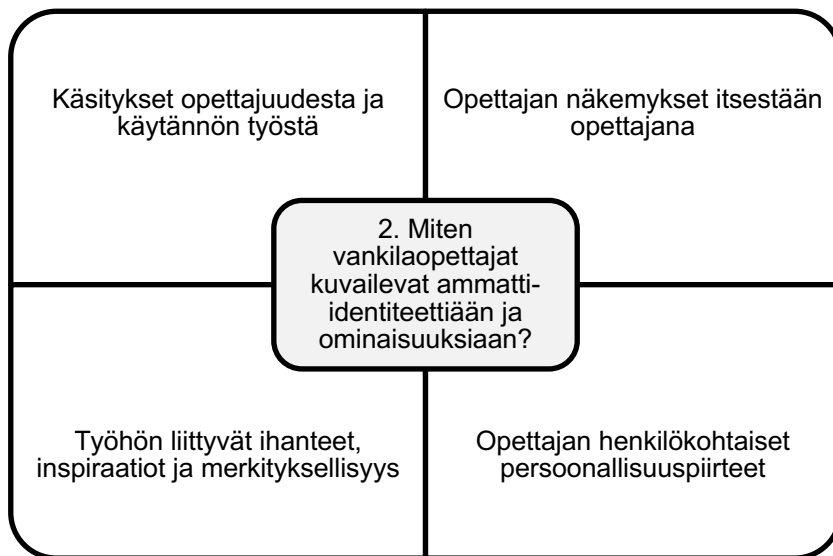
Vankilassa työskentelevä opettaja ei voi miettiä opiskelijoidensa taustoja tai tekoja. Osoittaa ammatillisuutta ottaa opiskelijat vastaan huolimatta siitä, mitä he ovat tehneet. Pääsääntöisesti opettajat eivät edes tiedä, mitä opiskelijat ovat tehneet. He saavat tiedon käytännössä vain, mikäli opiskelija itse kertoo asiasta. Opetukselle asetetut tavoitteet olivat toisinaan vähemmän tärkeitä kuin henkinen jaksaminen. Asiaa perusteltiin niin, että opiskelijan ollessa kriisissä on parempi juoda kuppi teetä ja keskustella kuin opiskella. Kaksi haastateltavaa toivat ilmi laitostumisen, tosin vastakkaisissa merkityksissä. Ensimmäinen koki olevansa hyvinkin laitostunut, mutta se sopi hänelle. Toinen puolestaan kertoi, että se olisi hänen pahin pelkonsa. Vankila on ympäristönä ja erityispiirteineen sellainen paikka, että osa opettajista karsastaa ajatusta siitä työpaikkana.

“Tää on vähän tämmönen erikoinen paikka, nytkin kun tänne mun seuraaja tulee, niin katoin et kenenkä ne tänne saa, ja jos tänne jonkun saa, viihtyykö se täällä, pystyyks se täällä olemaan, miten se kokee tän paikan.” (H6)

6.2 Vankilaopettajan ammatti-identiteetti ja ominaisuudet

Tässä luvussa vastaamme toiseen tutkimusongelmaamme eli miten opettajat kuvailevat ammatti-identiteettiään sekä ominaisuuksiaan. Muodostimme kuvailun tueksi pääteemoihin

liittyviä sisältöjä (kuvio 3). Pääteemat, jotka liittyvät toiseen tutkimusongelmaan ovat uskomukset, ammatti-identiteetti, kutsumus sekä ydin. Vankilassa työskentelevän opettajan ammatti-identiteetti on kompleksinen kokonaisuus, johon sisältyy haastateltavan käsityksiä itsestään opettajana, oman roolin tunnistamista sekä oman työn rajaamista. Tämän ohella omien ominaisuuksien tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen työssä ovat keskeisiä.

Kuvio 3. Vankilaopettajien ammatti-identiteetin ja ominaisuuksien kuvailun tueksi muodostetut sisällöt.

6.2.1 Omaan opettajuuteen vaikuttavat tekijät

Aineiston perusteella yksittäisen vankilaopettajan kokema opettajuus sekä ammatti-identiteetti muodostuvat monista eri tekijöistä. Ammatti-identiteetit ovat muuttuneet työuran aikana ja jokaiseen uuteen työhön on tarvinnut ottaa uusi ote. Opettajat ovat saavuttaneet rauhaa ja rentoutta työuransa aikana. Saavutetut taidot auttavat sietämään työhön liittyviä epävarmoja ja ahdistaviakin asioita. Opettajat kertoivat, että aiemmista työpaikoista, pitkistä koulutuksista ja monipuolisesta taustasta on hyötyä vankilaopettajan työssä. Yksittäisinä mainintoina kerrottiin omasta taustasta löytyviä tekijöitä, jotka auttavat heitä ymmärtämään opiskelijoitaan. Omien tietojen ja taitojen käytöstä ilmeni osittain eriäviä näkemyksiä. On inhimillistä ja jopa hyödyllistä vankilaopettajan työssä, ettei tiedä kaikkea.

“Musta on hyödyllistä, et opiskelija näkee eri rooleissa sen opettajan et se ei oo vaan yhden aineen spesialisti. Sitten voidaan yhdessä huuli pyöreenä miettiä, että mitäs tehdään, --- se tekee musta myös tavallisen, kun opiskelijahan ei inhoo juuri mitään muuta kun sitä, että lähet prässäilee että mitä sä oot esimerkiks opiskellu. Mä en koskaan mainitse mun koulutustaustaa tai sitä, missä tehtävissä mä oon ollu. Lähetään nimenomaan siltä aika vertaislinjalta.” (H5)

Oppimisprosessit vankiloissa ovat erilaisia kuin siviilissä tapahtuvassa opetuksessa. Se aika, jonka yksittäinen opiskelija käyttää opintoihinsa, on keskimäärin muutama kuukausi. Tämän vuoksi haastateltavien näkemykset siitä, mikä opinnoissa on keskeisintä, ovat erilaisia. Tärkeimmiksi mainittiin arvosanan määräytyminen osaamisen eli kokeiden perusteella, jatkuvan havainnoinnin tärkeys kokeiden sijaan, henkisen hyvinvoinnin korostaminen yli opetuksen tavoitteiden sekä se, että itse oppiminen kiinnostaa enemmän kuin opetus.

Työyhteisön vaikutus omaan opettajuuteen koettiin eri tavoin. Joidenkin ammatti-identiteetti oli aineiston perusteella muovautunut yksinpuurtajaksi ja toisten yhteisölliseksi, jossa delegointi kollegoille on sallittua ja jopa toivottavaa. Työyhteisö koettiin joko voimaa antavana tai sen merkitys oli hyvin vähäinen ja jopa kielteinen. Työhön suhtauduttiin eri näkökulmista. Opettajat puhuivat itsestään joko ammattiylpeinä pedagogeina tai tekemisen ja käytännön taitoja korostavina kokemusasiantuntijoina.

“No periaatteessa tätä työtä voi tehdä silleen, että sulla ei oo kovin paljon kasvatustieteen opintoja. Mut sillä tavalla aika paljon täällä tarvii olla sitä kasvatustieteen ja psykologian tietämystä ja tuntemusta. Että ammatillisella puolellahan pystyy ole opettajana sillä, että sä oot jonkun alan ammatilainen ja teet pedagogiset opinnot. Mun mielestä siinä pitää kyllä olla sitten ihan super ihmistuntija, että sillä [ammatillisella] pohjalla pystyy tekee tätä työtä. Että tässä työssä ei oo kyllä vuosien kasvatustieteen opinnot menneet hukkaan. Enkä siis itsekään ole vielä valmis, et pitää saada lisää tietämystä.” (H2)

“Ei niitä [asioita] voi opettaa, jos niitä ei oo itse tehnyt ensin. Et on se aika vaikee opettaa, jos sä joltakin kirjapohjalta teet. Sun pitää ihan fyysisesti tehdä sitä työtä, että sä tiedät mitä se on, --- Ei täällä paljon teorit auta. Nää on moni semmosia niin ongelmaisia että jos rupeet niille kauheesti teoriaa paukuttaa, niin se menee ihan ohi, et se homma täytyy tehdä ihan käytännössä.” (H6)

Haastateltavat mainitsivat useasti, että heidän ammatti-identiteettinsä on muuttunut työuran myötä. He eivät kuitenkaan kokeneet, että ammatti-identiteetti olisi erilainen opettaessa siviilissä. Opettajat painottivat toimivansa samalla tavalla peruskoulussa kuin nyt vankilassa huolimatta siitä, että he kokivat siviilissä tapahtuvan opetuksen huomattavasti

kuormittavammaksi ja vaativammaksi. Sen sijaan, että haastateltavat olisivat pohtineet syvemmin oman ammatti-identiteetin muuttumista vuosien aikana, he päätyivät vertailemaan siviilioppilaitosten sekä vankilaopetuksen eroavaisuuksia.

6.2.2 Omien roolien tunnistaminen opetustyössä

Vankilaopettajan ammatti-identiteettiin liittyy kiinteästi oman roolin tunnistaminen sekä oman työn rajaaminen. Sekä oman roolin kokemisessa että työn rajaamisessa ilmeni vaihtelua. Pääsääntöisesti opettajat puhuivat siitä, ettei vankilassa työskennellessä voi tehdä spontaaneita ja autonomisia päätöksiä juurikaan, vaan kaikkeen pitää pyytää lupa. Aiheesta saatiin myös eriävä näkemys.

“Mä oon opettajana auktoriteetti. Kun mä sanon vankilan väelle, et mä opetan näin, niin ei niil oo siihen mitään sanomista eikä osaamista. Ei ne ota kantaa, miten mä opetan tai että onks mun opetus hyvää vai huonoa.” (H1)

Aineistosta ilmeni, että opettajat pitivät omaa rooliaan opettajan lisäksi myös keskustelijana ja mentorina. Opettajat viettävät määrällisesti eniten vankien kanssa aikaa, jolloin heille tulee luonnollisesti akuutteja asioita käsiteltäviksi. Yksi haastateltava kuvasi, kuinka hänen tulee opettajan lisäksi olla samanaikaisesti vanhempi, pappi ja psykologi. Hän kuvailee ottavansa vastaan niin hyvät kuin huonot asiat ja olevansa romahtamisten kannattelijana. Tämän lisäksi opettajat kuvailivat monia muitakin roolejaan.

“Mun työ on opetuksen lisäksi myös neuvottelua, auttamista ja kuuntelua, --- mä voin olla niille [opiskelijoille] esimerkki jostain tän systeemin inhimillisemmästä puolesta.” (H4)

“Jos ei osaa kohdata ihmistä ensin, niin ei siitä opetuksesta mitään tuu. Eli ei voi vaan olla opettaja, joka opettaa ja kuvitella, että se menis perille. Ensin pitää sukeltaa vuorovaikutuksen kautta ja saada hyväksyntää ja luottamusta puolin ja toisin. Vasta sitten päästään niihin vaikeempiin kysymyksiin.” (H5)

Saimme myös eriävän näkemyksen roolien moninaisuudesta. *“Mä en lähde pitää mitään terapiaa enkä vankisairaala, mun rooli on olla opettaja eikä mikään muu” (H3)*. Roolien lisäksi työn rajauksesta puhuttiin vaihtelevasti. Opettajat mainitsivat useasti siitä, ettei töitä viedä kotiin lainkaan. Se on keino jaksaa työtä ja palautua, jolloin opettajien tulee rajata

suunnitteluun käytetty aika. Opettajat eivät ajattele opiskelijoidensa tekemiä rikoksia tai heidän taustojaan. Työ on rajattava siihen, ettei ota opiskelijoiden asioita omikseen. Opettajat perustelivat sen yksinkertaisesti sillä, ettei opiskelijoiden asiat kuulu heille ja jos asioita miettii liikaa, ne alkavat ahdistaa.

”Se ajatus siitä, että sulla on murhamiehiä ja väkivaltarikollisia siinä ryhmässä ja jos se käy sua ahdistamaan ja käyt sitä miettimään, että toikin nyt on tappanu jonkun... Ni et sä voi tehdä sitä työtä. Sit sua rupee pelottaa.” (H1)

”Tää työ vaatii myös semmosta kovuutta. Tää vaatii sitä, että sä pystyt neljältä jättämään työt töihin. Me puhutaan kumminkin päivittäin tosi raaosta asioista. Me saatetaan puhua insestistä, raiskauksista tai taposta ja miten asiat on tapahtunut sekä huumeiden käytöstä. Se on tosi raffia tavallaan se mitä me joudutaan työssä keskustelemaan.” (H2)

6.2.3 Koettu kutsumus

Aineiston perusteella kutsumukseen liittyy eri tekijöitä. Mielenkiintoinen näkökulma löytyi tarkastellessa opettajien syitä hakeutua vankilaopetukseen sekä opettajien tuntemuksista tällä hetkellä omasta työstään. Yksikään ei varsinaisesti hakeutunut vankilaopettajaksi. Kenellekään ei ollut ennakkotietoja vankilaopetuksesta tai -opettajuudesta ennen työn aloitusta. Vastauksista ei voinut päätellä erityistä kutsumusta tai halua hakeutua vankilaopetuksen pariin, vaan sattuma ja henkilökohtaisessa elämässä tapahtuneet asiat ajoivat monet alalle. Vankilaopetukseen hakeutumista perusteltiin erinäisillä syillä, joita olivat muun muassa rahapula ja uuden työn tarve. Tämän lisäksi joillekin vankilaopetus tuli oman päivätyön rinnalle vähän kuin ylimääräisenä ensin, mutta myöhemmin tästä muodostui heidän päätyönsä.

”Musta ei pitänyt tulla opettajaa. Lähdin yliopistoon lukee kasvatustieteitä, en opettajaksi. Jotenkin se ura sit vaan ajautu sinne.” (H2)

”En voi sanoa että mulla mikään erityisen suuri opettajan kutsumus on, mulla on se kutsumus siihen, että mä toivon että ne ihmiset [opiskelijat] vahvistuis ja sais elämästä kiinni.” (H4)

”En mä ollu ikinä käynyt vankilassa ennenku mä tulin tänne töihin. Eikä mul ollut mitään käsitystä vankilatyöstä enkä mä erityisesti hakeutunu vankilatyöhön. Mä halusin vaan jonkun työn.” (H1)

“Mä sitten tulin kahdeks päiväksi tänne tuuraamaan omasta työpaikasta siviilissä. Yhtäkkiä keväällä ne vaan sano, että me ollaan vähän ajateltu, jos sä otat sen kokonaan, sen koko [opetus]paletin.” (H6)

Vaikka kukaan ei varsinaisesti myöntänyt haaveilleensa vankilaopettajan työstä, mainintoja työssä viihtymisestä ja suoranaisestä työn imusta löytyi jokaiselta haastateltavalta. Mielenkiintoista on juuri se, että haastateltavat eivät tienneet työstä mitään etukäteen, mutta ovat kasvaneet työhönsä matkan varrella sekä huomanneet nauttivansa siitä.

“Oon yrittänyt aina vaihtaa työtä kun mä oon kyllästynyt, niin sit mä teen jottai muuta. Et tää [työ] sopii siihen oikeen hyvin kyllästyvälle ihmiselle, et mut pidetään siellä kiinni hetken aikaa [opetustiloissa lukkojen takana].” (H4)

Perusteluja työssä viihtymiselle oli monenlaisia, joita olivat muun muassa vankilaopetuksen mahdollistama ajankäyttö ja resurssit eriyttää opetusta. Tämän lisäksi tärkeänä mainittiin se, että aikuisopetuksessa opettajat ja opiskelijat pystyvät oppimaan puolin ja toisin asioita. Kehuja sai myös mahdollisuus tehdä opetustyötä ilman muita opettajantyöhön liittyviä velvoitteita, hyvä ilmapiiri opiskelijoiden kanssa sekä opetuksenaikainen remakka nauru. Myös palkkaus, pitkät lomat ja säännöllinen työaika motivoivat. Tämän lisäksi yllätyksellisyys viehätti erästä haastateltavaa.

“En mä ois hakeutunu varmaan millonkaan, niinku, jos multa ois aikasemmin kysytty, että kiinnostaako vankilaopetus tai ylipäättään mua ei siis kiinnostanu erityisopiskelijatkaan millään tavalla aikasemmin. Et en mä sen takia tänne hakeutunu et ne ois mua mitenkää kiinnostanu, --- mutta nyt, niin ne mielet muuttuu. Nyt mua kiinnostaa kovastikin.” (H1)

“Työstä tekee mielenkiintoisen se, että siihen ei voi varautua mitä tuleman pitää. Kerran mut ja vanki unohdettiin yhteen huoneeseen. Istuimme ja odotimme siellä tunnin, heilutimme kameroille ja koputimme oveen, että päästäkää pois. Kun siellähän ei pääse mihinkään itse, ei sisälle eikä ulos. Niin se, että sä et yhtään tiedä mitä tapahtuu, niin mä tykkään siitä.” (H4)

6.2.4 Työn merkityksellisyys, vaikuttavuus ja arvot

Työn merkityksellisyyttä ja vaikuttavuutta pohdittiin aktiivisesti ja niitä perusteltiin pidemmällä aikavälillä. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että opiskeluiden avulla opiskelija voi saada uuden otteen elämäänsä. Opetuksen luoma kipinä voi heijastua opiskelijan

tulevaisuuteen sekä tuoda ymmärrystä, että hän voisi jatkossa valita toisin. Opettajat pohtivat sitä, ettei opetuksen vaikuttavuus näy välttämättä lyhyellä aikavälillä, mutta sillä on siitä huolimatta keskeinen rooli opiskelijan kuntoutustoimenpiteenä. Opiskelu mahdollistaa opiskelijalle häivähdyksen siviilimaailmasta ja on mukavaa vastapainoa tylsälle osastoarjelle vankilan puolella.

“Koulutus voi osua sellaiseen ajankohtaan, että se on vain sellainen pieni perhosen siivenisku siinä vaiheessa elämää, mutta voi olla, että se kantaakin hedelmää vasta vuosien päähän ja tuleekin muistikoukku siihen, mitä aikanaan opiskeli. Näitäkin tarinoita on kuultu.” (H5)

“Jos tosta nyt yhenkään sielun saa sille suunnalle et rikollinen elämäntapa unohtuu ja opiskelijalle tulisi kokemus, että tekisi jotain muuta. Uhreja jää tulematta, jos rikoksia ei tehdä.” (H1)

“Koen, että mun työ on siviiliin päin ohjaavaa juttua. Pyritään opetuksen kautta valmentamaan ulos menoon.” (H6)

Työn merkityksellisyyttä ja vaikuttavuutta perusteltiin opiskelijoiden itsensä lisäksi erityisesti kansantaloudellisesta näkökulmasta. Vankilaopettajan työn hyödyt olivat haastateltavien mielestä ennen kaikkea muille kuin heille itselleen. Opettajat pohtivat yhteiskunnallisia merkityksiä sekä opiskelijoiden elämänsä muutosta tasapuolisesti.

“Yhteiskunta säästää rahaa ihan älyttömästi, mikäli vanki saa kipinän opiskeluun tai itsensä kehittämiseen, --- jos me saadaan opiskeluyönteinen fiilis, niin koen, että mulla on kymmenen taalan paikka osallistua näihin talkoisiin.” (H3)

“Et nythän me korjataan täällä vankilakoulutuksessa seurauksia eikä syitä, että toki ehdottomasti pitäis puuttua niihin syihin ja sinne varhaislapsuuteen silloin, kun se on vielä kustannustehokkaampaakin. Siellä on niitä erilaisia interventiomahdollisuuksia, nyt me ollaan vähän jälkijunassa. Tää hintalappu per vuorokausi täällä on aika kallista leikkiä, --- ja sit niinku, se meidän työn vaikuttavuuden mittaaminen, sen määrittäminen et paljonko sillä koulutuksella on oikeasti merkitystä niille, ni se on vain parhaimmillaanki hyvä arvaus.” (H5)

“Tässä tehdään työtä ihmisen eteen. Että se opiskelija löytäis paikkansa ja osais toimia tässä yhteiskunnassa, mutta että osais antaa ihmisarvon toisillekin.” (H1)

Työn merkityksellisyyttä heikensi useammassa vastauksessa se, ettei opettajilla ole mitään käsitystä siitä, miten heidän opiskelijoillaan menee tulevaisuudessa. Opettajista olisi toisinaan

mukavaa tietää, saivatko opiskelijat elämänsä suunnan muutettua ja oliko opetuksesta hyötyä. Kaksi haastateltavaa kertoivat, että muutamat entiset opiskelijat ovat ottaneet heihin yhteyttä ja tätä kautta kuulumisten vaihtaminen on ollut mahdollista. Rikoksen tehneiden henkilöiden koulutukseen tai työhön sijoittumisesta myöhemmin siviilissä ei pidetä kirjaa eikä tietoa ole mistään saatavilla.

“Tuntuu merkityksettömältä, että minkä ihmeen takia käyn siellä, kun en tiedä yhtään, mitä niille tapahtuu myöhemmin. Toisaalta se kuuluu tähän työhön, et mitään varmuutta ei oo.” (H4)

Opettajat pohtivat laajasti omaa arvomaailmaansa ja miten arvot heijastelevat omaan työhön ja opettajuuteen. Eniten haastatteluissa mainittiin keskeisimmäksi työtä ohjaavaksi arvoksi ihmisten kohtaaminen ihmisenä. Vankilaopettajan työssä kaikki lähtee siitä, että opettaja kohtaa ihmisen ihmisenä ja antaa ihmisarvon jokaiselle huolimatta siitä, mitä nämä ovat tehneet. Opettajien tehtävänä ei ole tuomita opiskelijoita, vaan tuomitseminen hoidetaan oikeusteitse muualla. Tasa-arvoisuus ja samanarvoinen kohtelu toistui puheessa. Uuden mahdollisuuden antaminen nähtiin tärkeäksi arvoksi.

“Tärkeintä ei ole se sisältö mitä me opetetaan, vaan se et me kohdataan ne opiskelijat ihmisinä ja annetaan heille tilaa pohtia omaa ihmisyyttä, --- ei voi ruveta asettelemaan paremmuusjärjestykseen opiskelijoita sillä perusteella, että ovatko he pahoja vai ei. En mä ota kantaa sellaseen, onko he pahoja. En usko, että ovat.” (H1)

“Ihminen kohdataan ihmisenä, tämä lisää turvallisuutta ja siihen perustuu suomen koko vankeinhoito, --- et ihan sama mitä ne on tehnyt. On kyse sitten lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai murhasta ja näpistyksestä, niin kaikki pitää kohdata samalla tavalla. Et se on se ihmisarvo myöskin vankilassa.” (H2)

Haastateltavien puheessa korostui ymmärrys ja myötätunto opiskelijoita kohtaan. Vankeusrangaistus on ihmiselle aina kriisi ja ihminen menettää vankilaan joutuessaan arvokkaimman eli vapautensa. Tällaisessa tilanteessa korostuu inhimillisyys eikä lyötyä ole tarpeen lyödä uudestaan. Opiskelijat tulee kohdata yksilöllisesti ja opiskelijoille on hyvä korostaa sitä, että heistä välitetään ja että heillä on merkitystä. Kyse on kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisesta ja heikon minäkäsityksen vahvistamisesta. Kun mieli voi hyvin, keho voi hyvin.

“Me ei puhuta vangeista, me puhutaan opiskelijoista. Meille ei ole mitään merkitystä, millainen on rikostausta ja mitä ne on tehnyt.” (H5)

“Jos opiskelija tulee takaisin vankilaan, unohdetaan se, että hän on luultavasti käynyt tekemässä uuden rikoksen. Aina aloitetaan puhtaalta paperilta ja kaikki ovat tervetulleita, --- haluan välittää opiskelijoille tunteen, että he ovat tärkeitä ja että olen täällä töissä heitä varten.” (H3)

“Haluan viestittää opiskelijoille, että yhteiskunta haluaa olla sun kanssa ja vaikka sä oot mokannu, niin yhteiskunta silti haluaa, et sä onnistuisit elämässä.” (H4)

6.2.5 Opettajien käsitykset itsestä

Omien ominaisuuksien pohtiminen oli opettajille aineiston analyysin perusteella osittain haastavaa. Haastateltavat kuvailivat kirjavasti opettajia, opettajuutta sekä opettajien piirteitä yleisellä tasolla. Haastateltavat kertoivat geneerisesti, millaisia ominaisuuksia vankilaopettajalla tulisi tai ei tulisi olla. Itsestään puhumista henkilökohtaisella tasolla oli vähemmän. Henkilökohtaisia ominaisuuksia mainittiin puheen seassa sekalaisesti, mutta pääosin yksittäisinä sanoina ja ominaisuudet olivat hyvin vaihtelevia. Haastatteluissa mainitut ominaisuudet on luokiteltu taulukkoon (liite 4). Toisinaan puheissa perusteltiin se, mitä hyötyä näistä on ollut omassa työssä.

“Mä oon semmonen rempseä pedagogi, --- meillä on niin rankkoja aiheita täällä, että meidän pitää pystyä repimään huumoria ihan mistä vaan. Meidän huumori on sellasta, et ei me kyllä pystytä ole ihmisten ilmoilla varmaan koskaan. Mut tää pätee myös opiskelijoiden kanssa. Semmonen huumori ja letkeä meininki opiskelijoidenkin seurassa, niin monesta psykoosistaki on päästy sillä eteenpäin. Se pilke silmäkulmassa auttaa niin monessa asiassa.” (H2)

”Voisin ajatella et se ihmisenä kohtaaminen on kaiken a ja o. Se, et sulla ei oo isoa ennakoasennetta yhtään mihinkään ja sit sä rupeet toimimaan sen ihmisen kanssa.” (H4)

Ihmisen kohtaaminen ihmisenä on vankilassa työskentelevälle opettajalle keskeisin työtä määrittävä arvo. Arvoihin luokittelun ohella ihmisen kohtaamisen voi luokitella haastateltavien henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi. Haastateltavat puhuivat useasti siitä, miten he kohtelevat ja kohtaavat ihmiset huolimatta siitä, mitä nämä ovat tehneet. Toinen runsaasti mainittu piirre oli joustavuus. Tämän lisäksi taito kohdata erilaisia ihmisiä ja kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa ilmeni aineistosta haastateltavien henkilökohtaisena ominaisuutena. Monet mainitut piirteet liittyivät ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Näitä olivat luotettavuus, ymmärtäväisyys ja helposti lähestyttävyyys. Omien virheiden myöntäminen ja kyky reflektoida

omaa toimintaa toistui vastauksissa. Henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi luokiteltiin lisäksi huumorintajuisuus, rentous ja rauhallisuus.

“Mä oon töissä ja vapaalla tietyillä tavoin hyvin eri ihminen. Ammatillisesti mulla on hirveen pitkä pinna toisin kuin kotona. Siis vanhempana kuka nyt omilta lapsilta kestää yhtään mitään? Et asiat kuntoon samantien. Sit taas opettajana oon sillai joo, kattellaan huomenna uusiks, josko ois parempi päivä. Ei tässä mitään.” (H4)

“Sellanen rauhallisuus siin omassa tekemisessä aina, ja ilon kautta. Et mä aina sanon, et se pienikin ilo on jostain revittävä. Et meil on ihan remakkaa nauruakin täällä. Et mä en oo mikään kurinpitoelin täällä ollenkaan, et ne on ihan toiset ihmiset, jotka hoitaa sen äksyilyin sitte jos niiksee on.” (H6)

Lisäksi opettajat pohtivat omista ominaisuuksistaan kilpailuvietin puuttumista ja hössöttämistä eli ylimääräistä touhuamista.

“Mua ei silleen säännöt ahdistaa, eikä täällä pystykään ahdistaa, niitten kanssa on eletävä. Mä kunnioitan auktoriteettaja ja mulla ei oo mitään pullistelun tarvetta, et mun pitäis päästä jotenki tekee kaikki omalla tavalla, --- multa puuttuu kilpailuvietti, ni mä voin antaa jokasen nousta loistamaan, kun mulla ei oo semmosta tarvetta ja viettiä. Mun ei tarvi olla mun luokassa paras. Mä voin antaa jonkun toisen olla. Et jos joku osaa jonku jutun paremmin, niin se on mulle ihan fine. Ja monesti osaakin.” (H1)

“Semmonen tietty hössöttäminen, mistä mulle monesti sanotaan, et sä hössötät liikaa noiden opiskelijoiden eteen. Mutta mä oon tehny sitä siviilissä, mä oon tehny sitä jokaikisessä paikassa, et mun mielestä se on rikkaus että jos mä siitä luovun, niini sit mä luovun siitä omasta persoonasta, omasta temperamentista niin paljon.” (H3)

Tuloksissa on esitetty monesti sitä, että vankilaopettajan työssä ihminen tulee kohdata ihmisenä. Tämä näyttäytyy myös erään haastateltavan kommentissa. Haastateltava puhuu tässä yhteydessä siitä, että ei tee ennakkokäsityksiä toisista ihmisistä heidän taustansa perusteella.

“Mä en niinku luokittelen ihmisiä sen mukaan mitä he on elämässä tehny. Aika varhasessa vaiheessa nuorena huomasin, että tämmönen akateeminen sivistys, ni mul oli semmonen kuva et ne on hienoa porukkaa et opehuone on täynnä pullollaan hienoja koulutettuja ihmisiä. Toki näin on, mut huomasin, et ihan samat ongelmat niil on ku muillakin. Omassa elämässä voi olla vaikka mitä juttuja jotka heijastuu myös muihin ikävästi, niin aloin miettiä, et ehkä tärkeempää on keskittyä ihmisissä sydämen sivistykseen sen akateemisen sivistyksen sijaan. Joku duunari voi olla äärimmäisen fiksu ja sydämeltään sivistynyt, mut joku proffa aivan mulkero. Eli kyllä lähden siitä, et en enää tee ennakkokäsityksiä kenestäkään taustojen takia.” (H5)

Opettajat mainitsivat ainoastaan muutamia ominaisuuksia, joita he toivoisivat itsellään olevan. Toivottavia piirteitä itselle olivat parempi kyky asettua toisen asemaan, puhumisen taito kuormittuneena, suurempi jämäptiys sekä kuuntelemisen taito.

“Mun pitäis osata pitää suu kiinni välillä, mutta siinä mä oon ihan helvetin huono. Et niinku näkyy, suu käy ja puhetta tulee.” (H4)

Aineistosta pystyi erottelamaan runsaasti ominaisuuksia, jotka ovat yleisesti toivottavia vankilaopettajan ominaisuuksia. Näitä ominaisuuksia haastateltavat eivät kuitenkaan määritelleet henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi. Tällaisia ominaisuuksia olivat muun muassa kokemus, avoimuus, kovuus ja suoruus. Haastateltavat perustelivat näitä laajalla ja yleisellä kontekstilla. Haastateltavat puhuivat useista sellaisista ominaisuuksista, jotka eivät ole suotavia vankilaopettajan ammatissa. Vankilaopettajan ammatissa opettaja ei voi olla autoritaarinen tai ylemmyyden tuntoinen, eikä hän voi olla liian tiukka omassa ajattelussaan. Lisäksi valehteleminen, näytteleminen sekä pelkääminen mainittiin ei-toivottuina ominaisuuksina. Vankilaopettajan ei tule myöskään olla turhan kekseliäs tai impulsiivinen.

“Ei voi olla esimerkiksi sillä tavalla, että yhtenä aamuna keksii, että nyt me lähdetään tästä mustikkaan opiskelijoiden kanssa. Se ei vaan vankilassa toimi.” (H5)

”Kun pidetään kiinni [vankilassa], niin on mahdollista saavuttaa ystävällinen auktoriteetti [opiskelijan kanssa]. Se tarkoittaa, et pitää olla niiden kanssa aika suora ja pystyä niinku nopeesti sanomaan suoria asioita, mut sitten niinku se, että ei yritä huijata niitä eikä puhua bullshittiä, --- sellaiset opettajat, jotka luulee, et ne voi määrätä, käskää ja pakottaa, niin sellaiset ei sovi kyllä vankilaan yhtään, --- semmonen määräilevä auktoriteettimaailma on nyt ohi.” (H4)

7 Pohdinta

Tässä luvussa keskitymme ensin tarkastelemaan tutkimustulostemme merkityksiä. Tulosten tarkastelussa erityinen huomio kohdistuu siihen, millaisia tutkimustuloksia Fred Korthagenin sipulimallilla on saavutettu aikaisemmin. Korthagenin sipulimalli on toiminut tutkimuksemme teoreettisena viitekehyksenä ja raamittanut aineiston analyysin vaiheita. Tarkastelemme myös vankilaopetusta koskevien aiempien tutkimusten tulosten vastaavuutta omiimme. Lisäksi erittelemme tutkimuksemme luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä sekä pohdimme mahdollista jatkotutkimusaihetta.

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Patrien (2017) mukaan opetuksen järjestäminen ei-perinteisissä olosuhteissa, kuten vankilassa, eroaa perinteisestä opettamisesta. Etsimme ensimmäiseen tutkimusongelmaamme vastauksia vankilassa työskentelevän opettajan työn rakentumisesta. Näihin pyrimme vastaamaan käyttämällä Korthagenin sipulimallin kerroksista ympäristöä, käyttäytymistä, kompetenssia sekä uskomuksia. Erityinen kiinnostus tutkimusongelmassa kohdistui niihin tekijöihin, jotka liittyvät vankilan opetustyöhön. Tarkoituksemme oli kartoittaa sitä, mitä opettajat ajattelevat itsestään sekä työstään ja hyödyntää haastatteluaineiston luokittelussa sipulimallin kerroksia. Haastateltavat antoivat useita merkityksiä sipulin neljälle ensimmäiselle kerrokselle.

Vankilan toimintoihin osallistumiseen vaikuttaa rajoittavasti vankien määrä, henkilöstöresurssit, toimintatilojen puutteet, vankien moniongelmaisuus sekä turvallisuus. Tavoitteena on, että vangit voisivat suorittaa opintoja ryhmässä, sillä tämä kerryttää sosiaalisia taitoja. Turvallisuussyistä johtuen kaikki vangit eivät voi osallistua ryhmässä toteutettavaan opetukseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2013.) Nämä tulivat esille myös meidän tutkimuksessamme, sillä Rikosseuraamuslaitoksen vartijapula heijastelee suoraan opetukseen. Mikäli valvontahenkilöstöä ei ole saatavilla erillisiin opetustiloihin, pitää ryhtyä luovaksi ja olla valmis pitämään opetusta myös muualla, kuten osastolla olevalla sohvalla.

Opetusta joudutaan toisinaan pitämään myös muissa kuin opetukseen tarkoitetuissa tiloissa siitä johtuen, ettei kaikissa vankiloissa ole riittävästi opetukselle sopivia tiloja

(Rikosseuraamusvirasto, 2008). Opetusta raamittavat samat lait ja määräykset kuin muutakin suomalaista koulutusta, jolloin opetusta tulee antaa tietty määrä viikossa. Keskeisintä on muodostaa opiskeluryhmät siten, että vältetään mahdollisilta välikohtauksilta ja että vangeilla on valmiuksia sekä motivaatiota opiskella. Tämä tarkoittaa sitä, että vanki on sitoutunut olemaan päihteetön ja soveltuu työskentelemään erilaisia riskejä sisältävissä opetusympäristöissä, kuten työkaluja käytettäessä.

Saimme tutkimuksessamme samansuuntaisia tuloksia kuin Rosmilawati ja Suherman (2018). Heidän tutkimuksessaan ilmeni, että vankilan opetus kytkeytyy vankilan normeihin, käytäntöihin sekä turvallisuuskysymyksiin. Käytännössä voisikin tiivistää, että vankilassa tapahtuva opetustyö lähtee turvallisuudesta. Turvallisuutta varmistetaan sekä henkilö- että kulunvalvonnalla. Opettajat sekä opiskelijat kulkevat työtiloihin useamman metallinpaljastimen sekä lukitun oven läpi. Pääsääntönä on, ettei opettaja ole koskaan yksin opiskelijoiden kanssa. Työntekijöille tehdään laajat turvallisuus selvitykset ennen työsuhdetta ja opiskelijavalinnat muodostetaan turvallisuus edellä. Tämän lisäksi opetushenkilöstöä itseään koskee huolellisuusvelvoite. Se tarkoittaa, että opettajan on omalla toiminnallaan lisättävä turvallisuutta sekä toimittava luottamusta herättävällä tavalla.

Reiman (2012) toteaa, että opetuksen kulmakivenä voidaan pitää tiivistä yhteistyötä koulutusta järjestävän henkilöstön ja Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön välillä. Kummallakin näillä on oman alansa erityisosaamista, jota tulee hyödyntää. Meidän tutkimuksessamme ilmeni verrattain vähäinen yhteistyö kollegoiden kanssa. Yhteistyö opettajakollegoiden kanssa on vähäistä ja eniten yhteistyötä tehdään ohjaajan ja vartijan kaksoisroolissa työskentelevän Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän kanssa. Tutkimuksessamme korostui työn yksinäisyys. Opettajat kuuluvat eri organisaatioon kuin Rikosseuraamuslaitoksen työntekijät, eivätkä he tämän takia saa osallistua työhyvinvointia tukeviin aktiviteetteihin. Kaikki eivät tuoneet esille kaipuutaan tiiviimpään yhteistyöhön. Joillekin työn itsenäisyys ja vähäiset kontaktit muihin työntekijöihin toimivat työviihtyvyyttä lisäävänä tekijänä.

Luottamus on äärimmäisen tärkeä omaan työhön vaikuttava tekijä. Luottamus Rikosseuraamuslaitokseen koettiin tutkimuksessamme tärkeämpänä kuin luottamus omaan työnantajaan. Mikäli luottamus särkyä, opettajalla ei ole enää edellytyksiä jatkaa työssään. Luottamus voi särkyä lähinnä opettajan oman toiminnan kautta, kuten silloin, mikäli opettaja ei toimi luottamusta herättävällä tavalla. Tämän lisäksi luottamus opiskelijoiden eli vankien

kanssa on keskeistä. Monella vangilla on kielteisiä muistikuvia omilta opiskeluajoiltaan ja erityisesti omista entisistä opettajista. Saari & Kainulainen (2021) toteavat, että usein vangit ovat kokeneet itsensä yksinäiseksi ja joutuneet kiusatuiksi koulutuspoluillaan.

Äärelän (2012) tutkimukseen osallistuneista vangeista moni oli kohdannut ongelmia koulussa, ja opettajat olivat kohdelleet heitä epäoikeudenmukaisesti. Aiempien tutkimusten perusteella opettajien ja vankien keskinäisen luottamuksen rakentaminen nousee entistä tärkeämmäksi. Opettajat korostivat tutkimuksessamme hyvien suhteiden merkitystä opiskelijoihin ja pitivät opiskelijoiden kanssa saavutettua luottamusta edellytyksenä opiskelun sujuvuudelle. Myös Michals & Kessler (2015) ovat todenneet, että vankien kanssa tulee luoda tasapainoinen suhde, jossa välit eivät ole liian läheiset mutta ei myöskään liian etäiset.

Vankilan opetustyö koostuu lukuisista yksittäisistä tekijöistä. Opetettava aine ja opetusympäristö vaikuttavat suuresti siihen, millaisia pedagogisia keinoja opettaja käyttää työssään. Tutkimuksessamme ilmeni erilaisia käytänteitä opetusmenetelmistä. Tutkintavankien kanssa työskentelevä ei saanut viedä mukanaan muuta kuin monisteita. Suljetussa vankilassa työskentelevällä opettajalla puolestaan saattoi olla käytössään erittäin kallisarvoiset työvälineet. Opetuksessa käytetään teräviä ja vaaralliseksi luokiteltavia esineitä, mutta opettajat eivät pelkää työssään. Opettajat painottivat myös, etteivät he mieti opiskelijoidensa taustoja tai tekoja. He ilmoittivat seuraavansa opiskelijoidensa etenemistä eri tavalla. Lavikkala (2011) mainitsee, että vuorovaikutussuhteen tulisi olla jatkuvaa. Tämä lisää opiskelijan uskoa itseensä sekä tukee mahdollisuuksia selvittää erilaisista eteen tulevista haasteista. Tässä tutkimuksessa haasteeksi mainittiin oppimisprosessin seuranta sekä opiskelijoihin muodostettavat suhteet siksi, ettei yksittäinen opiskelija välttämättä pysy opetuksessa kuin muutaman kuukauden. Tässä tapauksessa vuorovaikutussuhteen jatkuvuus muodostuu mahdottomaksi.

Toisessa tutkimusongelmassamme erityinen kiinnostus kohdistui niihin tekijöihin, joista vankilassa työskentelevän opettajan ammatti-identiteetti koostuu sekä millaisia ominaisuuksia heillä itsellään on. Pyrimme vastaamaan ongelmaan käyttämällä Korthagenin sipulimallin kerroksista uskomuksia, ammatti-identiteettiä, kutsumusta sekä ydintä. Haastateltavat antoivat lukuisia merkityksiä sipulin neljälle sisimmälle kerrokselle, mutta kuitenkin vähemmän kuin uloimmille kerroksille. Tutkimuksessamme opettajien oli helpompaa puhua opettajuudesta yleisellä tasolla kuin henkilökohtaisella tasolla. Tutkimuksemme keskeinen tavoite oli saada

opettajat pohtimaan omaa opettajuuttaan sekä ammatti-identiteettiään. Opettajat kuvasivat olevansa ihmistyöntekijöitä ja humanisteja.

Patrie (2017) mainitsee, että jokaisella vankilalla on oma kulttuurinsa ja alakulttuurinsa. Kulttuureita syntyy, koska vankiloissa useat ihmiset elävät suljettuna yhteiskunnasta. Opettajan on sopeuduttava ja työskenneltävä näiden kulttuurien välillä. Usein vankilaopettajien tarvitsee toimia monissa rooleissa. Toisinaan itkuisen opiskelijan kanssa juodaan kuppi teetä ja keskustellaan asiat halki opiskelun sijaan. Tämä voidaan tulkita emotionaalisen ja sosiaalisen tuen antamiseksi. Vankien saama sosiaalinen tuki on tärkeää, sillä sen avulla luodaan myönteistä ilmapiiriä (Saari & Grönlund, 2021). Tutkimuksessamme kaikki eivät kuitenkaan olleet yhtä mieltä roolien moninaisuudesta. Asiaa perusteltiin ammattiympäryyden kautta, jossa todettiin, ettei koulutuksen tavoitteista voi joustaa edes vankilan erityisolosuhteissa. Vankilakoulutus ei ole “päiväkoti, jossa on mukavaa päivätoimintaa muun tylsän arjen ohella”.

Tutkimukseemme osallistuneet opettajat painottivat erikseen, että he toimisivat opettajina täysin samalla tavalla siviilimuotoisessa opetuksessa kuin vankilassa. Tämä siitäkkin huolimatta, että he kokivat siviiliopetuksen huomattavasti kuormittavammaksi ja vaativammaksi kuin vankilassa tapahtuvan koulutuksen. Opettajat intoutuivat vertailemaan siviilimuotoista opetusta ja vankilaopetusta keskenään. Vankilan eduiksi luettiin pienet ryhmäkoot, mahdollisuus eriyttämiseen sekä resurssit palkoista opetuksessa käytettäviin materiaaleihin. Tämän lisäksi myönteisenä nähtiin opiskelijoiden selvinpään olo, kännykättömyys ja kyky keskittyä pelkkään opetustyöhön sen sijaan, että pitäisi tehdä yhteistyötä myös opiskelijoiden läheisten kanssa. Tutkimuksessamme toistui ilmiö, että opettajat eivät välttämättä suunnittele tunteja tai seuraa opetussuunnitelmaa. Tämä tieto on yllättävä, sillä opetussuunnitelma on keskeinen opettajan työväline ja edellytys opetuksen suunnittelulle, toteutukselle sekä arvioinnille – lakien ja asetusten mukaan myös vankiloissa (Lahtinen & Lankinen, 2022; Opetushallitus, 2022b).

Tutkimuksessamme opettajia yhdisti vahva ymmärrys ja myötätunto opiskelijoita kohtaan. Ihmisarvoa on kunnioitettava huolimatta siitä, mitä hän on tehnyt. Yhdenvertaisuusajattelu näkyi jopa siinä, että usein opettajat käyttivät mieluummin termiä opiskelija kuin vanki. Saari ja Kainulainen (2021) tuovat kuitenkin artikkelissaan ilmi, että vankilan sisällä tapahtuvissa kohtaamisissa tuomittua kohdellaan aina vankina. Tutkimuksessamme tekemät havainnot ovat artikkelin kanssa eriäviä. Opettajat sanoivat tiedostavansa, että ihmisten elämänsä kulku menee eri tavalla. Yhteiskunnan rooli mainittiin useasti yksilön elämänsä kulussa. Yhteiskunnan pitäisi

löytää keinoja tukea ongelmien kanssa kamppailevia yksilöitä aikaisemmin. Tämän lisäksi etenkin nuorista ihmisistä tulisi kantaa suurempaa huolta ja vastuuta. Asioille pitäisi tehdä jotain siinä kohtaa, kun sillä on vielä vaikuttavuutta.

Voisikin todeta, että vankilaan päätyessä ollaan tukitoimenpiteiden kohdentamisessa myöhässä. Tutkimuksessamme näkyi syy-yhteys myös varhaislapsuuteen ja nuoruuteen. Koko yksilön kehitys lähtee varhaislapsuudesta ja tuki tulisi ohjata vahvasti sieltä päin alkavaksi. Lähtökohtaisesti yhteiskunta ja koulumaailma ovat kohdelleet vankilaan joutuneita huonosti. Vankilaopettajien tehtävänä on olla viimein ne ihmiset, jotka saavat opiskelijoille tunteen, että heistä ollaan kiinnostuneita ja että heille ollaan valmiita antamaan toinen mahdollisuus. Äärelä (2012) on tutkinut opiskelijoiden kokemuksia kouluajoilta ennen vankeutta. Hänen tutkimuksessaan vangit toivoivat, että opettajilla olisi ollut jo peruskoulussa heitä kohtaan enemmän ymmärrystä. Ihmisarvon kunnioittaminen sekä ihmisen kohtaaminen ihmisenä on ollut koko tutkimustamme halkova teema. Vankilaopettajien työtä raamittavat arvot olivat pehmeitä ja yhdenvertaisuus, tasa-arvo sekä toisen mahdollisuuden antaminen olivat keskeisiä ilmenneitä käsitteitä.

Tutkimuksemme keskeisiä tuloksia oli, että opettajat arvottivat työtään ennen kaikkea opiskelijoiden näkökulmasta. Opettajat kokivat, että työn suurin vaikuttavuus ja merkityksellisyys on sillä, mikäli he voivat olla osaltaan auttamassa opiskelijoiden integroitumista takaisin yhteiskuntaan. Myös Rosmilawati ja Suherman (2018) ovat tutkineet, että vankilassa työskentelevät opettajat ovat motivoituneita työhönsä ja uskovat pystyvänsä parantamaan opiskelijoiden elämänmahdollisuuksia. Työ vankilassa on ulospäin eli takaisin siviilielämään ohjaavaa. Mikään taho ei kuitenkaan pidä kirjaa siitä, kuinka moni vangeista jatkaa vapauduttuaan opiskelua tai työllistyy. Opiskelu vankeusaikana saattaa olla kuin pieni perhosen siivenisku vangin elämässä, mutta voi myöhemmin kantaa hedelmää.

Saimme tutkimuksessamme osittain eriäviä näkemyksiä koskien opetuksen toteuttamista. Opettajat tuntuivat painottavan opetuksessaan joko kasvatustieteellistä eli pedagogista tietämystä tai käytännön osaamista. Opettajien näkemyksiin vaikuttivat varmasti sekä opettajan oma koulutustausta että käsitykset opettajuudesta. Käytännön tietoa ja taitoa puolustaa Meijer ym. (2002) artikkelissaan. He toteavat, että käytännön osaaminen on keskeinen osa opetuksen ammatillista tietopohjaa. Heidän mukaansa käytännön tieto antaa opettajalle syvällisempää näkemystä opetettavasta aiheesta. Tämä toki ei rajaa pois teoreettisen osaamisen tärkeyttä,

mutta alleviivaa myös käytännön osaamisen merkitystä. Suomen vankiloissa järjestetään eniten ammatillista koulutusta, jolloin opettajan käytännön taitojen arvostaminen lienee paikallaan.

Patrie (2017) mainitsee, että jatkuva ammatillinen kehittyminen on keskeistä vankilaopettajan työssä. Saimme samansuuntaisia tuloksia tutkimuksessamme, jossa opettajat kertoivat muuttaneensa toimintatapoja työuriansa aikana. Oma työ näyttäytyi yhteiskunnallisesti merkittävänä ja työviihtyvyys oli korkeaa. Sellaista pahoinvointipuhetta, jota on ollut yleisesti opettajuudesta viime vuodet esillä, ei tullut aineistosta lainkaan esille. Tähän vaikuttaa varmasti vankilassa olevat opetukselle tarjolla olevat resurssit, pienet ryhmäkoot sekä siviiliopetukseen verrattuna kapeampi työtehtävien määrä. Opiskelijoiden poissaolot ja poissaolojen selvitys ei kuormita vankilaopettajia, sillä jokainen opiskelijoista saapuu henkilökohtaisesti saatettuna opetustiloihin sovittuna aikana. Saimme viitteitä siitä, että yksikään haastateltavista ei ollut tarkoituksellisesti haaveillut tai hakeutunut vankilaopetukseen, vaan lähinnä sattuma tai työn ja rahan tarve ajoi haastateltavat alalle. Mielenkiintoinen yhteys löytyi siitä, että opettajat eivät tuoneet ilmi varsinaista kutsumusta tai halua hakeutua vankilaan töihin. Tästä huolimatta opettajat mainitsivat viihtyvänsä työssään.

Yksi tutkimuksemme keskeisimmistä tavoitteista oli tarkastella sitä, millaisia ominaisuuksia vankilaopettajilla on. Saimme aineistosta 66 yksittäistä mainintaa erilaisista persoonallisuuspiirteistä, joista osa oli haastateltavan omia ja osa yleisiä mainintoja. Eniten opettajien omista piirteistä toistui joustavuus, asiantuntemus sekä kyky kohdata ihmiset ihmisenä ja kyky kohdata erilaisuutta. Yleisesti vankilaopettajille toivottuina piirteinä mainittiin avoimuus, kokemus, kovuus ja suoruus. Haastateltavilla oli haasteita keskittyä pohtimaan omia ominaisuuksiaan sen sijaan, että he listaisivat yleisiä opettajalle sopivia tai ei-sopivia piirteitä. Toisinaan haastateltavien piti ohjata keskustelua takaisin niin, ettei aiheesta eksytä liikaa. Tämä havainto tukee Korthagenin (2019) teoriaa siitä, että opettajat käyttävät pääosin työssään ja oman opettajuutensa reflektoinnissa sipulimallin uloimpia kerroksia.

Samaa aihetta on tutkinut myös Hoekstra (2007). Hän on osoittanut, että opettajien reflektointi painottuu yleensä siihen, mitä heidän pitäisi tehdä tai kuinka heidän tulisi toimia tietyissä tilanteissa. Toisin sanoen opettajat käyttävät opettajuutensa rakentumisen tarkastelussa pääsääntöisesti sipulimallin pinnallisia kerroksia. Mallin pinnallisten kerrosten hyödyntäminen oppimisessa tai opetuksessa ei edistä opettajien ammatillista kehittymistä. Hoekstra on

esittänyt, että pidempiaikaisen ja tehokkaamman ammatillisen kasvun edellytys on keskittyä syvempiin, taustalla oleviin syihin. Reflektiossa tulisikin keskittyä siihen, että opettaja pysähtyy pohtimaan syvällisesti sitä, miten eri opettajuuden tasot häneen vaikuttavat. Tämä auttaa opettajaa ymmärtämään paremmin sekä itseään että omaa työtään. Reflektointi, johon tarvitaan aktiivisesti sipulimallin kaikkia kerroksia, ei siis ole lainkaan niin yksinkertaista kuin voisi ajatella. On helpompaa tutkia ja pohtia ilmiöitä ulkopuolelta kuin oman sisimmän kautta.

Korthagenin opettajuuden muutosten tasojen mallia on hyödynnetty myös muissa aiemmissa tutkimuksissa. Leatemia (2022) on kumppaneineen tutkinut opettajien opiskelijakeskeisiä näkökulmia hyödyntäen opettajuuden muutosten tasojen mallia. Maaranen ym. (2019) on käyttänyt muutosten tasojen mallia laadullisessa tapaustutkimuksessaan, jossa tutkittiin suomalaisia opettajankouluttajia. Maaranen ja Stenberg (2017) puolestaan hyödynsivät mallia opettajaopiskelijoiden reflektointia tarkastelevan tutkimuksensa analysoinnissa. Mielenkiintoinen yhteys tutkimukseemme löytyy siitä, että myös Maarasen kumppaneineen tekemissä tutkimuksissa ilmenee opettajien vaikeus reflektoida sipulimallin sisempien kehien eli henkilökohtaisten tekijöiden merkityksiä (Maaranen & Stenberg, 2017; Maaranen ym. 2019).

Haastateltavat antoivat Maarasen kumppaneineen tekemissä tutkimuksissa merkityksiä lähinnä opiskelijoille ja muihin ympäristöön tai käyttäytymiseen liittyville teemoille. Haastateltavien oli sitä hankalampaa puhua itsestään, mitä henkilökohtaisemmaksi aihe muuttui. (Maaranen & Stenberg, 2017; Maaranen ym. 2019.) Myös meidän tutkimuksessamme luokittelimme eniten haastateltavien mainintoja uloimmille kehille kuten yleisesti työhön vaikuttaviin tekijöihin. Maaranen ja Stenberg (2017) ovat tutkineet, että opettajien reflektio kohdistuu usein konkreettisiin tekijöihin, kuten ympäristöön sekä käyttäytymiseen. Voidaan siis päätellä, että reflektoinnissa painottuu uloimmat kehät, olipa kyseessä opettajaopiskelijat, opettajankouluttajat tai vankilaopettajat.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vankilassa työskentelevien opettajien työtä, ammatti-identiteettiä sekä persoonallisuuspiirteitä hyödyntäen sipulimallin eri kerroksia. Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat vankilaopettajan työn muutoksen tasot. Oman työn reflektoinnin avulla voi olla mahdollista, että opettajalle aukeaa uusia näkökulmia ja ymmärrys omasta opettajuudesta syventyy. Maaranen ja Stenberg (2017) viittaavat Korthagenin ja Vasaloksen (2005) sanoihin, joiden mukaan opettajan ammatillinen kehitys voi

pysähtyä, mikäli hän ei järjestelmällisesti reflektoi omaa toimintaansa. Heidän mukaansa reflektoinnin avulla voidaan edistää omaa ammatillista kasvua, jolla on suora yhteys opetustyöhön, ammatti-identiteettiin ja opettajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus sekä jatkotutkimusideat

Aineiston keruu oli tarkoitus toteuttaa ryhmähaastattelun kautta. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, johon osallistuu samanaikaisesti useampi henkilö (Hirsjärvi ym., 2018). Ajattelimme, että ryhmähaastattelulla olisi ollut mahdollista saada monipuolista ja rikasta keskustelua aikaiseksi noin kolmen hengen ryhmissä. Tämä ei kuitenkaan toteutunut ja huomasimme jo tutkimusjoukkoa etsiessämme, että haastattelusta kiinnostuneet osoittivat suurempaa halukkuutta yksilöhaastatteluihin. Itsestään syvällisesti puhuminen tai omaa työtä raamittavien arvojen sekä merkityksellisyyden pohtiminen ovat sensitiivisiä aiheita ja tässä tapauksessa yksilöhaastattelu oli tutkimuksemme kannalta erittäin perusteltu valinta. Yksilöhaastatteluiden voidaan tässä yhteydessä katsoa lisäävän luotettavuutta, sillä kunnioitimme haastatteluun osallistujien toivetta ja järjestimme haastattelut yksityisesti. Näin minimoimme riskin, että jotain merkityksellistä olisi jäänyt kertomatta, jos haastattelut olisi päätetty toteuttaa ryhmämuotoisena.

Tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista. Lähestyimme mahdollisia haastateltavia sähköpostitse. Koska tutkimuksen perusjoukko on suppea, lähestyimme mahdollisia haastateltavia suoraan. Yhteystiedot löytyivät koulutuskeskusten nettisivuilta sekä omien verkostojen kautta, jonka lisäksi lähestyimme koulutuksesta vastaavia vankilan virkamiehiä. Virkamiehet ohjasivat meidät oikeiden tahojen luokse ja luovuttivat tutkimuksemme soveltuvien henkilöiden yhteystietoja. Tutkimuksen osallistujille lähetettiin erikseen saatekirje, josta ilmenee tarkemmin tutkimuksen tarkoitus, miten tutkimus toteutetaan sekä miten tietoturva-asiat aiotaan järjestää. Saatekirje on lisätty liitteisiin (liite 1). Tutkimusluvan saaminen varmistettiin haastateltavilta saatekirjeen myötä sekä haastatteluiden alussa. Eettisesti katsottuna on tärkeää, että haastateltaville kerrotaan etukäteen mitä aihetta tutkimuksessa tutkitaan (Tuomi & Sarajärvi, 2012). Haastateltavat saivat haastattelun teemat ja aihepiirit etukäteen tietoonsa. Tuomi ja Sarajärvi (2012) toteavat, että haastatteliijoille on hyvä antaa haastattelun teemat etukäteen, jotta he voivat tutustua näihin. Tämä parantaa haastattelun onnistumista. Yhteydenpito haastateltavien kanssa tapahtui Turun yliopiston suojatun

sähköpostin kautta ja haastattelut pidettiin Turun yliopiston omalla tietoturvalisella Zoom-palvelulla.

Teimme haastatteluista muistiinpanoja haastattelupäiväkirjaan, joita käytimme oman toimintamme reflektoinnin tukena. Teemahaastattelun aikana täytetty haastattelupäiväkirja lisää tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelupäiväkirjassa voi olla tutkijoiden muotoilemia teemoja, apu- ja lisäkysymyksiä sekä erityisiä huomioita, joita haastattelun aikana ilmeni. Huomiot voivat liittyä kysymyksiin, eleisiin, puhetempoon tai tunnelmaan. Päiväkirjaan merkittävät asioita voi ottaa huomioon myöhemmissä tulkinnoissa. (Hirsjärvi & Hurme, 2022.) Kirjasimme haastattelupäiväkirjaan lisäkysymyksiä ja mielenkiintoisia aiheita, joita haastatteluiden aikana ilmeni. Hyödynsimme näitä seuraavissa haastatteluissa. Merkitsimme myös sellaiset haastatteluaiheet ja kysymykset, jotka osoittautuivat toimimattomiksi. Huomiomme kiinnittyi erityisesti haastatteluiden aikaiseen toimintaan. Korjasimme tarpeen vaatiessa puhenopeuttamme ja pyrimme selkeään viestintään.

Tässä tutkimuksessa aihe oli meille entuudestaan tuntematon, joten meillä oli vähäisesti ennakkokäsityksiä aiheesta. On tärkeää huomioida, että tutkijan omat ennakkokäsitykset tutkittavasta aiheesta voivat ohjata tutkimuksen suuntaa ja tiedon hankintaa. Tästä huolimatta piilossa olevat ennakkokäsitykset ovat voineet ohjata tutkimuksemme suuntaa, vaikka olemme pyrkineet objektiivisuuteen. Aiheen ollessa tuntematon, joutuu tutkittava perehtymään tutkittavaan aiheeseen laajasti ja opettelemaan sen kielen. Tutkimuksen luotettavuus paranee, kun tutkija perehtyy tutkittavaan aiheeseen huolellisesti. Tutkijan on hyvä tuntea haastattelun perustekniikat haastattelua tehdessään. (Aaltio & Puusa, 2020.) Huolimatta huolellisesta haastattelutilanteiden etukäteisvalmistelusta on myönnettävä, että olemme tutkimuksentekijöinä kokemattomia. Tämä näyttäytyi erityisesti ensimmäisten haastatteluiden jännittämisenä, jolloin rentoutuneen tunnelman saavuttamiseen kului hieman aikaa. Jännittäminen oli sitä vähäisempää, mitä useamman haastattelun olimme jo tehneet.

Haastattelun luotettavuutta parantaa nopea litterointi. Tämä on keskeistä etenkin niissä tapauksissa, joissa tutkija sekä haastattelee että litteroi itse. (Hirsjärvi & Hurme, 2022.) Litterointi aloitettiin heti haastattelujen jälkeen ja aineisto litteroitiin kokonaisuudessaan nopealla aikataululla. Granfelt (2017) toteaa, että haastatteluaineisto on aina tietyllä tapaa valikoitunut, sillä nauhoitettu aineisto sisältää merkittävän määrän tietoa. Kaiken informaation havaitseminen sekä kirjaaminen on käytännössä mahdotonta, jonka vuoksi täydellistä

litteraatiota ei ole olemassa. Aineistoa lukiessa tutkija valitsee sieltä keskeisiä kohtia, jotta saa vastaukset tutkimusongelmiinsa. Näin ollen litteroitu teksti on pelkästään tutkijan tekemä yksi tulkinta aiheesta, eikä sitä voida pitää täsmällisenä kuvauksena. (Ruusuvuori & Nikander, 2017.) Tässä tutkimuksessa jaoin haastatteluaineistojen litteroinnin puoliksi. Tietyt tulkinnanvaraiset kohdat litteroimme kumpikin luotettavuuden lisäämiseksi. Teimme päätöksen haastatteluaineistojen jakamisesta puhtaasti aikataulullisista syistä. Luotettavuutta olisi lisännyt, mikäli kumpikin olisi litteroinut kaikki haastattelut. Lisäksi aineiston analysointiprosessia helpottaisi tulevaisuudessa se, mikäli kumpikin olisi tutustunut koko aineistoon jo litterointivaiheessa. Muut aineiston analyysiin liittyvät toimet teimme yhdessä.

Haastatteluja tehdessä ja analysoitaessa on huomioitava se, että haastattelut ovat aina konteksti- ja tilannesidonnaisia (Kallinen ym., 2015). Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston tuottajat eli haastateltavat saattavat puhua vaihtelevasti eri tilanteissa. Lisäksi tutkijan on hyvä muistaa, että yksilöt voivat antaa aihepiiristä sellaisia vastauksia, jotka ovat sosiaalisesti hyväksyttäviä. On siis huomioitava, että eri ajankohtana toteutettavat haastattelut voivat tuottaa erilaisen aineiston. Myös tutkittavan tulkintavirheet voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Tällainen tilanne tulee esille erityisesti silloin, jos tutkittava ei ymmärrä tutkijan esittämää kysymystä oikein. (Puusa, 2020.) Haastattelujen aikana pyrimme siihen, että keskustelemme mahdollisimman selkeästi haastateltavien kanssa ja kysymme yksinkertaisia kysymyksiä. Pyysimme lisätietoa aiheesta, mikäli se oli tarpeen.

Lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä, mikäli he eivät ymmärtäneet asiaa, josta keskustelimme. Tutkijan on huomioitava se, että hän saattaa johdatella haastateltavaa haastattelutilanteessa ja tämän kautta vaikuttaa tutkimustuloksiin (Puusa, 2020). Haastateltavia valitessa ja rajatessa tutkija ei koskaan voi olla täysin varma, etteikö tutkimukseen olisi mahdollista tuottaa vielä uutta tietoa lisähaastateltavien muodossa. Raja on kuitenkin vedettävä johonkin, mutta etenkin kokemattomille haastattelijoille tämä voi olla hankalaa. (Hirsjärvi & Hurme, 2022.) Tähän tutkimukseen osallistui kuusi henkilöä. On mahdollista, että lisäämällä tai vähentämällä tutkittavien määrää tulokset olisivat voineet olla erisuuntaisia.

Aineiston luotettavuutta parantaa huolellinen luokittelu. Mikäli luokittelu on sattumanvaraista ja eri aineistoja käsitellään toisistaan eroavilla tavoilla, ei aineistoa voi kutsua luotettavaksi. (Hirsjärvi & Hurme, 2022.) Tämä korostuu etenkin yksilöhaastattelussa, jossa

haastatteluaineistoja on useita. Haastattelijalta vaaditaan kykyä tulkita haastateltavien vastauksia. Mikäli haastattelijä tulkitsee haastateltavan vastauksia heikosti, tämä voi johtaa väärintulkintaan. (Puusa, 2020.) Pyrimme siihen, että analysointimme olisi mahdollisimman huolellista. Aineisto pseudonymisoitiin litteroinnin aikana, jolloin aineistosta muutettiin kaikki sellainen tieto, jonka perusteella haastateltavat voisi tunnistaa. Tutkimusaineistoa säilytetään Turun yliopiston tietoturvalisessä tallennuspalvelussa. Molemmat tutkijat kävivät litteroidut aineistot useaan kertaan läpi sekä koodauksen että luokittelun yhteydessä. Lisäksi luokittelun tuloksena syntyneisiin matriiseihin kerätty aineisto tarkistettiin useaan kertaan. Koodauksen ja luokittelun voidaan katsoa lisäävän tutkimuksen luotettavuutta, sillä ne mahdollistivat laajan ja huolellisen syventymisen aineistoon.

Tutkimuksen kohde laadullisessa tutkimuksessa on usein ainutlaatuinen. Tämä aiheuttaa sen, ettei ole mahdollista saavuttaa sellaista tilannetta, jossa tutkittavat ilmiöt näyttäytyisivät kaikille tutkimukseen osallistujille yhteneväisesti. Samasta ilmiöstä saattaa olla useita eri näkemyksiä. (Puusa, 2020.) On myös tärkeää ymmärtää, että vaikka tutkija olisi erimielinen tutkittavan kanssa, hän ei saa vääristää tulkintoja tutkimuksessaan (Vuori, 2021). Tutkimuksessa on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeita ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista. Tutkimus on toteutettu noudattaen Turun yliopiston hyväksymiä toimintatapoja ja -periaatteita. Tutkimuksessa on toimittu yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti aineiston tuottajien eli haastateltavien ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Erityisen tärkeä eettinen periaate on, ettei tutkimuskohteelle saa aiheuttaa haittaa (Vuori, 2021). Jokaista tutkittavaa kohdeltiin tasa-arvoisesti ja heiltä saatua tietoa arvostetaan. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti jokaisessa tutkimuksen vaiheessa on toimittu rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. (Vuori, 2021.)

Lisää tutkimusta suomalaisesta vankilaopetuksesta tarvitaan ehdottomasti, sillä tuoreen kotimaisen tutkimuksen löytäminen aiheesta on haastavaa. Seuraavaksi tarkastelun kohteena voisi olla se, kuinka työyhteisö vaikuttaa vankilaopettajan työviihtyvyyteen. Saimme osittain ristiriitaisia tuloksia työyhteisön merkityksestä haastateltaville. Oma työ koettiin joko yksinäiseksi tai yhteisölliseksi. Saimme enemmän mainintoja työn yksinäisestä luonteesta. Omaa esimiestä ei välttämättä tapaa kuin erittäin harvakseltaan ja lähimmät opettajakollegat työskentelevät eri rangaistuslaitoksissa, jolloin yhteydenpito tapahtuu pääsääntöisesti etäyhteyksin. Vaikka työtä tekee tiiviisti päivittäin eri vankilakollegoiden kanssa, kaikesta

mukavasta yhdessä tekemisestä jää paitsi. Tätä aiheuttaa erityisesti se, että työnantajat ovat opettajalla ja vankilan muulla henkilökunnalla eri.

Kun työnantajat ovat eri, opettajalla ei välttämättä ole oikeutta osallistua vankilahenkilökunnan työhyvinvointia tukeviin tapahtumiin tai muihin juhlatilaisuuksiin. Tämä mainittiin suoraan työhyvinvointia heikentävänä tekijänä. Näkökulmaa vankilaopettajien työviihtyvyyteen voisi hakea myös haastateltavien kertomasta kahden eri organisaation välillä toimimisesta. Haastatteluissa mainittiin siitä, että toisinaan olo tuntuu kahden tulen välillä olemiselta. Opettaja joutuu samaan aikaan toimimaan kahden eri organisaation – oman työnantajansa sekä Rikosseuraamuslaitoksen – ohjeiden ja tapojen mukaan. Tämä saattaa aiheuttaa sen, että opettaja hämmentyy eikä tiedä, kuinka hänen oikein tulisi toimia. Opettajat saattavatkin kohdata ristiriitoja yhteisön ja omien uskomusten sekä arvojen välillä (Timostsuk & Ugaste, 2010). Mielenkiintoista olisikin selvittää laajemmin, kenet vankilassa työskentelevä opettaja kokee työyhteisökseen ja millainen merkitys työyhteisöllä hänelle on. Tarkastelun kohteena voisi olla esimieheltä saatu tuki, eri kollegoiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä näiden korrelointi yleiseen työviihtyvyyteen.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnista tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & J. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 177–188). Gaudeamus.

Autio, H-L., Leinonen, M., Nikkanen, R., Otonkorpi-Lehtoranta, K., Syrjä, K. & Uosukainen, K. (2010). *Naisten ja miesten työhyvinvointi ja tasa-arvo rikosseuraamusalalla*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja, 3/2010.

https://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqM8BxLC/Rise_3_2010_Naisten_ja_miesten_tyohyvinvointi_jne.pdf

Beijaard, D. & Meijer, P. (2017). Developing the personal and professional in making teacher identify. Teoksessa D. J. Clandinin & J. Husu (toim.), *The SAGE Handbook of Research on teacher education* (s. 177–192). SAGE publication Ltd. Vol 1.

https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE1MzgwMzdfX0FO0?sid=f6ef4a52-ef01-42cc-8cef-9faf533504c1@redis&vid=0&format=EB&lpid=lp_C-3&rid=0

Carr, B. (2000). Behind the Fences: Case Study of a Literacy Teacher in a Prison Classroom. *American Educational Research Association*.

<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c39336c0c6ff1bb19fda9ac98aebbed3c6a32cde>

Cochran, K.F., DeRuiter, J.A. & King, R. (1993). Pedagogical content knowing: An integrative model for teacher preparation. *Journal of Teacher Education*, 44(4), s. 263–273.

<https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/epdf/10.1177/0022487193044004004>

Costelloe, A. (2014). Learning for Liberation, Teaching for Transformation: Can Education in Prison Prepare Prisoners for Active Citizenship? *Irish Journal of Applied Social Studies*, 14(4), s. 30–36. <https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1218&context=ijass>

Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. (2010). Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. 1–3 painos. Kansanvalitusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.

Frolander- Ulf, M. (2001). Teaching in prison. *Monthly Review* 53(03), s. 1–8.

https://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/olos/teaching_in_prison.pdf

Granfelt, R. (2017). Vankeuden värittäjä haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1995). *Teemahaastattelu*. 7. painos. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. 2. painos. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2018). *Tutki ja kirjoita*. 22. painos. Bookwell Oy.

Hoekstra, A. (2007). *Experienced teachers' informal learning in the workplace*. <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/26775>

Jokinen, A. (2021). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 17.3.2023 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>

Kaljonen, P. (2014). Identiteetin moninaisuutta – keskustelua opettajien identiteeteistä. Teoksessa M. Reijonen, P. Kaljonen, M. Mannila & E. Heiskanen (toim.), *Ammattikorkeakoulun opettajuus muutoksessa – Opettajien toimijuus, identiteetti ja käsitykset työstään* (s. 29–39). Metropolia Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/128474/AATOS_17.pdf?sequence=1

Kallinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. (2015). *Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet*. United Press Global.

Kallinen, T. & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 24.11.2022 osoitteesta [https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodologia/kvaliteettiteoreettiset-viitekehykset/etnografia/](https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodologia/kvaliteettiteoreettiset-metodologiset-viitekehykset/etnografia/)

Kallio, J. (2016). *Opettamisen vallankumous – Opettajasta elinikäisen oppimisen valmentajaksi*. Tietosanoma.

Korthagen, F. A. J. (2001). A Reflection on Reflection. Teoksessa F. A. J. Korthagen & J. Kessler (toim.), *Linking Practice and Theory. The Pedagogy of Realistic Teacher Education* (s. 51–68). Lawrence Erlbaum Associates.

Korthagen, F. A. J. (2004). *In Search Of the Essence of a Good Teacher: Towards a More Holistic Approach in Teacher Education*. Utrecht University.

Korthagen, F. A. J. (2013). The Core Reflection Approach. Teoksessa F. A. J. Korthagen, Y. M. Kim & W. L. Greene (toim.), *Teaching and Learning From Within. A Core Reflection Approach to Quality and Inspiration in Education* (s. 24–42). Routledge.

Korthagen, F. A. J. & Nuijten, E. E. (2019). Core Reflection: Nurturing the Human Potential in Students and Teachers. Teoksessa J. P. Miller, K. Nigh, M. J. Binder, B. Novak & S. Crowell (toim.), *International Handbook of Holistic Education* (s. 89–99). Routledge.

Korthagen, F. A. J. & Nuijten, E. E. (2022). *The Power of Reflection in Teacher Education and Professional Development: Strategies for In-Depth Teacher Learning*. Milton: Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003221470>.

Koski, L. & Miettinen, K. (2007). *Vangit koulutuksessa – Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta*. Rikosseuraamusviraston julkaisu, 3/2007. Rikosseuraamusvirasto. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/oJ202Cg6R/3-2007_Vangit_koulutuksessa_wep.pdf

Koski-Heikkinen, A. (2014). *Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti – ammatilliset opettajat ja opiskelijat ideaalia opettajuutta etsimässä*. Lapin yliopisto.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61682/Koski-Heikkinen_ActaE%20138.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kukkonen, H. (2018). Osaamisperusteisuus ja opettajan identiteetti. Teoksessa H. Kukkonen & A. Raudusojä (toim.), *Osaaminen esiin. Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus* (s. 24–35). Tampereen ammattikorkeakoulu.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018110116484>

Laaksonen, I. (2016). *Avaimia huomiseen? Aikuisopettajien käsityksiä ilmiöstä opettajuus ja teknologia*. Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99929/978-952-03-0230-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lahtinen, M. & Lankinen, T. (2022). *Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä*. 12. painos. Tietosanoma.

Lavikkala, R. (2011). Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa R., Lavikkala & H., Linderborg (toim.), *Rikosseuraamustyön kysymyksiä* (s. 93–134). Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Leatemia L. D., van Merriënboer, J. J. G. & Susilo, A. P. (2022). Development of questionnaire to measure teachers' student-centred perspectives based on the Onion Model. *BMC Medical Education*, 22(1). <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03547-9>

Linderborg, H., Blomster, P., Tyni, S. & Muiluvuori, M-L. (2012). *Laatuaikaa vankilassa? Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Rikosseuraamuslaitos. Haettu 11.6.2022 osoitteesta

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6Cf08G4co/1_12_Laatuaikaa_vankilassa.pdf

Maaranen, K., Kynäslähti, H., Byman, R., Jyrhämä, R. & Sintonen, S. (2019). Teacher education matters: Finnish teacher educators' concerns, beliefs, and values. *European Journal of Teacher Education*, 42(2), s. 211–227. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.1566317>

Maaranen, K. & Stenberg, K. (2017). Portraying reflection: the contents of student teachers' reflection on personal practical theories and practicum experience. *Reflective practice* 15(5), s. 699-712. <https://doi.org/10.1080/14623943.2017.1323729>

Meijer, P., Beijaard, D. & Verloop, N. (2002). Examining teachers' interactive cognitions using insights from research on teachers' practical knowledge. Teoksessa C. Surgue & C. Day (toim.), *Developing teachers and teaching practice* (s.163–178). International research perspectives. Routledge.

Michals, I., & Kessler, S. (2015). Prison Teachers and Their Students: A Circle of Satisfaction and Gain. *Journal of Correctional Education*, 66(3), s. 47–62.

Opetushallitus. (2012). *Vankilaopetus Suomessa 2011*. Opetushallituksen raportit ja selvitykset, 2/2012. <https://docplayer.fi/4956625-Vankilaopetus-suomessa-2011.html>

Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus. (2017). *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Opetushallitus. (2021). *Ammatillisen vankilakoulutuksen käsikirja*. <https://blogit.sasky.fi/vankka/wp-content/uploads/sites/4/2022/01/Vankilaopetuksen-kasikirja-ilman-lomakkeita.pdf>

Opetushallitus. (2022a). *Mitä on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVVA)?* Haettu 20.10.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva>

Opetushallitus. (2022b). *Vankilassa järjestettävä koulutus*. Haettu 20.10.2022 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vankilassa-jarjestettava-koulutus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). *Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus*.

<https://okm.fi/tuva>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

Patrie, N. (2017). Learning to be a Prison Educator. *Journal of Prison Education and Reentry*, 4(1). <http://dx.doi.org/10.15845/jper.v4i1.1045>

Pitkäaho-Pussila, A-L. (2012). Kokemuksia vankilaopetukseen perehdyttämisestä. Teoksessa P. Reiman, J. Hassinen & R. Haapalainen (toim.), *Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen projektit* (s. 23–24). Jedu koulutuskeskus. Haettu 16.06.2022 osoitteesta <https://www.jedu.fi/hanke/vankilaopetuksen-hyvat-kaytannot-ja-kehittaminen/1129>

Pitkäaho-Pussila, A-L. & Virtanen, T. (2012). Huumorin hyviä käytänteitä opetustyössä. Teoksessa P. Reiman, J. Hassinen & R. Haapalainen (toim.), *Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen -projektit* (s. 98–99). Jedu koulutuskeskus. Haettu 16.06.2022 osoitteesta <https://www.jedu.fi/hanke/vankilaopetuksen-hyvat-kaytannot-ja-kehittaminen/1129>

Puusa, A. (2020). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 103–107). Gaudeamus.

Reiman, P. (2012). Vankilaopettajien turvallisuuskoulutus. Teoksessa P. Reiman, J. Hassinen & R. Haapalainen (toim.), *Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen -projektit* (s.86–89). Jedu koulutuskeskus. Haettu 16.06.2022 osoitteesta <https://www.jedu.fi/hanke/vankilaopetuksen-hyvat-kaytannot-ja-kehittaminen/1129>

Rikosseuraamuslaitos. (2013). *Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja*. Rikosseuraamuslaitos. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. (2021a). *Vastuullisuus Rikosseuraamuslaitoksessa*.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20220516113444/7ZIXDTp8z/Rikosseuraamuslaitos_Vastuullisuusraportti_2021.pdf

Rikosseuraamuslaitos. (2021b). *Yli puolet vangeista ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa – Vankilaopetus väylä osaamisen kehittämiseen vankeusaikana*. Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteetjauutiset2021/ylipuol-etvangeistailmanperuskoulunjälkeistatutkintoa-vankilaopetusvaylaosaamisenkehittamiseenvankeusaikana.html>

Rikosseuraamuslaitos. (2022a). *Oppivelvollisuuden laajeneminen tuo uusia mahdollisuuksia vankiloihin*. Haettu 01.02.2023 osoitteesta <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2022/oppivelvollisuudenlaajeneminentuouusiamahdollisuuksiajavelvollisuuksiavankiloihin.html>

Rikosseuraamuslaitos. (2022b). *Riihimäen vankila*. Haettu 26.09.2022 osoitteesta <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/riihimaenvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. (2022c). *Strategiakartta 2022–2025*. Haettu 13.1.2023 osoitteesta https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20220704115903/HkfF8Xtk9/Strategiakartta_2022_-_2025_saavutettava_Valmis.pdf

Rikosseuraamuslaitos. (2022d). *Tehtävämme*. Haettu 15.02.2023 osoitteesta <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset.html#>

Rikosseuraamuslaitos. (2022e). *Vankiloiden koulutustarjonta*. <https://blogit.sasky.fi/vankka/wp-content/uploads/sites/4/2022/01/vankilakoulutukset-2022-Muokattu.pdf>

Rikosseuraamusvirasto. (2008). *Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008–2012*. Vammalan kirjapaino.

Ronkainen, P., Pehkoinen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. (2014). *Tutkimuksen voimasanat*. 1–3. painos. Sanoma Pro.

Rosmilawati, I. & Suherman, S. (2018). Secret Teacher: How prison educators play a role to develop individual agency among inmate students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 253(3), s. 271–274. Asian Education Symposium.

<https://doi.org/10.2991/aes-18.2019.63>

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017). Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka. (2006). KvaliMOTV- menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 17.3.2023 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html

Saari, J. & Grönlund, H. (2021). Vankien osallisuus ja sosiaalinen tuki. Teoksessa S. Kainulainen, J. Saari & M. Aaltonen (toim.), *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa* (s. 177–198). Vastapaino.

Saari, J. & Kainulainen, S. (2021). Johdanto: Vankila sosiaalisena kenttänä. Teoksessa S. Kainulainen, J. Saari & M. Aaltonen (toim.), *Suomalainen vanki: arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa* (s. 11–38). Vastapaino.

Schenck, L. (2005). *Nordic prison education: a lifelong learning perspective*. Nordic Council of Ministers. <https://doi.org/10.6027/TN2005-526>

Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), s. 1–23. <https://doi.org/10.17763/haer.57.1.j463w79r56455411>

Tapaninen, H-K., Luomala, M., Riepula, J. & Reiman, P. (2012). Vankilaopiskelijan arviointiprosessi Oulun vankilan oppipajassa. Teoksessa P. Reiman, J. Hassinen & R. Haapalainen (toim.), *Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen -projektit* (s. 13–22).

Jedu koulutuskeskus. Haettu 07.07.2022 osoitteesta

<https://www.jedu.fi/hanke/vankilaopetuksen-hyvat-kaytannot-ja-kehittaminen/1129>

Timostsuk, I. & Ugaste, A. (2010). Student teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 26(8), s. 1563–1570. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.06.008>

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2012). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 9. painos. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. 2. painos. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, 3/2019. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tynjälä, P. (2004). Asiantuntijuus ja työkuultuurit opettajan ammatissa. *Kasvatus*, 35(2), s. 174–190.

Tynjälä, P. (2006). Opettajan asiantuntijuus ja työkuultuurit. Teoksessa A. R. Nummenmaa & J. Välijärvi (toim.), *Opettajan työ ja oppiminen* (s. 99–122). Koulutuksen tutkimuslaitos.

Van Driel, J. H., Verloop, N. & de Vos, W. (1998). Developing science teachers' pedagogical content knowledge. *Journal of Research in Science Teaching* 35(6), s. 673–695. [https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1002/\(SICI\)1098-2736\(199808\)35:6<673::AID-TEA5>3.0.CO;2-J](https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1002/(SICI)1098-2736(199808)35:6<673::AID-TEA5>3.0.CO;2-J)

Vankeuslaki 23.9.2005/767

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vankeuslaki>

Vuori, J. (2021). Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 20.2.2023 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Vänskä, K. (2018). Opettaja kohtaamisosaajana ja merkityksellisyyden avaajana. Teoksessa A. Raudasoja, A. Norontaus, A. Tapani & R. Yliverto (toim.), *Innokkaasti edelläkävijä! Kohti opetus- ja ohjaushenkilöstön uudistuvia identiteettipositioita* (s. 21–27). Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-784-807-7>

Ålander, A & Virtanen, T. (2012). Kulttuurin ja kuvallisen ilmaisun opettamisesta – toiminnallisuutta ja kuvia vankilaopetukseen. Teoksessa P. Reiman, J. Hassinen & R. Haapalainen (toim.), *Vankilaopetuksen hyvät käytännöt ja kehittäminen -projektit* (s. 27–28). Jedu koulutuskeskus. Haettu 07.07.2022 osoitteesta

<https://www.jedu.fi/hanke/vankilaopetuksen-hyvat-kaytannot-ja-kehittaminen/1129>

Äärelä, T. (2012). “*Aika palijon vaikuttaa minkäläinen ilime opettajalla on naamalla.*” *Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan*. Lapin yliopistokustannus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-586-1>

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Arvoisa Rikosseuraamuslaitoksessa työskentelevä opettaja,

Olemme kaksi luokanopettajaopiskelijaa Turun yliopistosta. Teemme pro gradu –tutkimusta, jossa selvitämme millä tavoin opettajuus rakentuu vankilassa työskentelevällä opettajalla. Vankilassa työskentelevällä opettajalla tarkoitamme ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kautta Rikosseuraamuslaitoksen vankilassa työskentelevää henkilöä. Meitä kiinnostaa vankilassa työskentelevien opettajien ammatti-identiteetti sekä opettajan ominaisuudet. Lähtökohtana on tutkia aihetta, josta ei ole olemassa kattavasti aiempaa tutkimusta. Tutkimus on luonteeltaan kartoittava ja sen tarkoituksena on etsiä uusia näkökulmia sekä selvittää vähän tutkittua ilmiötä.

Aineisto kerätään ensisijaisesti ryhmähaastattelulla. Haastattelu toteutetaan etäyhteyksin ja se nauhoitetaan aineiston analysointia varten. Haastateltaville toimitetaan haastattelun teemat ja kysymykset etukäteen, mikäli haastateltava näin haluaa. Haastattelu on tarkoitus järjestää loppuvuonna 2022. Ehdotamme tarkempia haastatteluajankohtia, mikäli haluat osallistua tutkimukseemme.

Osallistumalla haastatteluun annat meille tutkimusluvan käyttää vastauksia tutkimuksessamme. Emme käytä tutkimuksessamme haastatelluista mitään sellaisia tietoja, joista haastateltavan voisi tunnistaa. Otamme huomioon EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain vaatimukset henkilötietojen käsittelyssä. Noudatamme tutkimuksessamme Turun yliopiston tiedeyhteisön hyväksymiä toimintatapoja ja periaatteita. Aineistoa säilytetään tietoturvallisesti Turun yliopiston Seafire-palvelussa. Aineisto hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Mikäli Sinulla ilmenee tutkimukseemme liittyviä kysymyksiä, vastaamme mielellämme! Toivomme, että otat meihin yhteyttä mahdollisimman pian, mikäli haluat osallistua tutkimukseemme sekä tutustua haastattelun teemoihin ja kysymyksiin etukäteen.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyöstä kiittäen,

Enni Lehtimäki & Mia-Marie Mikkola

Liite 2. Haastateltaville lähetetty haastattelurunko

Teema 1. Ympäristö.

1. Opiskelijat
2. Työympäristö ja kollegat
3. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa
4. Työturvallisuus

Teema 2. Käyttäytyminen.

1. Työpäivään valmistautuminen sekä opetuksen aikainen toiminta
2. Toimiminen erilaisten opiskelijoiden kanssa
3. Työssä suoriutuminen
4. Onnistumiset ja haasteet työssä

Teema 3. Kompetenssit.

1. Oma koulutustausta ja hakeutuminen vankilaopetukseen
2. Opiskelijoiden kohtaaminen
3. Pedagogiset keinot ja opetusmenetelmät
4. Opiskelijoiden oppimisprosessin kehittäminen ja ohjaaminen

Teema 4. Uskomukset.

1. Omat vahvuudet
2. Käsitykset opettajuudesta
3. Opettajuuden kokeminen
4. Vankilaopettajuus

Teema 5. Ammatti-identiteetti.

1. Oma opettajuus
2. Ammatti-identiteetti eri ympäristöissä

Teema 6. Kutsumus.

1. Merkityksellisyys ja tarkoituksen kokemukset työssä
2. Omat ihanteet
3. Työn vaikuttavuus
4. Työtä ohjaavat arvot

Teema 7. Ydin.

1. Yksilölliset persoonallisuuspiirteet
2. Omien ominaisuuksien hyödyntäminen työssä

Liite 3. Luokittelussa käytetty esimerkkitaulukko

Taulukko 3. Analysointivaiheessa syntyneet ympäristö-pääteeman alateemat.

Liitteisiin lisätty taulukko ei sisällä varsinaista aineistoa yksityisyydensuojan vuoksi.

Opetettava aine	Opetusympäristö	Opiskelijat	Työturvallisuus	Yhteistyötahot
H1				
H2				
H3				
H4				
H5				
H6				

Liite 4. Taulukko ominaisuuksista

Taulukko 4. Luokittelun jälkeen syntynyt havaintomatriisi.

Havaintomatriisi haastateltavien mainitsemista ominaisuuksista.

	Omat ominaisuudet	Toivottavat ominaisuudet itsellä	Toivottavat ominaisuudet vankilaopettajalla	Ei-toivottavat ominaisuudet vankilaopettajalla
Aito	H3		H2	
Armollinen	H2			
Asiallinen käyttäytyminen	H5		H5	
Asiantunteva	H2, H4, H6	H1	H2, H5	
Auktoriteetin kunnioitus	H1			
Autoritaarinen				H2, H3, H6
Avoin	H3		H3, H5	
Delegointikyky	H2	H6	H6	
Ei kilpailuviettä	H1			
Ei kohtaa ihmistä ihmisenä				H3
Empaattinen		H6		
Ennakkoluuloinen				H1, H5, H6
Erilaisuuden kohtaaminen	H1, H3, H5		H1, H3	
Epäasiallinen				H5
Hajamielinen				H5
Halveksiva				H3
Heittäytymiskyky			H2	
Helposti kyllästyvä	H4			
Helposti lähestyttävä	H2			
Herkkä				H2
Huumorintajuinen	H2, H6			
Hyvä itsetunto	H3		H3, H6	
Hyväuskoinen				H5
Hössöttäjä	H1			
Ihmisenä kohtaaminen	H1 – H5		H4, H5	
Ihmistuntemus	H2		H2	
Impulsiivinen				H5
Joustamaton				H1, H4
Joustava	H1, H4 – H6		H1, H5, H6	
Jämpti	H1	H1	H5	
Katkerä				H3
Kiinnostus alaa kohtaan	H3, H4		H3	

Kokemus			H2, H5, H6	
Kova			H2, H4, H5	
Kuuntelutaidot		H4		
Kyky aloittaa alusta			H3	
Laitostunut				H3
Leipääntynyt				H5
Liika kekseliäisyys				H5
Liika tarkkuus				H1
Luotettava	H1, H3	H1	H5	
Luova			H3	
Läsnäoleva			H5	
Näyttelevä				H4, H5, H6
Nöyrä		H4	H5	
Oikeudenmukainen		H5		
Pedanttinen	H1			
Pelkäävä				H1, H3, H6
Pitkäjänteinen	H2, H4			
Positiivinen	H2, H6			
Rauhallinen	H2, H6		H5, H6	
Reflektointikyky	H3		H5	
Reilu	H1, H3	H5	H5	
Reipas	H1			
Rento	H3, H5		H6	
Suora			H2, H4, H5	
Temperamenttinen	H2			
Terve kriittisyys			H2	
Utelias				H6
Valehteleminen				H4, H5, H6
Virheiden myöntäminen	H4, H5			
Vuorovaikutustaidot	H5		H5	
Välinpitämätön				H3, H4
Ylemmydentuntoinen				H2, H4
Ymmärtäväinen	H2, H6			
Ystävällinen auktoriteetti	H4			
